

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇALIŞAN ANNELERİN AKILLI TELEFON BAĞIMLILIKLARI İLE
ÇOCUKLARININ PROBLEMLİ TEKNOLOJİ KULLANIMI
ARASINDAKİ İLİŞKİDE EBEVEYN SUÇLULUĞUNUN
ARACILIK ROLÜNÜN İNCELENMESİ

FATMA MİRAY SARIYILDIZ
21736012

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ SEHER MERVE ERUS

2023

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇALIŞAN ANNELERİN AKILLI TELEFON BAĞIMLILIKLARI
İLE ÇOCUKLARININ PROBLEMLİ TEKNOLOJİ KULLANIMI
ARASINDAKİ İLİŞKİDE EBEVEYN SUÇLULUĞUNUN
ARACILIK ROLÜNÜN İNCELENMESİ**

**FATMA MİRAY SARIYILDIZ
21736012
ORCID NO: 0009-0002-4459-240X**

**TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ SEHER MERVE ERUS**

TEMMUZ 2023

Fatma Miray Sarıyıldız Tarafından Hazırlanan “Çalışan Annelerin Akıllı Telefon Bağımlılıkları ile Çocuklarının Problemlı Teknoloji Kullanımı Arasındaki İlişkide Ebeveyn Suçluluğunun Aracılık Rolünün İncelenmesi” başlıklı çalışma, 10/07/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliğı ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programında **YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman

İmza

Dr. Öğretim Üyesi Seher Merve Erus

.....

Jüri Üyeleri

İmza

Doç. Dr. Seydi Ahmet Satıcı

.....

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Fatih Yılmaz

.....

ÖZET

ÇALIŞAN ANNELERİN AKILLI TELEFON BAĞIMLILIKLARI İLE ÇOCUKLARININ PROBLEMLİ TEKNOLOJİ KULLANIMI ARASINDAKİ İLİŞKİDE EBEVEYN SUÇLULUĞUNUN ARACILIK ROLÜNÜN İNCELENMESİ

Bu araştırmada çalışan annenin akıllı telefon bağımlılığı ile okul öncesi dönemdeki çocuğunun problemli teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun aracılığını incelemek amaçlanmıştır. Bununla birlikte araştırma kapsamında çocuklarda problemli teknoloji kullanımının annenin yaşı, eğitim durumu, çalışma süresi, iş günlerinde çocukla kaliteli vakit geçirme, anne-baba-çocuk birlikte vakit geçirme, çocuk yaşı, cinsiyet, televizyon, akıllı telefon ve tablet kullanımı değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırmaya 22-50 yaş aralığında olan ve okul öncesi dönemde çocuğu bulunan 260 çalışan anne katılım sağlamıştır. Araştırmada “Kişisel Bilgi Formu”, “Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği Kısa Formu”, “Ebeveyn Suçluluk Ölçeği” ve “Çocuklar için Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği” kullanılmıştır. Çocukların problemli teknoloji kullanım düzeylerinin annenin yaşı, eğitim durumu, çalışma süresi, iş günlerinde çocukla kaliteli vakit geçirme, anne-baba-çocuk birlikte vakit geçirme, çocuk yaşı, cinsiyet, televizyon, akıllı telefon ve tablet kullanımı değişkenleri açısından anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla SPSS programı ile bağımsız gruplar t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Annenin akıllı telefon bağımlılığı ile okul öncesi dönemdeki çocuğunun problemli teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun aracılığını incelemek amacıyla SPSS bootstrapping analizi uygulanmıştır. Araştırmada çocuklardaki problemli teknoloji kullanımının çalışma süresi, iş günlerinde çocukla kaliteli vakit geçirme, anne-baba-çocuk birlikte vakit geçirme, televizyon, akıllı telefon ve tablet kullanımı değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında çocuklardaki problemli teknoloji kullanımının anne yaşı, eğitim durumu, çocuk yaşı ve cinsiyet değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yapılan analizler sonucunda annelerin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuklarında problemli teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun aracı etkisi olduğu bulunmuştur. Araştırmanın bulguları, alanyazın ve araştırmalar ışığında tartışılmış, öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: okul öncesi dönem, problemli teknoloji kullanımı, çalışan anne

ABSTRACT

EXAMINING THE MEDIATION ROLE OF PARENTAL GUILT IN THE RELATIONSHIP BETWEEN WORKING MOTHERS' SMARTPHONE ADDICTION AND THEIR CHILDREN'S PROBLEMATIC TECHNOLOGY USE

In this study, it was aimed to examine the mediation of parental guilt in the relationship between working mother's smartphone addiction and problematic technology use of her preschool child. In addition, within the scope of the study, it was examined whether problematic technology use in children differed significantly according to the variables of mother's age, education level, working time, spending quality time with the child during working days, spending time with parents-children together, child's age, gender, television, smartphone and tablet use. A total of 260 working mothers between the ages of 22-50 with preschool children participated in the study. "Personal Information Form", "Smartphone Addiction Scale Short Form", "Parental Guilt Scale" and "Problematic Technology Use Scale for Children" were used in the study. Independent sample t-test and one-way ANOVA were conducted with the SPSS program to determine whether there was a significant difference in the problematic technology use levels of children in terms of mother's age, education level, working time, spending quality time with the child during working days, spending time with parents-children together, child age, gender, television, smartphone and tablet use variables. SPSS bootstrapping analysis was applied to examine the mediation of parental guilt in the relationship between mother's smartphone addiction and problematic technology use of preschool children. As a result of the study, it was concluded that problematic technology use in children differed significantly according to the variables of working time, spending quality time with the child during working days, spending time with parents-children together, television, smartphone and tablet use. In addition, it was concluded that problematic technology use in children did not differ significantly according to mother's age, education level, child's age and gender variables. In addition, as a result of the analyzes, it was found that parental guilt mediated the relationship between mothers' smartphone addiction and problematic technology use in their children. The findings of the study were discussed in the light of the literature and research and recommendations were presented.

Keywords: preschool child, problematic technology use, working mother

ÖN SÖZ

Lisans ve yüksek lisans eğitim sürecim boyunca hocam, süpervizörüm ve tez danışmanım olarak akademik ve kişisel hayatımda desteğini her zaman hissettiğim, kariyer anlamında örnek aldığım, bakış açısı ile her zaman bana yol göstererek ufkumu genişleten, samimiyeti, ilgisi ve neşesi ile beni motive eden çok kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Seher Merve Erus'a verdiği emekler için sonsuz teşekkür ederim. Sizi tanıdığım ve bu yolu sizinle tamamladığım için kendimi çok şanslı hissediyorum.

Lisans ve yüksek lisans eğitimleri süresince öğrencisi olduğum ve profesyonel bakış açısı geliştirmeme yardımcı olan Prof. Dr. Fulya Yüksel Şahin'e teşekkür ederim. Akademik yolda beni her zaman teşvik eden ve çalışmalarını örnek aldığım Prof. Dr. Ali Eryılmaz'a teşekkür ederim. Yüksek lisans süresince derslerine büyük heyecanla girdiğim, Bilimsel Araştırma Projesi'nde ve Öğrenci Dekanlığı Psikolojik Danışmanlık Birimi'nde birinci dönem koordinatör hocam olarak birlikte çalışmaktan gurur duyduğum Doç. Dr. Ceymi Doenyas'a teşekkür ederim. Doktora eğitiminde derslerine girmeyi heyecanla beklediğim, Öğrenci Dekanlığı Psikolojik Danışmanlık Birimi'nde ikinci dönem koordinatör hocam olarak bana yol gösteren Doç. Dr. Begüm Satıcı'ya teşekkür ederim. Değerlendirmeleriyle tezimi ileriye taşımamı sağlayan jüri üyeleri Doç. Dr. Seydi Ahmet Satıcı ve Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Fatih Yılmaz'a emekleri için teşekkür ederim.

Akademik kariyerim boyunca karşılaştığım tüm zorluklarda dualarını eksik etmeyen ve aldığım kararlarda beni destekleyen Sarıyıldız ve Ardal ailelerime çok teşekkür ederim. Bugün bu tezi tamamlamama uzun yıllardır maddi ve manevi olanak sağlayan, her koşulda arkamda olacakları güvenini veren, dertlerimle üzülen sevinçlerimle keyiflenen sevgili annem Selma Sarıyıldız ve sevgili babam Kamil Sarıyıldız'a, zor zamanlarımda destek olmak için çaba harcayan kardeşim Doğukan Sarıyıldız'a ve doğduğu andan itibaren en yakın arkadaşım olan kardeşim Kerem Sarıyıldız'a çok teşekkür ederim. Sizleri çok seviyorum.

Tanıştığımız andan itibaren bana öğretmenlik ve meslektaşlığın yanında ablalık eden, kariyer ve sosyal olarak zorluk çektiğim her anda beni motive eden, hayatımdaki gelişmelere kendi başına gelmişçesine sevinen ve üzülen, neşesiyle enerjimi yükselterek her anlamda yoldaşlık eden Nihan Demiröz Ergün'e teşekkür ederim.

Akademik çalışmalara yönelik ilgimin farkında olmam için bin bir çaba harcayarak yüksek lisans eğitimime başlamam ve süreci yürütmem konusunda beni her daim teşvik eden, sorunlarıma öngörülerini ile çözüm üretmek beni rahatlatan, olumlu ve olumsuz tüm yaşanmışlıklarımda sınır koymaksızın beni dinleyerek yanımda olan, lisans ve yüksek lisans süresince her yolu birlikte aştığımız için kendimi şanslı hissettiren Halim Ahmet Benzer'e koşulsuz desteği için teşekkür ederim.

Fatma Miray SARIYILDIZ

Temmuz, 2023; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	6
1.2. Araştırmanın Önemi.....	7
1.3. Araştırmanın Varsayımları.....	9
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	9
1.5. Tanımlar	9
1.5.1. Okul Öncesi Dönem.....	9
1.5.2. Problemlı Teknoloji Kullanımı	9
1.5.3. Akıllı Telefon Bağımlılığı.....	10
1.5.4. Ebeveyn Suçluluğı.....	10
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	11
2.1. Okul Öncesi Dönem.....	11
2.1.1. Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklarda Problemlı Teknoloji Kullanımı	14
2.1.2. Teknolojinin Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklar Üzerindeki Olumlu Etkileri.....	17
2.1.3. Teknolojinin Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklar Üzerindeki Olumsuz Etkileri.....	19
2.2. Çalışan Anne	21
2.2.1. Annelik ve Annelik Modelleri	21
2.2.2. Yaşam Rollerı.....	23
2.2.2.1. Çalışan Anne Rolü	25
2.3. Teknoloji Kullanımında Ebeveynin Yeri	30
2.3.1. Akıllı Telefon Bağımlılığı.....	34
2.3.1.1. Akıllı Telefon Kullanımı.....	34
2.3.1.2. Davranışsal Bağımlılık.....	36
2.3.1.3. Akıllı Telefon Bağımlılığı.....	40

2.4. Ebeveyn Suçluluğu.....	43
2.4.1. Duygu Kavramı.....	43
2.4.1.1. Ebeveyn Suçluluğu.....	45
3. YÖNTEM.....	49
3.1. Araştırmanın Modeli	49
3.2. Araştırma Grubu.....	50
3.3. Veri Toplama Araçları	51
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	51
3.3.2. Çocuklar için Problemler Teknoloji Kullanımı Ölçeği.....	52
3.3.3. Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği Kısa Formu	52
3.3.4. Ebeveyn Suçluluk Ölçeği	53
3.4. Verilerin Toplanması	53
3.5. Verilerin Analizi.....	53
4. BULGULAR.....	57
4.1. Çalışan Annelerin Akıllı Telefon Bağımlılığı, Ebeveyn Suçluluğu ve Çocuklarında Problemler Teknoloji Kullanımına Yönelik Betimsel İstatistikler....	57
4.2. Çocuklarda Problemler Teknoloji Kullanımının Demografik Değişkenler Üzerindeki Farklılığının İncelenmesine Yönelik Bulgular	58
4.2.1. Anne Yaşına Göre Çocuklarda Problemler Teknoloji Kullanımı	59
4.2.2. Anne Eğitim Durumuna Göre Çocuklarda Problemler Teknoloji Kullanımı	59
4.2.3. Çalışma Süresine Göre Çocuklarda Problemler Teknoloji Kullanımı	60
4.2.4. İş Günlerinde Anne-Çocuk Birlikte Kaliteli Vakit Geçirmelerine Göre Çocuklarda Problemler Teknoloji Kullanımı.....	61
4.2.5. Anne-Baba-Çocuk Birlikte Vakit Geçirmelerine Göre Çocuklarda Problemler Teknoloji Kullanımı	62
4.2.6. Çocuk Yaşına Göre Çocuklarda Problemler Teknoloji Kullanımı	63
4.2.7. Çocuk Cinsiyetine Göre Çocuklarda Problemler Teknoloji Kullanımı	63
4.2.8. Çocuk Televizyon İzlemeye Göre Çocuklarda Problemler Teknoloji Kullanımı	64
4.2.9. Çocuk Akıllı Telefon Kullanımına Göre Çocuklarda Problemler Teknoloji Kullanımı	65
4.2.10. Çocuk Tablet Kullanımına Göre Çocuklarda Problemler Teknoloji Kullanımı	65
4.3. Problemler Teknoloji Kullanımına Yönelik Kurulan Modele İlişkin Bulgular	66
5. TARTIŞMA VE YORUM	69
5.1. Demografik Değişkenlerin Çocuklarda Problemler Teknoloji Kullanımları Üzerindeki Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum	69

5.2. Akıllı Telefon Bağımlılığı ve Ebeveyn Suçluluğunun Çocukların Problemli Teknoloji Kullanımında Aracılık Rolüne Yönelik Tartışma ve Yorum	76
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	81
6.1. Sonuç	81
6.2. Öneriler	82
6.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler	82
6.2.2. Gelecekte Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler	83
KAYNAKÇA	85
EKLER	100

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Teknolojinin Tehdit Ediciliğine Yönelik Argümanlar.....	16
Tablo 2. Küçük Çocuklarda Dijital Medya Kullanımı için Altı Alan.....	31
Tablo 3. Akıllı Telefon Bağımlılığı Tanı Kriterleri	41
Tablo 4. Araştırma Grubundaki Katılımcılara Ait Demografik Bilgilerin Frekans ve Yüzdelik Değerler	50
Tablo 5. Değişkenlerin Basıklık-Çarpıklık Değerleri	55
Tablo 6. Değişkenlerin Toplam Puanlarına Ait Standart Sapma, Standart Hata, Ranj, Minimum ve Maksimum Değerleri.....	58
Tablo 7. Çocukların Problemlı Teknoloji Kullanımının Anne Yaşına Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları	59
Tablo 8. Çocukların Problemlı Teknoloji Kullanımının Anne Eğitim Durumuna Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları.....	59
Tablo 9. Çocukların Problemlı Teknoloji Kullanımının Anne Çalışma Süresine Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan ANOVA Sonuçları .	60
Tablo 10. Çocukların Problemlı Teknoloji Kullanımının İş Günlerinde Anne-Çocuk Birlikte Kaliteli Vakit Geçirmelerine Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan ANOVA Sonuçları	61
Tablo 11. Çocukların Problemlı Teknoloji Kullanımının Anne-Baba-Çocuk Birlikte Vakit Geçirmelerine Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi	62
Tablo 12. Çocukların Problemlı Teknoloji Kullanımının Çocuk Yaşına Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan ANOVA Sonuçları	63
Tablo 13. Çocukların Problemlı Teknoloji Kullanımının Çocuk Cinsiyetine Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi	63
Tablo 14. Çocukların Problemlı Teknoloji Kullanımının Çocuk Televizyon İzleme Durumuna Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi	64
Tablo 15. Çocukların Problemlı Teknoloji Kullanımının Çocuk Akıllı Telefon Kullanımına Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi	65
Tablo 16. Çocukların Problemlı Teknoloji Kullanımının Çocuk Tablet Kullanımına Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi	66

Tablo 17. Problemlı Teknoloji Kullanımı, Akıllı Telefon Bağımlılığı ve Ebeveyn Suçluluğu Arasındaki İlişkiyi Belirlemek İçin Yapılan Pearson Korelasyon Analizi Sonucu ve Betimsel İstatistikler	66
Tablo 18. Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları	68

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Yerli Nüfusta İstihdam Oranı (%)	26
Şekil 2. İş Gücüne Katılma Oranı (%)	27
Şekil 3. Cihaz sahiplik ve erişim oranları (%)	35
Şekil 4. Çocuklarda Problemlili Teknoloji Kullanımına İlişkin Model	49
Şekil 5. Çocuklarda Problemlili Teknoloji Kullanımına Yönelik Aracılık Modeli	67

KISALTMALAR LİSTESİ

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
TDK	: Türk Dil Kurumu
MRA	: Theory of Maternal Rol Attainment (Annelik Rolü Edinme Teorisi)
APA	: American Psychological Association (Amerikan Psikoloji Birliği)
DSM	: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı)

1. GİRİŞ

Çocuğun doğumundan ilkokula geçinceye kadar devam eden süreç, okul öncesi dönem olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde, çocuğun hızlı gelişim gösterdiği ve öğrenme kapasitesinin yüksek olduğu kadar sevgiye ve ilgiye en çok ihtiyacının olduğu zamanlardır (Oktay, 1990). Erken çocukluk dönemindeki çocuklar için fiziksel, entelektüel, duygusal ve sosyal gelişim hayati bir aşama olarak yer almaktadır (Can Yaşar ve Kaya, 2020). Çocuklar için akademik, bilişsel, psikolojik, sosyal ve kültürel becerilerinin gelişmesi bireyin diğer gelişim dönemlerini etkilemesi açısından kritik öneme sahiptir (Avcı ve Gençoğlu, 2020). Kuzu'ya (2011) göre internete erişim de aile bünyesine yeni bir üye olarak çok sessiz ve hızlı bir giriş yapmıştır. Özellikle teknolojik araçların çeşitliliğinin artmasıyla birlikte bu dönemdeki çocukların bu cihazlara erişim oranı da hızla artmaktadır (Topçu, 2018). Teknolojinin ne kadar ve nasıl kullanıldığının çocuk ve ebeveyn açısından ele alınması gerekmektedir (Canbek ve Sağiroğlu, 2007).

Günümüzde hızla karşımıza çıkan yenilikler arasında teknoloji büyük bir paya sahiptir. Çocuğun teknolojik araçlarla etkileşime girmesi beklenen bir sonuçtur. Bu noktada, çocuğun gelişim dönemiyle uyumlu olan teknolojik araçlar kullanması ve teknolojik araçlar ile geçirdiği zamanın nitelikli olması önem arz etmektedir (Ersoy, 2020). Teknolojinin kullanımının giderek artış göstermesiyle birlikte teknolojik bağımlılıklar gibi problemler teknoloji kullanımları ortaya çıkmıştır. Erken çocukluk döneminde çok ciddi boyutta görülmeye başlamıştır (Erbaş, 2020). Günümüzdeki çocukların dijitalle olan yatkınlıkları o kadar yüksek hale gelmiştir ki birçok güncel ve profesyonel tartışma alanlarında çocuklara “uygulama nesli”, “kablosuz nesil” ve “e-çocuk” isimlendirilmeleri yapılmaktadır. Dijital teknolojiler çocukların erken yaş dönemlerinde yer aldıkları kadar hayatlarının sonraki dönemlerinde de önemli bir konumda bulunmaktadır (Selwyn ve Odabaşı, 2022). Hayatın oldukça içinde olan teknolojinin çocukların gelişimlerine etkisi kaçınılmazdır.

Çocukların dijital dünyaya sağladıkları uyum bilim insanları tarafından olumlu ve olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Olumlu etkilerini savunan bilim insanlarına

göre teknoloji sayesinde çocukların eğitim hayatları da olumlu yönde ilerleyecektir ve aksini savunan uzmanlara göre teknoloji, çocukların günlük ilişkilerine zarar verecek bir bağımlılık oluşturmaktadır (Kucirkova, Littleton ve Kyparissiadis, 2018). Özellikle teknolojinin problemli kullanımı olumsuz etkileri ön plana çıkarmaktadır.

Çocukluk döneminde problemli teknoloji kullanımının çocuğun gelişimi üzerindeki olumsuz etkileri uzun süre devam etmektedir (Mertol, 2021). Çocuklar, çevrenin etkilerine dönem içerisinde bulunmaktadır. Bu süreçte çocukların gelişimi; aile, eğitim kurumları, yakın çevredeki yetişkinler ve çocuklar, kitap, dergiler ve teknolojik araçlardan gün geçtikçe daha fazla etkilenmektedir (Oktay, 1990). Okul öncesi dönemde bakımı iyi karşılanan çocukların ergenlik döneminde daha yüksek öz saygı geliştirerek toplumun etkin üyeleri olma olasılıkları da yüksektir (Can Yaşar ve Kaya, 2020). Bebeklik ve çocukluk döneminde teknoloji kullanımının ve ekran karşısında geçirilen sürenin, gelecekte alışkanlık ve bağımlılık olarak karşımıza çıkması olasıdır (Ersoy, 2020). Çocukluk dönemindeki teknoloji kullanımının yaşamın sonraki dönemlerinde bağımlılık üzerindeki olası etkisi çocukluk dönemindeki problemli teknoloji kullanımının önemini karşımıza çıkarmaktadır.

Çocuklarda git gide daha erken yaşlarda görülen ve tehlikeli hale gelen teknoloji kullanımı, dijital dünyanın çocuklara küçük yaşlarda tanıtılmasından kaynaklanmaktadır (Young, 2017). Çocuklukta başlayan teknoloji kullanımında çocuğun çevresi oldukça önemlidir. Özellikle bakım veren rolü üstlenen ebeveynin tutumlarına maruz kalan ve alışkanlıklarını gözlemleyen çocukların davranışlarının da bu yönde olması beklenmektedir. Bu doğrultuda çocuğun problemli teknoloji kullanımı incelenirken doğumundan ilkokula başlayana kadar olan sürede en çok vakit geçirdiği kişi olan annelerin teknoloji alışkanlıkları ve teknolojiye yönelik bağımlılıklarının incelenmesi gerektiği söylenebilir.

Yeşilay'a (2023) göre bağımlılık, kişinin kullandığı bir nesne ya da yaptığı eylem üzerinde kontrolünü kaybetmesidir. Bağımlılık yapıcı maddelere ek olarak insanların davranışlara da bağımlılık gerçekleştirdiği görülmektedir. Davranışsal bağımlılığa sahip olan kişiler problemin farkında olsa da isteklerine yenik düşerek bağımlılıklarından vazgeçememektedirler. Haliyle bu tür davranışsal bağımlılıklar bireyde fiziksel ve psikolojik sorunlara sebep olarak aile ve arkadaşlık ilişkilerine de yansımaktadır (APA, 2023). Davranışsal bağımlılıklar içerisinde teknolojinin gelişmesinin de etkisiyle dijital bağımlılıklar ortaya çıkmaktadır ve bu bağımlılıkların

görölme sıklığı günümüzde artmaktadır (Mustafaoğlu, Zirek, Yasacı, Özdiçler, 2018; Şata, Çelik, Ertürk ve Taş, 2016).

Dijital teknolojiler arasında yer alan akıllı telefonlar zamandan ve mekândan bağımsız olarak kişinin ihtiyaçlarını karşılamasını etkili ve çabuk hale getirmeleri sebebiyle çabuk benimsenmiştir (Türkan, 2018). Günlük hayatta sıklıkla kullanılan akıllı telefonların birçok amaca hizmet etmesi olumlu sonuçların yanında olumsuz etkileri de beraberinde getirmektedir (Şata, Çelik, Ertürk ve Taş, 2016). Bazı durumlarda çalışan rolü açısından bakıldığında olumlu olarak yorumlanan kolaylıkla ailedeki yaşam rolüne olumsuz etkiler olarak yansımaktadır. Ersöz ve Özmen'e (2020) göre iş yaşamında internetin sağladığı alt yapının gelişmesiyle birlikte çalışanlar işlemleri akıllı telefonlarına indirdikleri uygulamalar sayesinde kolaylıkla yapabilmektedirler. Kişinin ihtiyaç duyduğu pek çok bilgiyi hızlıca sağlamasının yanında sorumluluklarını yerine getirmesinde yardımcı olan yazılımlar sayesinde akıllı telefonlar çalışan kişiler için de vazgeçilmez konuma gelmiştir. Söz konusu akıllı telefon kullanımından aynı anda birden fazla rolün getirdiği sorumlulukları yerine getirmesi beklenen çalışan annelerin de günlük hayatında birer yardımcı haline gelmiştir.

Çalışma hayatında bulunan erkeklerde olduğu gibi kadınların bir kısmı da kariyerine öncelik vermektedir. Liderlik pozisyonlarına aday olan kadınlar, geleneksel algının oluşturduğu ve erkeklerin desteklediği kadın rollerinde değiş tokuş yapmaya hazır hale gelmiştir (Schwartz, 1989). Korkmaz'a (2020) göre çalışan annelerden kariyerinde hedeflediği konuma gelmesi amacıyla verdiği emeğin yanında iş, eş, çocuk ve aile dengesini de sağlaması beklenmektedir. Bu dengeyi sağlamak için iş yaşamında teknolojinin getirdiği kolaylıklara daha fazla başvurmanın gerekçesini de açıklamaktadır. Benzer şekilde Gözübüyük (2010) annelik ve çalışan rolünün sorumlulukları bir aradayken özellikle küçük yaşlarda çocuğu olan kadınların zorluklarla karşılaştığını belirtmektedir.

Teknoloji, yalnızca çalışma hayatının gerekliliklerini yerine getirmede kullanılan bir araç olarak sınırlı kalmamıştır. Türkan'ın (2018) belirttiği gibi çeşitli imkanlar sunan ve bireylerin işlerini daha etkili ve kısa sürede yapmaya olanak tanıyan akıllı telefonlar zamanla birçok uygulamayı da içerisinde barındırır hale gelmiştir. Akıllı telefonlar üzerinden geliştirilen uygulamalar sayesinde uluslararası haberlere kesintisiz ulaşmanın yanında (Ünal ve Arslan, 2013) insanların birbirlerinden haber

alması, birbirleriyle iletişime geçmesi kolaylaşmış ve insanların sosyalleşmesi daha kolay hale gelmiştir (Şata, Çelik, Ertürk ve Taş, 2016). Sosyalleşme ihtiyacı sosyal medya uygulamaları olan youtube, instagram, whatsapp gibi uygulamalar üzerinden git gide daha fazla karşılanmaya çalışılsa da Erbaş'ın (2020) vurguladığı gibi teknolojiye akıllı telefon kadar kolay erişebilmenin sonucunda teknolojik bağımlılıklar yaygınlaşmıştır.

Ebeveynlerin dijital araçlara kolaylıkla erişebilmeleri ve günlük hayatta sık kullanımları sebebiyle çocuklar çok küçük yaşlarda teknolojiyle tanışmaktadırlar. Özellikle bakımlarını üstlenen ve çocukla görece daha fazla vakit geçiren annelerin akıllı telefonu yoğun kullanımları sonucunda çocuklar da teknolojiyi kolayca öğrenen pozisyonundadırlar. Çocukların bu şekilde başlayan teknoloji kullanımları izin verici ebeveyn tutumuyla birleşerek zamanla problemli hale dönüşmektedir. Hali hazırda ebeveynlerinin yoğun kullanımları sonucunda teknolojiyle tanışan ve devamında problemli kullanıma sahip olan çocukların yemek yerken, kıyafetlerini giyip çıkarırken bile teknolojiden ayrı kalamadığı da görülmektedir (Kol, 2021). Aktaş'a (1994) göre anneler odağında bakıldığında bireyin çalışıyor olması ve günlerinin büyük çoğunluğunda işle meşgul olmaları sonucunda çocuklarını ihmal ettikleri düşünceleri annelerin suçluluk hissetmelerine yol açmaktadır. Annelerin iş ve/veya sosyalleşme odağında teknolojiyle daha fazla vakit geçirmeleri sonucunda bu suçluluğun daha çok artacağı düşünülmektedir.

Kadınların erkeklere göre suçluluk duygusuna kapılmaya daha yatkın oldukları bilinmektedir (Janhunen ve Rotkirch, 2009). Bununla birlikte kadınların suçluluk hissine kapıldıkları ilişkilerde gerçekte zarar gören biri bulunmamaktadır. Yine de kadınlar; çocuklarının, eşlerinin, ebeveynlerinin ya da arkadaşlarının zarar gördüklerine dair inançlara sahiptirler. Utanç duygusunu da içinde barındıran ebeveyn suçluluğu kadınlarda yeterince iyi anne olamamaya yönelik duyulan utanç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada annelerin "ben kötü bir anneyim" şeklinde kendini gösteren olumsuz algıları beraberinde olumsuz davranışlara yol açarak suçluluk yaratmaktadır (Elvin Nowak, 1999). Annenin çalışan rolünün yanında akıllı telefonla fazla vakit geçiriyor olması ya da bağımlı konumunda olması da suçluluk duygusunu arttıran faktörlerdendir. Söz konusu suçluluk duygusu sonucunda kişinin telafi edici davranışlar denemeye yöneldiği bilinmektedir (Hoffmann, 1996). Suçluluğu azaltmaya yönelik geliştirilen telafi davranışları çoğunlukla ebeveynin izin verici

tutum benimsemesine sebep olabilir. Baumrind (1966) göre izin verici tutuma sahip ebeveynlerin çocuğuna geniş özgürlük alanları oluşturarak çocuğun davranışlarını kontrol edemediği bir durumda kendilerini bulduğunu ifade eder. Böyle ailelerde yetişen çocuklar istediği zaman yemek yiyebilir, uykuya gidebilir ve teknolojiyi kullanabilirler.

Literatürde çocukların bağımlılık davranışlarıyla ilgili ebeveynlerle çalışmalara sıklıkla rastlanmaktadır. Örneğin, Yüksel ve ark (2020) tarafından yapılan araştırmada ergenlerin internet kullanımlarının ebeveynler tarafından denetlenmesi durumuna göre internet bağımlılıklarının etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Büyüksahin Çevik ve Çelikkaleli'nin (2010) çalışmasında ebeveyn tutumunu ilgisiz algılayan ergenlerin internet bağımlılık düzeylerinin anlamlı şekilde yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu doğrultuda ebeveynlerin çocuklarına yeterli ilgi göstermemesi ve ebeveyn-çocuk ilişkisindeki iletişim eksikliğinin çocuklarda teknoloji kullanımını problemli hale getirdiği şeklinde yorumlanmaktadır. Ergenlerin bağımlılık davranışlarında ebeveynlerin rolünün incelendiği araştırmaların yanında okul öncesi dönemdeki çocukların problemli teknoloji kullanımlarında ebeveynlerin yeri incelenmelidir. Ebeveynler odağında araştırmalar yapılmış olsa da anneler odağında yapılan çalışmalar eksik bulunmuştur (Günüç ve Atli, 2018; Işıkoğlu ve Ergenekon, 2021; Oğuz ve Kutluca, 2020). Özellikle okul öncesi dönemin çocuğun gelişim alanları açısından kritik öneme sahip olması sebebiyle çalışma hayatına devam eden anneler ve çocuklarının teknoloji kullanımları açısından incelemelerin yapılması gerekli görülmüştür. Bu doğrultuda annenin iş ya da sosyal medya amacıyla özellikle akıllı telefonu aktif kullanmasının çocuğu etkilediği düşünülmektedir. Küçük yaştaki çocuklar için teknoloji kullanımında annelerin önemli bir model olması (Kurtoğlu Erden ve Uslupehlivan, 2021) ve annenin hissettiği suçluluğu azaltmak amacıyla telafi edici davranışlara başvurarak (Hoffmann, 1996) teknoloji kullanımına izin verici tutum sergilemesi sonucunda çocuğun problemli teknoloji kullanımının artacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda annenin akıllı telefon kullanımıyla beraber suçluluğun artması ve suçluluğu telafi edici davranışlarda bulunması sonucunda çocukta problemli teknoloji kullanımı gelişebileceği değerlendirilmelidir. Bu araştırmada çalışan annenin akıllı telefon bağımlılığı ve ebeveyn suçluluğunun okul öncesi dönemdeki çocukların problemli teknoloji kullanımlarıyla ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı demografik özellikler açısından okul öncesi dönemdeki çocukların problemli teknoloji kullanım düzeylerinde anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemektir. Aynı zamanda çalışan annelerin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuklarının problemli teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğu aracılığının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırmanın problem cümlesi ve alt problem cümleleri aşağıda sunulmuştur.

1.Okul öncesi dönemdeki çocukların problemli teknoloji kullanım düzeyleri demografik değişkenlere göre anlamlı fark göstermekte midir?

1.1.Okul öncesi dönemdeki çocukların problemli teknoloji kullanım düzeyleri annenin yaşına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.2.Okul öncesi dönemdeki çocukların problemli teknoloji kullanım düzeyleri annenin eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.3.Okul öncesi dönemdeki çocukların problemli teknoloji kullanım düzeyleri annenin haftalık çalışma süresine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.4.Okul öncesi dönemdeki çocukların problemli teknoloji kullanım düzeyleri annenin iş günlerinde çocukla kaliteli zaman geçirmesine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.5.Okul öncesi dönemdeki çocukların problemli teknoloji kullanım düzeyleri anne-baba-çocuk birlikte vakit geçirmelerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.6.Okul öncesi dönemdeki çocukların problemli teknoloji kullanım düzeyleri çocuğun yaşına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.7.Okul öncesi dönemdeki çocukların problemli teknoloji kullanım düzeyleri çocuğun cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.8.Okul öncesi dönemdeki çocukların problemli teknoloji kullanım düzeyleri çocuğun televizyon izlemesine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.9.Okul öncesi dönemdeki çocukların problemleri teknoloji kullanım düzeyleri çocuğun akıllı telefon kullanımına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.10.Okul öncesi dönemdeki çocukların teknoloji kullanım düzeyleri çocuğun tablet kullanımına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

2. Çalışan annelerin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuklarının problemleri teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğu aracılık etmekte midir?

1.2. Araştırmanın Önemi

Günümüzde eğitim fırsatlarının artmasıyla, kültürel yapının değişimi ve ekonomik kaygıların etkisiyle kadınların çalışma hayatında daha fazla yer aldıkları görülmektedir. Dünya genelinde çocuğu olan ve çalışan kadın sayısı gittikçe artmaktadır. Bunun yanında Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü – OECD, 2023) tarafından yayımlanan Türkiye İstihdam Raporuna göre yerli kadın nüfusun %29,9'u ve yabancı uyruklu kadın nüfusun %24,1'i iş gücüne katılmıştır. TÜİK (2023) verilerine göre 2022 yılında kadın nüfusta iş gücüne katılma oranı %35,1'dir. OECD'ye (2023) göre yerli erkek nüfusunun %65,3'ü ve yabancı uyruklu erkek nüfusun %60,3'ü iş gücüne katılmıştır. TÜİK'in (2023) hazırladığı rapora göre 2022 yılında erkek nüfusunun %71,4'ü iş gücüne katılmaktadır. Tüm bu oranlara bakıldığında ülkemizde çalışan kadınların istihdam oranı erkeklere oranla az durumda iken gün geçtikçe arttığı söylenebilir. Çalışan annenin iş hayatı ve anne çocuk ilişkisi odağında yapılacak çalışmalar, uygulayıcılar açısından kadının kişisel ihtiyaçları, aile hayatının getirdiği sorumluluklarla başa çıkma becerileri ve çocuğu büyütürken karşılaştığı zorluklara yönelik bulduğu çözümlere yönelik uygun programlar geliştirebilmek için önem arz etmektedir.

Kadınların iş hayatına katılımlarındaki artış, anne istihdamının çocuklar üzerindeki etkilerine yönelik olan tartışmaların artmasına sebep olmuştur. Bu tartışmalardaki en önemli bakış açısı şüphesiz annenin çalışmasının çocuklarıyla geçirdiği süreyi nasıl etkilediği yönündedir. Araştırmacılar annelerin iş hayatına katılmasıyla birlikte anne-çocuk arasında geçirilen süreye ve bu sürenin kalitesine

dikkat çekmektedir (Heiland, Price ve Wilson, 2014). Ebeveynlerin, çocuklarıyla etkin olarak oyun oynayacak vakitlerinin olmaması; çocuğun teknolojik cihazlara yönelmesiyle ilişkilidir (Mustafaoğlu, Zirek, Yasacı ve Özdiçler, 2018). Yapılan araştırmalarda anne istihdamının annelerin ve çocukların etkinliklere katılımlarını azaltarak çocukların anneleriyle geçirdikleri süreyi büyük ölçüde azalttığı bulunmuştur (Hsin ve Felfe, 2014). Bu dönemin çocuklar için kritik öneme sahip olmasıyla birlikte annenin çalışma hayatında aktif rol almasının çocukların problemleri teknoloji kullanımında önem arz ettiği düşünülmektedir. Özellikle anne için çalışan, eş, ev işleri ve anne rollerinin bir arada yürütülmesi gereken ilk dönemken çocuk için bu süreç bakım vereninden ayrılarak yeni bir ortam ve kişilerle tanıştığı ilk dönemdir. Kişinin ihtiyaç duyduğu pek çok bilgiyi hızlıca sağlamasının yanında sorumluluklarını yerine getirmesinde yardımcı olan yazılımlar sayesinde akıllı telefonlar çalışan kişiler için de vazgeçilmez konuma gelmiştir. Söz konusu akıllı telefon kullanımında aynı anda birden fazla rolün getirdiği sorumlulukları yerine getirmesi beklenen çalışan annelerin de günlük hayatında birer yardımcı haline gelmiştir. Ancak bu yardımın zamanla bağımlılığa dönüşebilme durumu bulunur.

Erken çocukluk döneminde dijital teknolojilerin kullanımı ve ekran başında geçirilen sürenin, çocuğun gelecekte bağımlılık geliştirmesi üzerinde etkili olduğu bilinmektedir (Ersoy, 2020). Bunun yanında okul öncesi dönemde bakımı iyi karşılanan çocukların ergenlik döneminde daha yüksek öz saygı geliştirmeleri ve toplumun etkin üyeleri olma olasılıkları da daha yüksektir (Can Yaşar ve Kaya, 2020). Çocukluk dönemindeki teknoloji kullanımının yaşamın sonraki dönemlerindeki bağımlılık üzerindeki bilinen etkisi çocukluk dönemindeki problemleri teknoloji kullanımının önemini karşımıza çıkarmaktadır. Ayrıca erken çocukluk döneminde çocuğun bakımından kültürün de etkisiyle daha yüksek sorumluluk yüklenen annelerin iş hayatlarına geri dönmeleri ve akıllı telefonlara olan bağımlılıkları sonucunda gelişen suçluluk duygularının da çocukların teknoloji kullanım alışkanlıklarını etkilediği düşünülmektedir. Bu doğrultuda çalışan annelerin değerlendirmelerine göre çocukların problemleri teknoloji kullanımlarının demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemenin yanında çalışan annelerin akıllı telefon bağımlılıklarıyla çocuklardaki problemleri teknoloji kullanımında ebeveyn suçluluğunun aracılık rolüne ilişkin geliştirilecek model ebeveynlere ve uygulayıcılara yol gösterecek olması açısından alanyazına önemli bir katkı sağlayacaktır. Bu

araştırmada elde edilen sonuçlara göre çalışan anneler, çocuklarındaki problemli teknoloji kullanımını azaltmak amacıyla çocuğuyla ilişkilerinde dikkat etmeleri gereken noktaları öğrenebileceklerdir. Ayrıca çalışan annelerdeki akıllı telefon bağımlılığı ve ebeveyn suçluluğunun çocuklardaki problemli teknoloji kullanımı açısından ele alınması sonucunda ebeveynler ve uygulayıcılar odağında teknoloji bağımlılığında yapılacak çalışmalara yeni bir bakış açısı katacaktır.

1.3. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırma ile ilgili temel varsayımlar aşağıda belirtilmiştir:

1. Araştırmaya katılan bireylerin ölçme araçlarını samimi ve tarafsız şekilde yanıtladıkları kabul edilmektedir.
2. Araştırmada kullanılan ölçekler istenen özellikleri ölçmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma ile ilgili sınırlılıklar aşağıda sıralanmıştır

1. Araştırmada araştırılan değişkenler Kişisel Bilgi Formu, Çocuklar İçin Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği, Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği Kısa Formu, Ebeveyn Suçluluk Ölçeği'nin ölçtüğü özellikler ile sınırlıdır.
2. Araştırma sonuçları araştırma grubundan elde edilen bulgularla sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Bu bölümde kavramların tanımına yer verilmiştir.

1.5.1. Okul Öncesi Dönem

Okul öncesi dönem; çocuğun doğumundan ilköğretime başlayana kadar (Ok, 2016) çocukların öğrenme hızının çok yüksek olduğu, dünyayı keşfetme hevesini barındırdıkları, beyinlerinin çevresel etkilere en çok açık olduğu ve hayatın temelini oluşturan yaşam dönemidir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2013).

1.5.2. Problemli Teknoloji Kullanımı

Teknolojinin hızlı gelişimiyle birlikte çocukluk, eski gelenekselliğini kaybetmiş ve dijital çocukluğa dönüşmüştür (Biricik, 2022). Çocukların içerisinde

bulundukları gelişim döneminde tavsiye edilen fazla ve sağlıksız şekilde teknoloji kullanımıdır.

1.5.3.Akıllı Telefon Bağımlılığı

Yeşilay'a (2023) göre bağımlılık, kişinin kullandığı bir nesne ya da yaptığı eylem üzerinde kontrolünü kaybetmesidir. Davranışın getirdiği ödüle ulaşmak için güçlü bir motivasyondur (Davis, Patton ve Jackson, 2017). Motivasyon kaynağının akıllı telefon olduğu ve bu teknolojik araç odağında istenmeyen davranışların kronik hal aldığı bağımlılık türüdür.

1.5.4.Ebeveyn Suçluluğu

Suçluluk, başkalarına zarar veren davranışları iyileştirmeyi ya da bu zararlı davranışları engellemeyi amaç edinmiş ahlaki bir duygudur (Janhunen ve Rotkirch, 2009). Ebeveynlerin annelik ve babalık rollerine gerektiği ölçüde yerine getiremediklerine ilişkin inançlarından kaynaklı oluşan suçluluk duygusudur (Simon, 1995).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde okul öncesi dönem, çalışan anne, akıllı telefon bağımlılığı ve ebeveyn suçluluğu hakkında kuramsal bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Okul Öncesi Dönem

Bu kısımda okul öncesi döneme ait alanyazın açıklamalarına yer verilmiştir. Devamında okul öncesi dönemdeki çocuklarda problemleri teknoloji kullanımı ve ardından teknolojinin çocuklar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri hakkında literatür açıklamaları yer almaktadır.

Okul öncesi dönem; çocuğun doğumundan ilköğretime başlayana kadar (Ok, 2016) çocukların öğrenme hızının çok yüksek olduğu, dünyayı keşfetme hevesini barındırdıkları, beyinlerinin çevresel etkilere en çok açık olduğu ve hayatın temelini oluşturan yaşam dönemidir (MEB, 2013). Erken çocukluk da denilen bu dönem, 36-72 aylık çocukların okul öncesine denk gelmektedir (Gür, 2018). Bu dönemde çocuklar okul öncesi kurumunda eğitimlerine başlamaktadır. Türkiye’de anaokulu, ana sınıfı ve uygulama sınıflarına okul kaydının gerçekleştirildiği yılın Eylül ayı sonu itibariyle 57-68 aylık çocukların kaydı yapılmaktadır. Bu yaş aralığındaki çocukların kaydının alınması sonrasında ilgili okulda imkân bulunması durumunda anaokulu ve uygulama sınıflarına 36-56 aylık, ana sınıflarına ise 45-56 aylık çocukların kaydı alınabilmektedir (MEB, 2021). Çocuğun okulla ilk kez karşılaşmasıyla birlikte yeni sistemleri tanıyor olması, kişisel ve sosyal farkındalıklar kazanarak beceriler edinmesi açılarından bakıldığında önem taşıyan bir dönemdir (Gençtanırım Kurt, 2020). Çocuklar için akademik ve bilişsel becerilerinin gelişimi kadar psikolojik, sosyal ve kültürel becerilerinin gelişmesi de bireyin diğer gelişim dönemlerini etkilemesi açısından kritik öneme sahiptir (Avcı ve Gençoğlu, 2020).

Okul öncesi gelişim dönemi, farklı kuramcılar tarafından farklı bakış açılarıyla incelenmiştir. Freud’un psikoseksüel gelişim kuramına göre kişilik, yaşamın ilk altı yılında oluşmaktadır. Bu sebeple ilk altı yıl kritik öneme sahiptir. Kuram, doğumdan ergenliğe kadar olan gelişimsel süreci beş döneme ayırmıştır. Üç ile altı yaş arası fallik

döneme denk gelmektedir. Fallik dönemde çocuğun en duyarlı organı cinsel organıdır. Erkek çocuklarda Oedipus, kız çocuklarda Elektra adı verilen ebeveynlerine karşı istek duydukları karmaşalar yaşanmaktadır (Burger, 2016).

Erikson'un psikososyal gelişim kuramına göre oyun çağına denk gelen bu dönemde çocukların kendilerini ve çevrelerini keşfetmelerine yönelik sosyal ve cinsel girişimleri karşısında çevrenin anlayışlı tutumu, çocukta merak, amaç oluşturma ve başarmadan zevk duyma duygularını beslemektedir. Bunun yanında çocukların girişimlerine karşı baskıcı ve suçlayıcı tutum çocukta aşırı suçluluk duygularının gelişmesine sebep olacaktır (Erikson, 1984). Çocuklar bu gelişim döneminde akranlarıyla iletişime girmeye başladıkça sosyal dünyanın zorluğuyla tanışmaktadırlar. Diğer çocuklarla nasıl oynayacaklarını, sorunları nasıl çözebileceklerini öğrenmeleri gerekmektedir. Oyun ve benzeri etkinlikler kurmayı öğrenen çocuklarda girişkenlik duygusunun temeli atılırken etkinlik düzenlemeyi öğrenemeyen çocuklar suçluluk ya da geri çekilme duygularını yaşamaktadırlar (Burger, 2016). Bu dönemde çocukların arkadaşlıkları hızla değişmektedirler. Sosyal ilişkilerinde esnek olmaları sebebiyle özellikle hem cinsleriyle oynama konusunda çok istekli olmaktadır. Oyunlar esnasında sık kavga çıktığı görülse de bu kavgaları çabuk unutma eğilimindedirler. Dramatik oyunlardan çok hoşlanırlar, kurdukları oyunların temalarını kendi yaşantılarından ve teknolojik aletlerde izlediklerinden üretmektedirler (Bacanlı, 2021).

Piaget'nin Bilişsel Gelişim kuramına göre 2-7 yaş arasındaki çocuklar işlem öncesi evrenin içerisinde yer alır. Daha sonraki gelişim dönemlerinde yer alan bilişsel yeterlilikleri belirleyici şekilde etkilemesi sebebiyle özel olarak önemli bir dönemdir. Bu evreye işlem öncesi denilmesinin sebebi çocukların olaylar hakkında bilişsel olarak neden sonuç ilişkilerini anlamlandırma yeterliliğine sahip olmamasından kaynaklanmaktadır (Aydın, 2016). Okul öncesi dönemi, kişide bilişsel açıdan pek çok yeteneğin “çiçek açtığı” bir aşamadır (Brown ve Jernigan, 2012). Bu dönem, çocukların kısa bir zaman dilimi içerisinde pek çok gelişimsel değişikliği yaşadığı bir süreci kapsamaktadır (Plowman, 2016). Çocuklar çevrelerinde gözlemledikleri her şeyden bilgi toplarlar. Bu açıdan kritik öneme sahip olan bu yaş grubunda zengin yaşantılar sunmak çocuğun gelişimini olumlu yönden etkilemektedir. Bu dönemde çocuk, temel kavramları somut kazanımlar ve deneyimlerle öğrenmektedir. Temel kavramları öğrenirken geçirdiği deneyimlerden birisi de teknolojik araçlardır (Sayan,

2016). Okul öncesi yıllarında çocuklar nesneleri eşleştirmeyi ve sıralamayı öğrenirler. Basit oyunların kurallarını öğrenip uygulayabilirler. Bilişsel alandaki bu gelişim, çocukların kullandığı teknolojik aletlerde renk ve şekil bilgisi, sıralama ve eşleştirme becerileri içeren oyunların uygun olabileceği anlamına gelmektedir (Plowman, 2016). Bilişsel gelişim alanında dil becerileri öne çıkmaktadır. Dil gelişimi ilerlediği için özellikle grup önünde konuşmayı sevmektedirler. Oyun kurarlarken de dil gelişimlerine bağlı olarak kuralları belirlemekte ve bu kurallara bağlı kalmaktadırlar (Bacanlı, 2021). Altı yaşına gelene kadar çocuklar dil gelişimi açısından farklı gelişim göstermektedirler. Yaşamlarının ilk zamanında ihtiyaçlarına göre ses çıkarmayla başlayan süreç bir yaş civarında ilk sözcüklerini söylemeleriyle devam etmektedir. İki ile dört yaş arasında dağarcıklarındaki sözcük sayısı giderek artmaktadır. Beş ile altı yaşlarında ise yetişkin iletişimine benzer şekilde sosyal konuşmanın arttığı görülmektedir (Ergin ve Koçak, 2018). Bu dönemde çocuklar duygularını özgür ve açıkça ifade etme davranışını göstermektedirler. Duygularını ifade etme biçimlerine göre öfke patlamalarına da sıklıkla rastlanmaktadır. Akranlarını kıskanmakta ve öğretmenlerini çok sevdikleri için onlardan onay beklemektedirler (Bacanlı, 2021).

Okul öncesi çocuklar, fiziksel gelişimleri açısından son derece aktif oldukları bir dönem içerisindeyler. Bedenlerini denetleyebilmeleri sonucunda koşabilecekleri, tırmanabilecekleri ve atlayabilecekleri ortamlardan keyif alırlar. Çocukların kaba motor becerileri daha çok gelişmiştir. Bu sebeple ince motor becerilere ihtiyaç duyulan ayakkabı bağlama ve düğme ilikleme görevlerini yerine getirmekte zorlanmaktadır. Benzer şekilde gözleri çok gelişmemiştir, dolayısıyla el göz koordinasyonu gerektiren görevlerde zorluk çekmektedirler (Bacanlı, 2021). Çocukların gelişimsel yaşları ilerledikçe ince motor becerileri de gelişmektedir. Gelişmekte olan bu becerileri sayesinde çocuklar kumanda düğmelerine basabiliyor, akıllı telefonda istediği uygulamaları açabiliyor, bilgisayar faresini hareket ettirebiliyor ve dokunmatik ekranı kaydırabiliyorlar. Bu dönemdeki çocuklarda bağımsız olma isteği göze çarpmaktadır. Davranışlarını daha yetkili şekilde kontrol edebilir hale gelmişlerdir. Bağımsızlıklarından fazla ödün vermeden ebeveynleri, öğretmenleri ve akranlarıyla iş birliği içinde çalışmayı öğrenmektedirler. Yine de oyunlarında istediklerine ulaşamadıklarında kolayca öfkelenmektedirler (Plowman, 2016). Okul öncesi dönemde çocuklardan gelişimsel olarak fiziksel olarak hareketli oyunları oynaması, müzik ve sanat gibi becerilerin kullanması, doğal ortamdaki etkinliklere katılması

beklenirken bu ihtiyaçlarını karşılaması hususunda teknolojinin yeri tartıřmalđ bir konudur. Problemlı teknoloji kullanımı sebebiyle çocuğun gelişimsel olarak kazanması ve bütünleştirmesi beklenen becerilerin tehlikeye atıldığı belirtilmektedir (Sayan, 2016). Bu doğrultuda okul öncesi dönemdeki çocukların teknoloji kullanımları ve bu kullanımların gelişimsel olarak etkilerinin daha detaylı incelenmesi gerekmektedir.

2.1.1. Okul ncesi Dönemdeki ocuklarda Problemlı Teknoloji Kullanımı

Teknolojinin dünyadaki yerinin ve öneminin artması birçok araştırmaya konu olurken günümüzde teknolojinin erken çocukluk döneminde de yaygınlaşması konusunda yapılan çalışmalar artmıştır (Genç, 2014; Işıkoğlu ve Ergenekon, 2021; Lauricella, Wartella ve Rideout, 2015; Oğuz ve Kutluca, 2020; Woo, White ve Lai, 2016). Teknolojinin yaşamın ilk yıllarında, eğitim kurumlarında ve evlerde nasıl bilinçli şekilde kullanılacağı sorgulanmaktadır (Sayan, 2016). Özellikle geleceğin yetişkinleri, günümüz çocuklarının teknolojiyi doğru ve hızlı kullanma becerisine sahip olması beklenmektedir (Veziroğlu elik ve ark., 2018).

Bu yaştaki çocukların dünyaları ev ve okulla çevrelenmiş durumdadır. Gelişen dünya becerileriyle birlikte dijital medya grubu da bu dünyalarına dahil olmaktadır (Plowman, 2016). Dijital dünyanın çocukların hayatlarında fazlaca yer alması bilişsel, duygusal, sosyal ve fiziksel gelişimi olumsuz etkilemektedir (Brown, 2011; Mustafaoğlu, Zirek, Yasacı ve zdinler, 2018; Tüzün, 2002). Günümüzde diğer gelişim dönemlerinde olduğu gibi okul öncesi dönemdeki çocuklarda da eskisinden farklı alışkanlıklara rastlanmaktadır. Teknolojinin etkisiyle birlikte günümüz çocuklarının düşünme, öğrenme ve sosyalleşme kültürlerinin tamamen değiştiği görülmektedir (Biricik, 2022; Prensky, 2001).

Çocukluk, teknolojinin gelişimiyle birlikte eski gelenekselliğini kaybetmiş ve dijital çocukluğa dönüşmüştür. Geleneksel ocukluğun dijital çocukluğa doğru evrimi sırasında teknolojiye erişimin kolaylaşması, ebeveynlerin çalışma hayatında daha aktif rol alması, ocuk oyun yerlerinin azalması gibi faktörler etken olmuştur (Biricik, 2022). İçinde bulunduğumuz çağda teknolojik araçların kullanımı vazgeçilmez bir konumda bulunmaktadır (Arısoy, 2009). Araştırmacılar; dijital dünyanın, çocukların günlük yaşam aktiviteleri arasına girdiği konusunda hemfikir haline gelmiştir (Tüzün, 2002). Akıllı telefonların yalnızca yetişkinlerin kullanımına mahsus olması

beklenirken okul öncesi dönemdeki çocukların dahi kullandıkları görülmektedir (Park ve Park, 2014). Günümüzde oyun oynama, öğrenme ve sosyalleşme çocuklar için dijital hale gelmiştir (Biricik, 2022). Örneğin, toplu taşıma araçlarında, aile ve arkadaş buluşmalarında, mağazalarda, bebek arabasında elinde akıllı telefon ya da tablet ile oturmuş olan 2-3 yaşlarındaki çocuklara sıklıkla rastlanmaktadır (Cengiz Saltuk ve Erciyes, 2020). Özellikle çağımızda, kullanımı mecburi hale getirilen teknoloji başlangıçta alışkanlık çatısı altında sürdürülen davranışların zamanla bağımlılık haline gelmesidir (Ertemel ve Aydın,2018). Çocukların teknolojiye erişime yönelik sahip olduğu imkanlar sonrasında bağımlılığa yol açabilmektedir (Park ve Park, 2014). Ebeveynlerin ve çocukların teknolojiye bağımlı hale gelmesiyle birlikte zihinsel ve fiziksel gelişimleri, sosyal yaşantıları olumsuz etkilenmekte ve sürekli gelişen teknolojinin küçük çocuklara tanıtılması, beraberinde çocukları henüz bilinmeyen tehlikelere karşı açık hale getirmektedir (Gökel, 2020; Young, 2017).

Çocukların teknoloji kullanımına yönelik ilgisi akademisyenlerin dikkatini çekmiştir. Bazı uzmanlar dijital nesle uyum sağlamayı bazıları ise teknolojinin karanlık yönünü dile getirmeye başlamışlardır (Sayar ve Benli, 2020; Biricik, 2022). Bu bakış açısı ışığında çocuğun teknolojiyle etkileşime girerken yanlış kullanımdan kaynaklı olarak zamanla bağımlılık oluşmaktadır. Oluşan bağımlılık zamanla çocuğun temel öz bakım becerilerini dahil pek çok beceriyi gelişim dönemine uygun şekilde yerine getirmemesiyle sonuçlanmaktadır (Kol, 2021). Teknoloji, çocukları gerçek yaşamdaki oyunlardan alıkoyarak gelişimsel olarak kavrayabileceklerinden daha fazla uyarana maruz bıraktığına dikkat çekmektedirler. Söz konusu teknolojilerde çocuklara yansıtılan sanal dünyanın gerçekten uzak olması, çocuğu gerçek yaşamından uzaklaştırması, farkındalığı ve yaratıcılığı azaltması gibi eleştiriler yer almaktadır (Akbulut, 2013). Plowman, McPake ve Stephen (2010) tarafından yapılan araştırmaya katılan ebeveynlere göre teknolojinin yaratıcılığından ziyade tehlikelerine ilişkin argümanlarının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Televizyon, bilgisayar ve oyun konsolları aracılığıyla çocuklarının hayatlarına giren teknolojiyi tehdit edici gören katılımcıların argümanları üç kategoriye ayrılmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Teknolojinin Tehdit Ediciliğine Yönelik Argümanlar

Sosyo-kültürel	Çocuklar yalnız oynadıkları için sosyal gelişimleri riske girmektedir. Teknoloji ilk elden deneyim yerine ikincil yani ekrandan deneyim sağlamaktadır. Teknolojik ürünlerin pazarlanması çocukları savunmasız bırakabilmektedir.
Bilişsel	Bilişsel kapasiteleri üzerindeki baskılardan kaynaklı olarak çocukların entelektüel gelişimleri tehlike altındadır. Teknoloji kullanımı, pasifliğe teşvik etmesi sebebiyle hayal gücünün gelişimini engellemektedir. Çocukların dil gelişimlerini engellemektedir.
Sağlık	Çocuklar dışarıda fiziksel ve zihinsel olarak sağlıklı geçirebilecekleri zamanı içeride pasif olarak geçirmektedir. Hareketsiz kalmaları obezite riskini artırmaktadır. Teknolojiye bağımlılık gelişmektedir. Uygunsuz içeriklere maruz kalma riskleri bulunmaktadır. Duygusal gelişimleri açısından aile ve akranlarıyla etkileşim fırsatları azalmaktadır.

Kaynak: Plowman, McPake ve Stephen, 2010

Plowman, McPake ve Stephen (2010) tarafından yapılan araştırmada ebeveynlerin teknolojiye yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla sorular sorulmuştur. Sorulara verilen yanıtlar, teknolojinin yaratıcı yönünden çok tehlikelerini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda hayatın teknolojikleşmesini tehdit edici olarak gören ebeveynlerin argümanları sosyokültürel, bilişsel ve sağlık olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Ebeveynlerin argümanları ve bu argümanların yer aldığı kategoriler Tablo 1’de yer almaktadır.

Erken yaştaki çocuklar arasında akıllı telefon kullanımının böylesine yaygınlaşmasında yoğun iş temposuna sahip olan anne babaların, çocuklarına akıllı telefonu kolay ulaşabilme imkanı sağlaması etkili olmuştur (Park ve Park, 2014). Teknolojinin kullanımında dikkat edilmesi gereken noktalardan biri çocuğun izleme süresidir. Çocuk 3 yaşına gelene kadar televizyon seyretmesinden kaçınmak gerekmektedir (Kol, 2021). Ayrıca Yeşilay’a (2022) göre; 0-3 yaşlarındaki çocukların ekrandan tamamen uzak tutulması, 3-6 yaşlarında ise günde en fazla 20-30 dakika

geçirmesi tavsiye edilirken Yengil, Döner ve Topakkaya (2019)'nın araştırmasına göre çocukların %26,2'si 1-2 yaşında, %40,5'i 2-3 yaşında, %23,8'i 3-4 yaşında, %9,5'i 4 ve üzeri yaşıdayken teknolojik cihaz kullanmaya başlamışlardır.

Çocukların teknolojiye kolay erişimleri sonucunda ortaya çıkan problemli teknoloji kullanımının; okul öncesi dönem çocuklarında agresif davranışlar, dikkat sorunları, obezite ve uyku sorunlarıyla ilişkili olduğu bilinmektedir (Mustafaoğlu, Zirek, Yasacı ve Özdiçler, 2018). Küçük yaştaki çocuklarda akıllı telefon bağımlılığının, sağ beynin işlevini bozduğu bilinmektedir. Ayrıca bu yaştaki yoğun akıllı telefon kullanımıyla birlikte beyindeki düşünme, yargılama ve konsantrasyon sağlamaya ilgili olan frontal lobun zarar görmekte ve normal beyin gelişiminin olumsuz etkilenmektedir (Park ve Park, 2014). Ailelerin iş hayatında daha aktif rol almaları sonucunda çocukların teknolojiye daha kolay erişebilmeleriyle ortaya çıkan problemli teknoloji kullanımı fizyolojik ve psikolojik sorunları beraberinde getirmektedir. Çocuklar için olumsuz etkiler oluşturabilecek alanda özellikle çalışan ebeveynler odağında problemli teknoloji kullanımıyla ilişkili olan unsurların incelenmesi literatür açısından oldukça önemlidir.

Özetle, okul öncesi dönemin Türkiye ve dünya açısından son derece önem kazandığı 2020'li yıllarda çocukların teknolojiyle tanışma yaşı da git gide düşmektedir. Teknolojinin erken çocukluk döneminde çocuğu sakinleştirmek, susturmak, oyalamak gibi amaçlarla sıklıkla kullanılması çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarını karşılaması yönünde duvar örmektedir. Yetişkinlerden gençlere ve gençlerden çocuklara sıçrayan problemli teknoloji kullanımını önlemek için okul öncesi dönemdeki çocukların içerisinde bulunduğu gelişimsel dönemi ve bu dönemin ihtiyaçlarını anlamak son derece önem arz etmektedir.

2.1.2. Teknolojinin Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklar Üzerindeki Olumlu Etkileri

Teknoloji kullanımının çocuklar açısından olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır (Kanter, 2020). Bu bölümde teknoloji kullanımının okul öncesi dönemdeki çocuklar için olumlu etkilerinden bahsedilecektir.

Teknoloji kullanımının bilinçli olması koşuluyla çocukta problem çözme becerisi, kavram gelişimi, uzun süreli hatırlama ve el becerilerinin gelişimi açılarından avantajları da görülmektedir. Bu avantajları sağlayabilmek amacıyla teknolojinin

kullanım amaçlarının belirlenmesi ve belirlenen amaçlara uygun yazılımlar seçilmesi gerekmektedir (Sayan, 2016). Mobil teknolojiler öğrenmeyi destekleyici etken olmaları, materyali ilgi çekici halde sunmaları, motivasyonu artırmaları, kolayca taşınabilir ve hızlı olmaları, yazılım desteğinin gücüne sahip olmaları ve dijital okuryazarlığa katkı sağlamaları bakımından faydalıdırlar. Erken çocukluk döneminde de teknolojik araçlara olan ilginin öğrenmeye aktarılmasıyla birlikte çocuğun gelişimine katkıda bulunacaktır. Bununla birlikte çocuğun doğal merakının gelişimsel düzeyine uygun biçimde eğlenceli şekilde sunulması bilişsel gelişimine katkı sağlayacaktır (Kol, 2021).

2-7 yaş arasını kapsayan erken çocukluk döneminde bilişsel gelişimin en önemli özelliği sembolik fonksiyonun oluşmasıdır. Yani çocuk artık nesneleri görmese de zihninde canlandırabilmektedir. Eylemler düşünceye dönüşmektedir. Bununla birlikte düşünceler yalnızca eşleştirme ve sıralama içermesi sebebiyle tek yönlüdür. Düşünceler esnek değil katıdır. Bir nesne ya da olayın tek bir özelliğine takılıp kalmaktadırlar (Bacanlı, 2021). Teknolojik gelişmelerle birlikte çocukların fiziksel ortamda yürütemeyecekleri birçok zihinsel aktiviteyi gerçekleştirme fırsatı bulunmaktadır. Bilgiyi organize etmek, örüntüleri keşfetmek, çıkarımlarda bulunmak ve çıkarımlarını ifade edebilmek gibi zihinsel faaliyetleri yerine getirmeye yardımcı olmaktadır. Soyut kavramları somutlaştırmayı sağlamaktadır (Kartal ve Güven, 2006). Çocuğun bilişsel olarak gelişimine yardımcı olarak küçük yaşta teknoloji okuryazarlığına katkı sağlamaktadır (Kol, 2021).

0-2 yaş döneminde dil gelişimi en hızlı dönemindedir ve temeli atılmaktadır. 2-4 yaşları arasında kazanılan sözcük sayısı hızla ilerlemektedir. 5-6 yaşlarında ise sosyal konuşma artmakta ve konuşma şekilleri git gide yetişkinlerinkine benzemektedir (Ergin ve Koçak, 2018). Dil, çevreyle etkileşime girerek gelişmektedir. Teknoloji çocuğun alıcı dil gelişimine olumlu etkileri bulunmaktadır. Gerçek hayatta sosyalleşerek öğrenilemeyecek yeni kelimeleri kazanmada teknolojik araçlar katkı sağlamaktadır. Teknolojik yazılımlar sayesinde kelimelerin doğru telaffuzu da desteklenmektedir (Kol, 2021).

Kaba motor gelişimi açısından çocuklar 15 aylıkken iki nesneyi üst üste koyabilmekte ve 17 aylıkken merdiven çıkabilmektedirler. 2 yaşında sıçrama, 3 yaşında merdiveni yardımsız çıkabilme ve zıplama, 4 yaşında uzağa atlayabilme ve dönme kabiliyetlerini kazanırken 5 yaşında tüm bu becerileri daha fazla yapabilir hale

gelmektedir. İnce motor gelişimine bakıldığında 3 yaşındaki çocuklar kâğıt kesmekte, bardağı doldurabilmekte ve üç blok ile köprü yapabilmektedir. 4 yaşında kâğıttan üçgenler kesebilmekte, adını yazabilmekte ve beş blok ile köprü yapabilmektedir. 5 yaşında başçıktan nesneler yapabilir, dörtgen ve daire gibi nesneler çizebilmektedir. Çocuk, 6 yaşına geldiğinde artık birçok motor davranışı gerçekleştirebiliyor hale gelmektedir (Bacanlı, 2021). Teknoloji kullanımında fiziksel etkinlik oranı oldukça sınırlıdır. Bununla birlikte küçük motor gelişimine ve el göz koordinasyonuna destek olduğu bilinmektedir (Kartal ve Güven, 2006).

2.1.3. Teknolojinin Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklar Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Teknolojinin avantajlarına rağmen akıllı telefon gibi teknolojik aletler, çocukların bilgiyi pasif olarak özümsemeleri sebebiyle gelişimlerine uygun bulunmamaktadır (Park ve Park, 2014). Günümüz şartlarında çocuklar ve gençler için teknoloji kullanımı hayatlarının olmazsa olmazı durumuna gelmiştir. Dijital teknolojiye olan bu güvenleri sonucunda çocuklar ve gençlerin kaygı ve sosyal duygularının şiddetinin arttığı, uyku düzenlerinin bozulduğu, siber zorbalığının arttığı ve beden algılarının bozulduğunu gözlemlemek mümkündür (OECD, 2022).

Bilişsel olarak elde edinilen kazanımların eylemsel olarak yansıtması gerekmektedir. Bu sebeple teknolojik araçlarda edinilen bilgilerin geleneksel yöntemlerle fiziksel olarak desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca bilgiyi araştırarak keşfetmesi yerine hazır bilgi olarak sunulması sonucunda yeni bilgilerin değerlendirilmeden kabul edilmesi bilişsel gelişimi olumsuz etkilemektedir (Kol, 2021).

Teknolojik araçlar çocukları pasif davranışlara teşvik etmesi sebebiyle dil gelişimini engellemektedir (Plowman, McPake ve Stephen, 2010). Dil gelişiminin kritik olduğu dönemde uzun süre teknolojik araçlara maruz kalmak telaffuza fayda sağlayabileceği gibi geç konuşma, yanlış konuşma gibi olumsuz etkileri de beraberinde getirmektedir. Bu sebeple 3 yaş öncesinde mümkün olduğunca televizyon seyretme vb. aktivitelerden uzak durulması gerekmektedir (Kol, 2021).

Erken çocukluk döneminde sosyal ve duygusal gelişimin temellerinin atılmaktadır. Öncelikle aileyle sonrasında okulda sosyalleşme fırsatı bulduğu bir alandır. Çocuğun ileri yaşlarda sahip olacağı sosyal ilişkiler için kritik bir dönemdir.

Çocuk toplumda nasıl davranması gerektiğini anlamaktadır (Ekinci Vural, 2018). Teknolojinin aşırı kullanılması çocuklarda işbirliği becerilerinin gelişimini engellemektedir (Plowman, McPake ve Stephen, 2010). Teknoloji kullanımı çocuğun gerçek hayatta sosyalleşmesini tamamen kısıtlamayacağı ve kontrol kaybı olmadığı sürece sosyalleşmeye olumsuz etkisi olmayacağı düşünülmektedir. Hatta okulda teknoloji kullanımı çocuğun sosyal gelişimine katkısı bulunmaktadır. Bu sebeple sosyal ve duygusal gelişimi destekleyici yazılımlar çocuğa katkı sağlayacaktır (Kol, 2021).

Araştırmacıların erken çocukluk döneminde teknoloji kullanımına yönelik endişeleri bulunmaktadır. Uzmanlar, teknolojinin bilinçsizce kullanımının çocuklar üzerinde oluşturabileceği olumsuz etkileri konusunda, kitle iletişim araçları vasıtasıyla uyarılarda bulunmaktadırlar. Çocuğun ekran önünde geçirdiği sürenin artmasıyla birlikte ortaya çıkabilecek olumsuz etkiler arasında uykuda düzensizlik, sosyalleşme sorunları, odaklanma süresinin kısalması ve dil gelişiminin yavaşlaması bulunmaktadır (Lee, Bartolic ve Vandewater, 2009). Şalcı, Karakaya ve Tatlışme (2018) tarafından yapılan araştırmada okul öncesi öğretmenlere öğrencilerinin teknoloji kullanımlarının gelişimlerine etkisine yönelik sorular yöneltilmiştir. Araştırmaya katılım sağlayan öğretmenlerin olumsuz görüşlerinin “öfke ve şiddet kullanımı, asosyallik, içe kapanıklık, tembellik, yanlış davranışlar, arkadaş edinememe, teknoloji bağımlılığı, uyku problemleri, yeme bozukluğu, obezite, göz bozuklukları, zeka gelişiminde gerilik konuşma bozukluğu, iletişim geriliği, dikkat dağınıklığı, dikkat süresinin kısalması, yaratıcılığın engellenmesi, odaklanamama, pratik düşünememe” şeklinde olduğu görülmüştür.

Teknolojinin çocuklara olumlu ve olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Teknolojinin çocuklar üzerindeki olumlu etkilerinden faydalanmak ve olumsuz etkilerini azaltmak ebeveynlerin teknolojiye yönelik bilinçli tutum ve davranışlar geliştirmeleriyle mümkündür. Çalışan annelerin işleriyle ilgili olarak teknolojik araçlarla vakit geçirmeleri sonucunda bağımlılık geliştirerek rol model olmaları, ev işleri sorumluluklarını yerine getirebilmek amacıyla ya da çocuklarıyla az vakit geçirmeleri kaynaklı duydukları suçluluk sebebiyle çocuklarına teknoloji kullanımına izin verici tutum sergilemeleri sonucunda çocuklarda problemli teknoloji kullanımı ortaya çıkabilir. Bu doğrultuda teknoloji alışkanlıkları sadece çocuklar odağında değil ebeveynler, özellikle çalışan anneler açısından da gözden geçirilebilir.

2.2. Çalışan Anne

Bu kısımda annelik ve annelik modelleri ve yaşam rolleri literatür ışığında açıklanmıştır. Ardından çalışan anne rolü ve çalışan annelerin yaşadığı iş ve aile yaşam rollerinin çatışmasına yer verilmiştir.

2.2.1. Annelik ve Annelik Modelleri

Sözlük tanımına bakıldığında çocuğu olan kadına anne denildiği görülmektedir (Türk Dil Kurumu, 2023). Genetik ve duygusal olarak herkeste bulunan bir duygu olarak bilinen annelik, biyolojik açıdan kadınlar ve erkek tarafından sahip olunmasına rağmen genellikle kadın rollerinin en kutsalı olarak kabul görmüştür (Akşit ve diğ., 2017; Presser, 1974). Literatür incelendiğinde anne olma konusundaki temel kuramların Rubin'in Annelik Rolü Kazanma teorisi ve öğrencisi Mercer'in eklemeler yaparak geliştirdiği Anne Olma teorisi olduğu görülmektedir (Boz, Özçetin, Teskereci, 2018; Çolak, Demirbağ, Kahrıman, 2020; Koniak-Griffin, 1993).

Annelik Rolü Edinme Teorisi: Rubin (1967a, b), Annelik rolü edinme teorisini (Theory of Maternal Role Attainment - MRA) bir kadının annelik kimliğini kazanmasına götüren bir süreç olarak tanıtmıştır. Rubin, teorisini öne sürerken anneliği, tekrarlayarak girilip çıkılabilen bir rolden fazlası olarak kişiliğin tamamıyla ayrılmaz bir parçası olarak tanımlamıştır (Aktaran: Mercer, 2004). Annelik rolü edinme teorisinde annelik, doğumdan 1 ay öncesi ve doğumdan 1 ay sonraki süreç içerisinde sağlıklı anneler bağlamında incelenmiştir (Boz, Özçetin, Teskereci, 2018; Çolak, Demirbağ, Kahrıman, 2020).

Annelik kimliği ve davranışlarının çocuğun yaşı, cinsiyeti, fiziksel durumu ve davranışlarına göre değişerek geliştiği savunulmaktadır. Ayrıca her yeni çocukta, annelik bir öncekinden diğerine aktarılması yerine yepyeni bir benlik sistemiyle kadının kişiliğine eklenmektedir. Her insanın benlik sisteminin birbirinden farklı olması gibi her doğurma ve anne olma deneyimi de farklıdır. (Rubin, 1984; Aktaran: Mercer, 2004). Rubin'e (1967a, 1967b) göre annelik, sonradan öğrenilen, karşılıklı iletişim ve etkileşime dayanan, bilişsel ve sosyal bir süreç olarak karmaşık yapıdadır. Annenin, çocuğuyla kurduğu ilişki sonucu edindiği deneyimler sayesinde geliştirdiği benlik kavramı, annelik davranışlarını da etkilemektedir (Aktaran: Konak-Griffin, 1993).

Anne Olma Teorisi: Annelik Rolü Edinme teorisinde annelik kimliğinin kazanılması odağında bakılmasına rağmen, kadının kişiliğinin anneliğe dönüşümü ve gelişim süreci ele alınmamıştır. Bununla birlikte kadınların büyüme, gelişme ve benlik tanımlamaları dahilinde anne olma yolunda edindikleri deneyimler yeterince işlenmemiştir. Halbuki annenin kişiliği çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemine ait zorluklar, hayatın gerçekleri, yeterlilik ve özgüven duygularındaki eksiklik ve kesintilerle birlikte gelişmeye devam etmektedir. Tüm bu unsurlar göz önünde bulundurularak kadının anne kimliğine dönüşümünü ve devam eden gelişimini ifade edebilmek için “annelik rolü kazanımı” yerine “anne olma” kavramı literatüre kazandırılmıştır (Mercer, 2004).

Mercer, modelini geliştirirken çevre faktörünü Bronfenbrenner’ın (1979) “ekolojik çevre” tanımından yola çıkarak kavramsallaştırmıştır. Bu modele göre bir kişinin sahip olduğu rolün çevreden bağımsız düşünölemeyeceğı vurgulanmaktadır. Kadının anne olmasıyla birlikte sürekli olarak değışip geliştiğini vurgulanmasına benzer şekilde gelişim gösteren kişiyle çevre arasında ayrılamaz karşılıklı uyum bulunmaktadır. Çevre koşullarının sağladığı stres ya da sosyal destek ebeveynlik rolünü kazanma sürecini ve çocuğı etkilemektedir. Mercer, teorisini Bronfenbrenner’ın iç içe geçmiş sistemler çemberine yerleştirmiştir. Bu sistemlerden, annelik rolünün kazanımında en etkili olan mikrosistemdir (Meighan, 2017).

Ekolojik çevre, iç içe geçirilmiş Rus bebeklerine benzemektedir. En içteki bebek, gelişmekte olan kişinin içinde bulunduğu ve doğrudan yaşadığı ortamı tasvir etmektedir. Doğrudan yaşadıklarının yanında dolaylı olarak maruz kaldıkları da kişiyi etkilemektedir. Örneğin, bir çocuğun ilkokulda okumayı öğrenmesinde yeteneğı ve öğretim yöntemleri kadar okul ve ev arasındaki bağların varlığı da etkili olmaktadır. Ekolojik çevrenin üçüncü düzeyinde kişinin gelişiminin, kendisinin bulunmadığı ortamlarda meydana gelen olaylardan derinden etkilenmektedir (Bronfenbrenner, 1979a).

Mercer, teorisini geliştirirken Rubin’in aksine yalnızca sağlıklı annelerle 2 ay süreyle çalışmayı reddederek doğumdan sonraki incelemelerini bir yıla çıkarmanın yanında yüksek riskli hamilelik süreci yaşayan ve engelli bebeğı olan anneleri de çalışmalarına dahil etmiştir. Bunun yanında anneliğın ne zaman ve nasıl başladığı konusundaki belirsizlikleri giderememesi sebebiyle eleştirilmiştir (Boz, Özçetin, Teskereci, 2018; Çolak, Demirbağ, Kahrıman, 2020).

Sistemlerin birbirleriyle etkileşimleri sebebiyle kadının çalışma hayatının ev hayatını etkilemesi sonucunda bu etkiler annenin çocuğuyla olan ilişkisine yansımaktadır. Kadınlara evde ve iş yerlerinde olmak üzere aynı anda iki sorumluluk yüklemiştir. Anneyle çocuğun ilişkisi, çocuğun teknolojiye yönelik alışkanlıklarını belirlemektedir (Hüseyinli ve Hüseyinli, 2016). Bu doğrultuda çocukların problemli teknoloji kullanımlarını belirlemek amacıyla çalışan annelerin ev ve iş rollerinin getirdiği sorumluluklar ve sonuçlarının incelenmesi gerekmektedir.

2.2.2. Yaşam Roller

Kariyer, bireyin hayatı boyunca oynadığı rollerin birleşimi ve sırası olarak tanımlanmaktadır. Bunlar arasında çocuk, kardeş, öğrenci, boş zaman, vatandaş, çalışan, eş, ev hanımı, ebeveyn ve emekli rolleri bulunmaktadır. Rollerin sırası ve süresi bireyden bireye farklılık gösterebileceği gibi kişi, yaşamı boyunca tüm rollere sahip olmak zorunda değildir (Super, 1980). Kadınlar; gelişen ve değişen ekonominin etkisiyle yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla girdikleri iş hayatıyla birlikte (Aktaş, 1994) geleneksel kültürün çerçevesini belirlediği annelik ve ev hanımlığı rollerine ek olarak çalışan rolünü benimsemişlerdir (Bedük, 2005).

Başlangıçta 10 ana rol (çocuk, öğrenci, çalışan, eş, ebeveyn, ev işleri, vatandaş, boş zaman, emekli ve hasta) belirleyen Super (1975), sonraki çalışmasında “hasta” rolünü çıkararak 9 ana rol olduğundan bahsetmiştir (Super, 1980). Bu roller, eş zamanlı ve ardışık doğası gereği yaşam döngüsü boyunca artıp azalmaktadır. Bir kişinin aynı anda birden fazla rolü oynadığı da görülmektedir. Örneğin çalışan biri aynı anda eş, ebeveyn, ev hanımı, vatandaş ve boş zamanı değerlendiren kişi rollerini oynamaktadır (Super, 1975). Bununla birlikte roller için cinsiyet ayrımı olmadığına altını çizmiştir. Saydığı rollerden “ev hanımı/ev işleri” rolünün sadece kadınlara yönelik değil, erkeklerin de genellikle birer ev hanımları olduklarını belirtmiştir. Daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla ev işleri hususunda kadının bulaşık yıkadığı sırada erkeğin elektrikli aletleri onararak “ev hanımlığı” rolünün getirdiği sorumlulukları bölüştürdükleri örneğini vermiştir (Super, 1980).

Yaşam rolleri iki açıdan incelenmelidir: Beklentiler (gözlemcilerin ve rol sahibinin beklentileri) ve performans. Yaşantılar kişiyi isteyerek ya da istemeyerek bazı rollere sokabilmektedir. Bu durumda rol, başkalarının bu pozisyonu işgal eden kişiden (rol sahibinden) beklentileri olarak da tanımlanmaktadır. Örneğin kişi ebeveyn

olmayı seçmemiş olsa bile anne-baba olduktan sonra ebeveyn sorumlulukları yüklendiği gibi işveren tarafından, kişinin istihdam edildiği pozisyonun gerektirdiği sorumlulukları da yerine getirmesi beklenmektedir (Super, 1980). Rol geçişi ise diğer rolleri değiştirmeden yeni bir rol eklenmesi ya da bir rolün sonuna gelinmesi şeklindedir. Bu noktada anne rolüne geçiş, kadın tarafından hali hazırda bulunan diğer rollerle bağdaşmaz olarak görülebilmektedir. Kadınların benimsediği uyumsuz beklentilerin varlığı, kişinin annelik rolüne uyumunu azaltabilmektedir (Dahl, 1989).

Yaşam, tiyatro sahnesine benzemektedir. Bu tiyatronun önemli sahneleri bulunmaktadır (Super, 1975). Rollerin başlıca sergilendiği 4 ana alan (tiyatro sahneleri) bulunmaktadır. Bunlar: ev, toplum, okul ve iş şeklindedir. Herkesin her yaşam alanına girmek zorunda olmadığı bilgisi, rollerde olduğu gibi yaşam alanlarında da geçerliliğini korumaktadır. Her rolün tipik olarak oynandığı bir alan olsa da bir rol başka alanlarda bazen oynanabilmektedir. Örneğin ebeveyn rolü yalnızca evde değil okulda hatta zaman zaman ebeveynin iş yerinde de oynaması gereken bir rol haline gelmektedir. Eş ve ev hanımı rolleri kadın için birincil konumdayken kadının evde çalışan rolünü, iş yerinde ise eş ve ev hanımı rollerini sergilemesi rol çatışmasına sebep olabilmektedir (Super, 1980).

Simon (1995) tarafından yapılan araştırmaya göre erkekler ve kadınlar için rollerin anlamları farklı yorumlanmakla birlikte erkeklerin neredeyse tamamında baba ve erkek eş olma rolleri, ekonomik destek sağlamak sorumluluğuyla eşleşmektedir. Aynı araştırmanın sonuçlarına göre kadınlar için erkeklerin rollerinde duygusal destek ve arkadaşlık sağlamanın da önemli faktör olduğu ve kendi rolleri konusunda duygusal destek sağlamanın ekonomik destek sağlamaktan daha önemli olduğu fikrinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte kadınların %25'i kadınların da ekonomik yükümlülükleri olduğunu düşünmekte, aile ekonomisine katkıda bulunarak erkek eşlerin ekonomik baskısını azaltarak çocukları için daha yüksek yaşam standartları sağlayabileceklerini düşünmektedirler ve bu kadınların aksine erkeklerin %35'i kadınların ekonomik destek sağlamanın gerekmediğine inanmaktadır (Simon, 1995). Toplumdaki sosyo-ekonomik değişimlere rağmen “ev hanımı” kavramı güncelliğini korumaktayken “ev erkeği” kavramı mizahi şekilde kullanılmaktadır. Kadınların eğitim alarak meslek edinmesiyle beraber toplumda eşine yardım etmek, aile ekonomisine katkıda bulunmak ve zaman geçirmek için iş hayatında katılım gösterdiğine ilişkin düşünceler devam etmektedir (Vatandaş, 2007). Toplumlarda

devam eden bu ve benzeri geleneksel düşünce kalıplarına rağmen günümüz kadınları kendi üst nesillerine nazaran daha az geleneksel cinsiyet rollerine sahip hale gelmiştir (Chesley, 2011). Gelenekselliğin getirdiği ev ve ebeveynlik rollerinin yanında kadınlar çalışan rolünü de benimsemişlerdir (Peake ve Harris, 2002). Bu doğrultuda ebeveynlik ve iş insanı rollerinin birleşiminden oluşan çalışan anne rolünün incelenmesi gerekmektedir.

2.2.2.1. Çalışan Anne Rolü

Dünyada daha yaygın olan ataerkil kültür, kadının yerinin, ev ve işinin ise ev ve aile içinde yapılması gereken ev, yaşlı ve çocuk bakımı gibi faaliyetler olarak tanımlamaktadır. Bunların yanında gündelik yemek, çamaşır, bulaşık, temizlik gibi işlerle de üreten kadınlar aslında para almaksızın kendi evlerinde tam zamanlı çalışan konumunda yer almışlardır (Topçuoğlu, 2012). 1940'lara kadar çiftlik ve aile işlerinde çalışan erkeklerin iş yerleri, sanayileşmeyle birlikte fabrika ve ofislere taşınmıştır. Benzer ama daha yavaş şekilde kadınlar da fabrikalarda, ofislerde ve sınıflarda görülmeye başlanmıştır (Nye ve Hoffman, 1963). Sanayileşmeden önce geleneksel rollerinden dışarı çıkmayan kadınlar için bu dönem dönüm noktası olmuştur (Özer ve Biçerli, 2003). Bekar kadınların iş hayatına geçişi 1940'tan önce tamamladığı bilirse de evli kadınlara ve annelere istihdam sağlanması biraz daha yavaş gerçekleşmiştir (Nye ve Hoffman, 1963).

Maddi istekler ve günlük yaşamın getirdiği mecburi harcamalar, günümüzde her iki ebeveynin de çalışmasını gerekli kılmıştır (Poduval J ve Poduval M, 2009). Toplumda çalışan kadın başlangıçta "eşine ek gelir sağlayan" olarak nitelendirilse de (Wilson, 2006) sonrasında ebeveynlerin eğitim düzeylerindeki artış, ailelerin küçülmeleri kadınların daha fazla iş hayatına girmeleriyle sonuçlanmıştır (Bianchi, 2000). Bu durumun çocuklar üzerindeki olumsuz sonuçlarının olabileceği hakkında akademisyenlerin ve politikacıların endişelerini dile getirmelerine sebep olmuştur. (Hsin ve Felfe, 2014). Çalışan annelerin çocuklar üzerindeki olumsuz sonuçlarından korkan hükümetler hem özel hem devlet çatısı altında kreş ve çocuk bakım evlerinin sayısını ve bütçesini artırmıştır (Wilson, 2006).

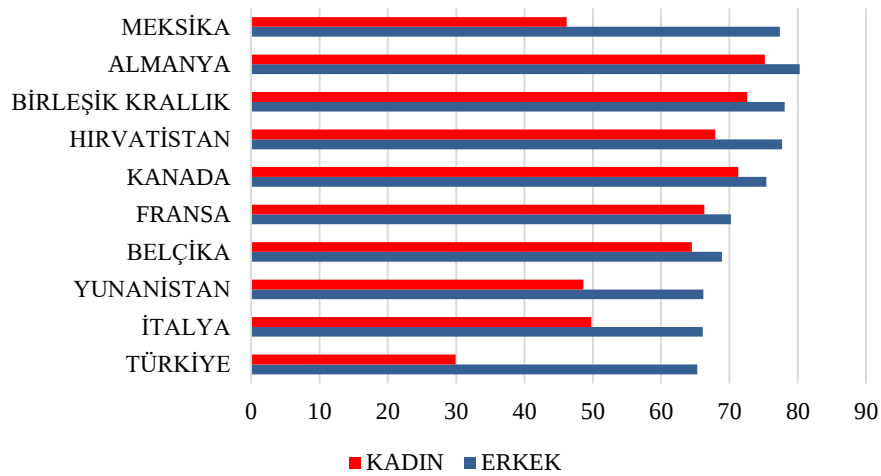
Çalışan birçok kadın, iş hayatı devam ederken ailelerini kurmakta ve çocuk sahibi olmaktadır. Çalışan anne, kariyerini çocuk yetiştirme sorumluluğuyla birleştirme becerisine sahip olan kadındır. Çocukların bakımında baskın rolün anneye

ait olduğu toplumlar tarafından kabul edilmiştir (Poduval J ve Poduval M, 2009). Sanayi devriminin getirdiği bu değişimlerle birlikte kadına ve erkeğe yüklenen geleneksel roller değişmiştir (Hüseyinli ve Hüseyinli, 2016). Kadınların çalışma hayatına girmesiyle birlikte erkeğin karar verme ve geçim merkezi olan konumundan uzaklaştığı bilinmektedir. Daha eşitlikçi bir ideolojiye ilerlemelerin görüldüğu bu dönemlerde tüm gelirin erkek tarafından kazanılmasının mecburi karşılandığı, zorlayıcı mantıktan da sıyrılması sebebiyle, evli kadınların istihdamına olumlu yaklaşılmıştır (Nye ve Hoffman,1963).

Kadınların iş hayatına girmelerinin olumlu karşılanmasının tek sebebi bu değildir. Kadınların, erkeklere göre daha uyumlu davranışlar sergilemeleri ve daha düşük ücretle çalışıyor olmaları da istihdamı etkilemiştir (Aksoy, Felek, Yayla, Çeviş, 2019). Kadın istihdamının getirdiği rol değişikliği, kadınlara evde ve iş yerlerinde olmak üzere aynı anda iki sorumluluk yüklemiştir (Hüseyinli ve Hüseyinli, 2016).

Sosyal bilimciler, anne istihdamının zamanla artmasını bekleseler de böylesi bir artış dönemin uzmanlarını da şaşırtmıştır (Nye ve Hoffman,1963). Dünyada durum bu şekilde iken Türkiye’de öncelikle 1924 yılında düzenlenen Tevhid-i Tedrisat Kanunu, ardından 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu ile kadınların istihdam edilmelerinin yolu açılmış, 1950’lerden sonra kırdan kente yapılan yoğun göçlerle birlikte kadınlar aktif olarak işgücüne katılmışlardır (Aksoy, Felek, Yayla, Çeviş, 2019).

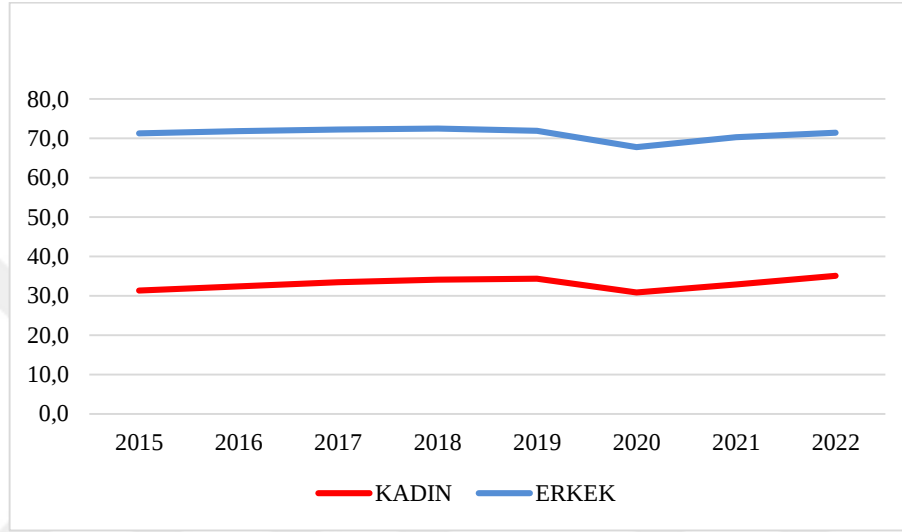
Şekil 1. Yerli Nüfusta İstihdam Oranı (%)

Kaynak: OECD (2023)

Günümüz verilerine bakıldığında OECD (2023) tarafından yayımlanan Türkiye İstihdam Raporuna göre, yerli erkek nüfusunun %65,3'ü, yerli kadın nüfusunun %29,9'u iş gücüne katılmışken; yabancı uyruklu erkek nüfusunun %60,3'ü ve yabancı uyruklu kadın nüfusunun %24,1'inin istihdam edildiği bildirilmiştir. Raporda yer alan diğer ülkeleriyle kıyaslandığında kadın istihdamının oransal olarak en düşük olduğu ülkenin Türkiye olduğu görülmektedir (Şekil 1).

Şekil 2. İş Gücüne Katılma Oranı (%)

Kaynak: TÜİK (2023)

Türkiye İstatistik Kurumu (2023) verilerine göre 2022 yılında 15 yaşından büyük erkek nüfusta iş gücüne katılma oranı %71,4 iken 15 yaşından büyük kadın nüfusta iş gücüne katılma oranı %35,1'dir. 2015 yılından itibaren kadınların iş gücüne katılma oranları incelendiğinde 2015 yılında %31,3, 2016 yılında %32,4, 2017 yılında %33,4, 2018 yılında %34,1, 2019 yılında %34,3, 2020 yılında %30,8 olduğu görülmektedir 2020 yılı, covid döneminde düşüş varmış gibi görülse de 2015 yılından itibaren kadının çalışma hayatındaki yerinde genel olarak artış olmaktadır (Şekil 2).

OECD (2023) ve TÜİK (2023) verilerine bakıldığında Türkiye'de kadın istihdam oranının erkeklere oranla düşük olduğu görülmektedir. Bunun sebebi olarak Türk aile toplumunun kadına yüklediği aile yaşam rolü etkili olabilmektedir. Bununla birlikte kadınlara yüklenen çocuk ve yaşlı bakımı, ev işleri gibi sorumluluklar kadınların iş hayatına katılımını zorlaştırmaktadır (Aksoy, Felek, Yayla, Çeviş, 2019).

Ebeveynlik rolünün taşıdığı sorumluluk, kadınların çalışma hayatını erkeklerden daha fazla etkilemektedir. Kadınlardan kariyerlerini başarılı şekilde idare etme, finansal olarak bağımsızlıklarını sağlama ve çocuk yetiştirme sorumlulukları

beklenmektedir. Tüm bu işler birbirlerinden ayrı olarak yeterince zorken hepsini aynı anda, diğerini ihmal etmeden, tümünün sorumluluklarını yerine getirmek oldukça çetin bir görevdir (Poduval J ve Poduval M, 2009). Toplumun, çalışan kadına yüklediği tüm bu rollerin sonucunda kadınlar ilk mesaieleri olan işlerinden çıkarak ikinci mesailerine ailelerinde devam etmektedirler (Taşbaş, 2010). Kadınların, yüklenen sorumluluklarını yerine getirmesi ve iş hayatında kendilerini göstermeleriyle birlikte, iyi bir anne, yalnızca ailesiyle ilgilenen biri olarak değil, kendi özgüvenini ve bağımsızlığını da destekleyen birey konumuna gelmiştir (Wilson, 2006). Kadına yüklenen iş, ev ve annelik rollerinin getirdiği sorumluluklar kadının iş ve aile yaşamındaki rollerinin birbirini etkilemesiyle sonuçlanmaktadır. Bu etkiler rollerin getirdiği sorumluluklar açısından bağımlılık gibi olumsuzluklara yol açabilmesi sebebiyle iş ve aile yaşam rollerinin çatışması incelenmelidir.

2.2.2.1.1. İş ve Aile Yaşam Rollerinin Çatışması

Kişinin birkaç role sahip olmasının getirdiği kaçınılmaz sonuç, rollerin birbirini etkilemesidir. Birinde yaşadığı başarı, diğer rolde yaşanan başarıyı kolaylaştırırken bir rolde karşılaşılan zorluğun diğer rollerdeki zorluklara yol açması olağan bir durumdur. Kadının eş, ev hanımı ve ebeveyn sorumluluklarını üstlendiği dönemlerde iş rolünün zarar görebilmektedir (Super, 1980).

İş ve ebeveynlik rollerinin çatışması, kadınlarda erkeklere göre çok daha yüksektir. Bunun yanında erkeklerin iş-aile çatışmasını yorumlama biçimleriyle kadınlarınki birbirlerinden farklıdır. Erkeklerin çatışması çok daha spesifik ve sınırlı bir alanda kalmışken kadınların yaşadığı çatışma spesifik bir alanda değildir. İş ve aile rolleri erkekler için birbirlerine bağılyken kadınlar için iş ve aile rolleri birbirlerinden bağımsızdır. Birden fazla rolü üstlenmek erkeklerde birden fazla rolü üstlenmek olumlu öz değerlendirmelere ve yeterlilik duygularına sebep olmaktadır. Bunun aksine kadınlarda olumsuz öz değerlendirmeler ve yetersizlik duygulara yol açmaktadır Bunun sonucunda kadınlar rolleri birleştirmek için erkeklere kıyasla daha büyük stres yaşamaktadır. Kadınların aile rollerinin getirdiği sorumluluklar, erkeklere kıyasla çalışma hayatına daha az bağılı olmaya devam ettiği sürece kadınların iş ve aileyi birleştirmekten kaynaklanan rol çatışmaları ve suçluluk duyguları yaşamaları kaçınılmazdır (Simon, 1995). Son yıllarda ekonomik, kültürel ve sosyal alanda yaşanan büyük değişiklikler sonucunda kadının iş yaşamında daha çok bulunduğunu

görmekteyiz. Bunun sonucunda iş ve aile dengelerindeki değişimi ve ailenin psikolojik fonksiyonlarının git gide önem kazandığı görülmektedir (Kapız, 2002).

Kahn ve ark. (1964) rol çatışmasını, iki ya da daha fazla sorumluluk alanın aynı anda, baskılayıcı şekilde ortaya çıkması ve birine uymanın diğerine olan uyumu zorlaştırması şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımlamadan da anlaşıldığı üzere rol çatışması, karşılıklı olarak çelişkili olan iki ya da daha fazla rolün birey üzerinde yük oluşturmalarıdır. Roller arası çatışma ise bireyin farklı rollere katılımından kaynaklanan ve roller arasında karşılıklı zorlamaların yer aldığı bir rol çatışma şeklidir (Aktaran: Greenhaus ve Beutell, 1985). Rol teorileri, kişiden beklenen davranışlarda tutarsızlık olduğunda bireyin stres yaşayacağını ve tatmin olmayacağını altını çizerek beklentiler çatışmıyorsa rollerin gerektirdiği sorumluluklarda daha yüksek performans göstereceğini belirtmektedirler (Rizzo vd., 1970).

İş ve aileyle ilgili yüklenen roller, yaşamı kontrol etmesi sebebiyle bireylerin üstlendikleri en önemli rolleri oluşturmaktadır (Özdevecioğlu ve Aktaş, 2007). Ancak bu iki alandaki rollerin getirdikleri sorumluluklar uyum içinde devam edemeyebilirler. Bu durumda kişi için iş ve aile arasında çatışmalara sebep olmaktadır (Netemeyer, Boles ve McMurrian, 1996; Frone, Russel ve Cooper, 1992). İş ile aile yaşamının kişiye yüklediği sorumluluklardaki uyumsuzluk sebebiyle bireyin iş ve aile yaşamındaki dengenin bozulması sonucunda iş-aile çatışmasının ortaya çıkması beklenmektedir (Zincirkıran ve Tiftik, 2014).

Bireyin içinde bulunduğu ortam, anlık durumsal bağlamıdır. Bu tanımlamadan yola çıkarak işin aile yaşamını etkileyen bir ortam olduğunu ve aile yaşantısının da çalışmayı etkileyen bir ortam olduğunu söyleyebiliriz (Evans ve Bartolome, 1984). İş ve aile arasındaki denge, çalışan bireyin işinin ve ailesinin gerektirdiği sorumlulukların uyumunu oluşturmaktadır. Bu uyumu sağlama çabası statü fark etmeksizin her bireyde rastlanmaktadır. Giderek ağırlaşan ekonomik şartlar, yaşam standartları, çalışma koşulları ve rekabetin etkisiyle dengeyi sağlamak da zorlaşmıştır (Kapız, 2002). İş-aile çatışması, çalışma hayatına girmiş olmanın gerektirdiği rol sorumluluklarıyla bir ailenin üyesi olmanın gerektirdiği rol sorumlulukları arasındaki çatışmadan kaynaklanmaktadır. Çatışmanın temeli, aile ve iş rollerinin eş zamanlı olarak ortaya çıkması sonucu oluşan tutarsızlıklardır (Zincirkıran ve Tiftik, 2014). Söz konusu sorumlulukların ve çatışmaların doğurduğu zorlu sürecin kadın psikolojisini olumsuz etkilemesi sonucunda bağımlılık gelişmesi beklenebilir. Annelerde teknolojiye gelişen

bağımlılık sonucunda çocuklarda da problemlili teknoloji kullanımı gözlenebilir. Bu doğrultuda ebeveynlerin teknoloji kullanımlarının incelenmesi gerekmektedir.

2.3. Teknoloji Kullanımında Ebeveynin Yeri

Bu kısımda teknoloji kullanımında ebeveynin bulunduğı yere ilişkin alanyazın açıklamalarına yer verilmiştir. Devamında akıllı telefon bağımlılığına dair literatür bilgileri yer almaktadır.

İçinde bulunduğumuz dijital dönem, ebeveynlerin rollerinin ve sorumluluklarının değişmesine sebep olmuştur. Ebeveynlerin teknolojik araçlara kolay erişebilmeleri ve sık kullanmaları sebebiyle çocuklar çok küçük yaşlarda teknolojiyle tanışmaktadır. Özellikle mobil teknolojilerden akıllı telefonların kullanımı çocuklar tarafından kolayca öğrenilmektedir (Kol, 2021). Günümüz şartlarında çocuğun, teknolojik aletlere kolayca ulaşabilmesinin, onun azimli olmasını ve zor koşullara hazırlıklı olmasını engellediğı inancı özellikle okul öncesi ve ilkökul döneminde çocuğı olan ebeveynlerin kaygıları arasındadır (Sayan, 2016). Dijital dünyanın hayatımızdaki yerinin devam edeceğinin açıkça görünmesiyle birlikte ebeveynlerin, çocukların teknolojiyi uygun ve dengeli kullanabilmeleri için sorumluluk bilincinde olmaları büyük önem arz etmektedir (Mustafaoğlu, Zirek, Yasacı, Özdiñler, 2018). Buna rağmen birçok çocuk, otorite konumundaki ebeveynlerinin isteklerinin aksine küçük yaşlardan itibaren eğlenme, öğrenme ve diğler amaçlarla dijital dünyada etkin bir şekilde varlıklarını sürdürmektedirler (Selwyn, 2022).

Teknolojideki köklü değişiklikler sonucunda aile bağlamında dijital ebeveyn ve dijital çocuk kavramlarını yaygın hale getirmiştir. Bu durum, özellikle çocuklar ve ebeveynler açısından yeni bir dönemin başladığını gözler önüne sermektedir. Ailelerin de dijital dünyayı etkin şekilde kullanmaları sonucunda çocuklar sadece yeniliklere ve değişimlere değil aynı zamanda tehlikelere de açık hale gelmektedir (Akbaş ve Dursun, 2020). Bu doğrultuda teknolojinin ne kadar ve nasıl kullanıldığının çocuk ve ebeveyn açısından ele alınması gerekmektedir (Canbek ve Sağıroğlu, 2007). Gökel (2020) tarafından yapılan araştırmada çocuklardaki problemlili teknoloji kullanımına ilişkin ebeveynlere teknolojik araçların çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri sorulduğunda kendilerini ifade edememe, özgüven eksikliği, sosyal aktivitelere katılım göstermeme, agresiflik, konsantrasyon kaybı, sıkılganlık, huzursuzluk, çabuk

sıkılma, göz bozuklukları, uyku sorunları ve yalan söyleme gibi sorunlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı araştırmada ebeveynlerin kendilerinde gördükleri sorunlarda ise ek olarak performans kaybı, mutsuzluk, uykusuzluk, ailevi sorunlar, zaman yönetimi sorunları, depresyon ve bunaltı yaşadıkları görülmüştür (Gökel, 2020). Yaşanan bu sorunları engelleyebilmek amacıyla, ebeveynler çocukla birlikte nitelikli zaman geçirmeli, çocuğa kitap okunmalı, oyun oynanmalı ya da çocuğun ilgisine yönelik etkinlikler yapılmalıdır (Kol, 2021).

Dijital ebeveynlik kendilerinin çocuklarının teknoloji kullanımlarının ve risklerinin farkında olan, çocukların problemleri teknoloji kullanımlarına gözlerini kapatmayan, onlara dijital dünyada sağlıklı rol model olabilen anne babalar şeklinde tanımlanmaktadır (Manap ve Durmuş, 2021). Erken çocukluk döneminde bulunan çocukların teknolojiden olumlu öğrenme deneyimini edinmesinde ebeveynler, öğretmenler ve birinci derece bakım verenler sorumludurlar. Bu durumda en önemli sorulardan biri teknolojinin içeriğinin nasıl değerlendirilmesi gerektiğidir. Hillman ve Marshall (2009) tarafından hazırlanan tablo, küçük çocukların dijital medya kullanımlarına ilişkin ebeveynlere rehberlik edecektir (Tablo 2).

Tablo 2. Küçük Çocuklarda Dijital Medya Kullanımı için Altı Alan

Etki Alanı	Merkez Soru	Kriter Soruları
Etkileşim	Çocuğun rolü, faaliyetin ayrılmaz bir parçası mı?	Çocuğun aktif katılımına izin veriyor mu? Eleştirel ve yaratıcı düşünmeyi teşvik ediyor mu? Karar verme ve pozitif problem çözme konusunda model oluyor mu?
Dijital Okuryazarlık	Çocuğun teknolojiye aşinalığı ve yeteneği artıyor mu?	Çocuğun dünyayı anlamlandırmasına yardımcı oluyor mu? Çocuğa güvenli bir şekilde keşfetmeyi öğretiyor mu?
Küresel Vatandaşlık	Küresel bir bakış açısını yansıtıyor mu?	Küresel toplumun önemini model alıyor mu? Tüm kültürlerle, dillere, topluluklara ve bireylere saygı gösteriyor mu?

Uygunluk	Küçük çocuklara yönelik mi?	Çocuğun birden fazla alanı deneyimlemesine izin veriyor mu? Önemli içerik ve çıktılar içeriyor mu? Dijital denetim zorlayıcı ama sinir bozucu mu? Dijital dünya olumlu bir sanal evren sunuyor mu?
Sonuçlar	Bir çocuğun anlayabileceği sonuçlar hakkında bilgi sağlıyor mu?	Çocuğun eylemleriyle programın sonuçları arasında açık ve anlaşılır bir bağlantı var mı? Geri bildirim, sonunda bir başarı/başarısızlık veya kazanma/kaybetme kararının gösterilmesinden ziyade çocuğun performansını yönlendirmek için düzenli olarak dahil ediliyor mu? Geri bildirimin yorumlanması kolay mı?
Katılım	Çocuklar, ebeveynler, bakıcılar ve diğer kişilerle işbirliğini teşvik ediyor mu?	Ebeveynlere, bakıcılara ve öğretmenlere programın hedefleri, katılım yolları, çocuğun deneyimi ve çocuğun deneyimini değerlendirme yolları hakkında bilgi sağlayan program bileşenleri var mı? Ebeveynler, bakıcılar veya öğretmenler çocukla birlikte katıldığında öğrenme deneyimi gelişiyor mu?

Kaynak: Hillman ve Marshall, 2009

Hillmann ve Marshall'a (2009) göre çocukların teknoloji kullanımlarının problemli hale dönüşmemesi için ebeveynlerin dikkat etmesi gereken altı boyut ve boyutların belirleyici sorularına Tablo 2'de yer verilmiştir. Örneğin ebeveynlerin seçtiği teknolojik yazılımların çocuğun medya verilerini pasif bir şekilde alması yerine değerlendirmesini gerektirecek şekilde olması tavsiye edilmektedir. Bu sayede teknoloji eleştirel ve yaratıcı düşünmeyi destekleyerek problem çözme süreçlerini geliştirecektir. Bunun yanında dijital medyada karakterlerin duygularını ve düşüncelerini anlamlandırmasına yardımcı olacak şekilde düzenlenmeli ve çocuğu

keşfetmeye yönlendirmelidir. Ayrıca küçük çocuklar için bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel olmak üzere birden fazla alana hitap eden dijital faaliyetler tercih edilmelidir. Tüm bunları sağlamada ebeveynin kendi teknoloji kullanımının bilinçli olması ve çocuğa yönelik yapacağı dijital rehberlik çocuğun teknoloji kullanımının problemli hale gelmesini önleyebilir.

Ebeveynler bu süreçte çocukların gelişimine katkıda bulunacağını varsayarak teknoloji kullanımına izin vermektedirler. Televizyon gibi izleme amaçlı kullanılan teknolojik araçların çocuklar için dijital bir bakıcısı olması sonucunda yukarıdaki olumsuzlukların yaşanması kaçınılmaz olmaktadır (Kol, 2021). Cengiz Saltuk ve Erciyes'in (2020) yaptığı araştırmada 4-5 yaş çocuklarının televizyon karşısında süre sınırlaması olmadan vakit geçirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Çocuklarda teknolojiye yönelik gelişen bağımlılık yalnızca dijital bakıcılıktan kaynaklanmamaktadır. Maccoby ve Mnookin' (1992) göre özellikle okul öncesi dönemde çocuklar ebeveynleriyle güçlü bir özdeşim kurarak olumlu ve olumsuz alışkanlıklar geliştirirler. Bu doğrultuda teknoloji kullanımı açısından çocukların ailelerini gözlemlemeleriyle birlikte ailelerin sağladığı olanakların çocukların erken yaşlarda dijital dünyaya olan farkındalıklarını ve teknolojiyi kullanma eğilimlerini arttırmaktadır (Akkoyunlu ve Tuğrul, 2002).

Teknolojinin böylesine gelişmiş ve günlük hayatın ayrılmaz bir parçası olarak yer aldığı toplumsal yapıda aile kurumunun içerisinde dijitalleşen yapıda ebeveyn-çocuk ilişkileri de yeniden tanımlanmaktadır (Akbaş ve Dursun, 2020). Çoğu ebeveynin teknolojik gelişmeleri çocuklarına ne zaman, ne kadar ve nasıl kullanıracakları konusunda eksik bilgilere sahip olmaları sebebiyle teknoloji konusunda ebeveynlerin bilinçlendirilmesi zorunlu hale gelmiştir (Cengiz Saltuk, Erciyes, 2020). Özellikle ebeveynlerin hiçbir kısıtlama olmadan çocuğa sınırsız teknoloji kullanım izni vermesi olumsuz durumlara yol açabilmektedir. Kısıtlamayla kastedilen sadece süreyle sınırlı değildir. Bununla birlikte çocuğun kullanacağı yazılımların içerik uygunluğunun denetimi de oldukça önemlidir. Kullanım süresi ve içerik niteliğinde denetim sağlıklı şekilde sağlandığı sürece teknoloji faydalı olarak kullanılmış olabilmektedir (Kol, 2021). Annede teknoloji bağımlılığı var olduğu müddetçe çocuğun teknoloji kullanımının kısıtlanması mümkün gözükmemektedir. Kısıtlamanın eksik olduğu çocuklarda ise görülmesi beklenen problemli teknoloji

kullanımında annenin teknoloji bağımlılıkları, özellikle erişimi daha kolay olan akıllı telefona yönelik geliştirilen bağımlılık incelenmelidir.

2.3.1. Akıllı Telefon Bağımlılığı

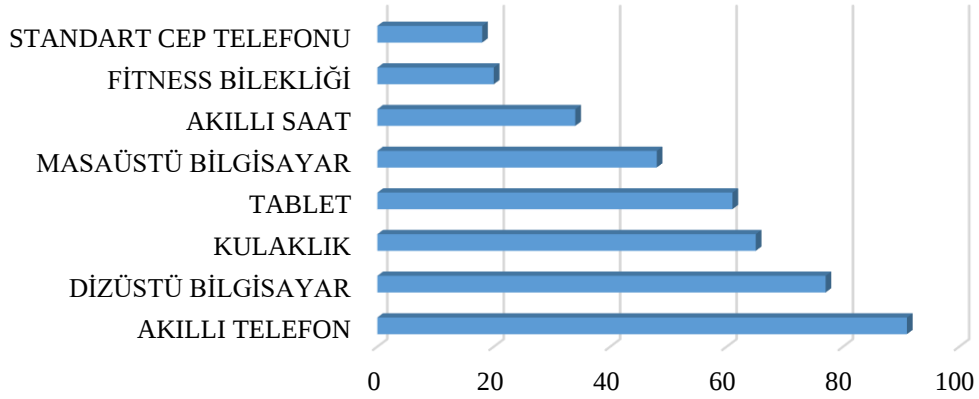
Bu kısımda akıllı telefon kullanımı, davranışsal bağımlılıklar ve bu bağımlılıkların içerisinde yer alan akıllı telefon bağımlılığıyla ilgili alanyazın açıklamalarına yer verilmiştir.

2.3.1.1. Akıllı Telefon Kullanımı

İletişim alanında yaşanan teknolojik gelişmeler sayesinde kişilerarasındaki fiziksel mesafeler ortadan kalkmış durumdadır. Bu hususta yaşanmış en önemli gelişmelerden biri cep telefonuyla başlayarak akıllı telefon teknolojisinin ilerlemesi olmuştur (Karaarslan ve Budak, 2012). Mobil telefonlar, işletim sistemlerinin değişim ve gelişimiyle birlikte çeşitli uygulamaların dahil edilmesi sonucunda akıllı telefon halini almışlardır (Türkan, 2018). Cep telefonlarıyla tanıştığımız zamanlarda öncelik iletişimi sağlamayken gelişmeler sayesinde kullanıcılar, iletişim sağlamanın yanında bilgiye daha hızlı ve kolay erişebilir hale gelmişlerdir. Günümüzde cep telefonları, akıllı telefonlar konumuna gelerek iletişim ihtiyacını gidermenin ötesinde fotoğraf ve video çekebilme, müzik dinleme, yol ve yön bulma, izleme, okuma ve dinleme yoluyla bilgi edinme, alışveriş yapma, ödeme gerçekleştirme, bilgi paylaşma gibi pek çok işlevi yerine getirebilmemizi sağlamıştır (Aktaş ve Yılmaz, 2017; Alfawareh ve Jusoh, 2014).

Teknolojinin gelişmesi, zamandan ve mekandan bağımsız olanaklar sunması sonucunda bireylerin gerçekleştirmek istedikleri işleri daha etkili ve çabuk yapma arzularını da beraberinde getirmiştir. Görevlerin daha hızlı yapılabiliyor olunması ise teknolojinin daha çabuk benimsenmesi ve gelişmelerin aktif olarak takip edilmesini doğurmuştur (Türkan, 2018). Son zamanlarda akıllı telefonların arama yapma dışında sağladığı hesap makinesi, video oynatıcı, oyun oynama, kamera, müzik dinleme ve sosyal medyada dolaşma gibi avantajları nedeniyle statü göstergesinden çok gerekliliğe dönüşmüştür (Dixit ve ark., 2010). Akıllı telefonların gelişimi toplumda hızlıca kabul edilmiş ve dönemin popüler markaları akıllı telefon akımına uyamayınca piyasadan hızlı şekilde çekilmek durumunda kalmışlardır. Kullanıcılar, kıyafetlerini kullandıkları oranda akıllı telefonlarını kullanıyor durumuna gelmişlerdir (Kuyucu, 2017).

Şekil 3. Cihaz sahiplik ve erişim oranları (%)

Kaynak: Deloitte (2022)

Deloitte Dijital Tüketici Trendleri'ne (2022) Türkiye'den katılım sağlayan kullanıcıların %91'inin akıllı telefona erişimi olduğu saptanmıştır (Şekil 3). Erişimin yanı sıra kullanıcıların akıllı telefonlarının oldukça yeni olduğu ve sıklıkla değiştirildiği belirlenmiştir. Araştırmaya katılım sağlayan kişilerin %15'i telefonunu son 1 yıl içerisinde, %49'u son 2 yıl içerisinde değiştirmiştir. Telefon değişimi sıklığı karşılaştırıldığında Türkiye ortalamasının Avrupa'dan daha yukarıda olduğu gözükmemektedir. Bununla birlikte telefon değiştirme sıklığının 2019 yılına göre azalmış olduğu bilinmektedir. Günlük cihaz kullanım sıklıkları incelendiğinde sırasıyla en çok akıllı telefon, dizüstü bilgisayar ve akıllı saat kullanılmaktadır. Pandemi dönemindeki artışla birlikte akıllı telefonlar, alışveriş için sıklıkla kullanılmaya başlamıştır. Güncel olaylar hakkında bilgi almak amacıyla 18-24 ve 25-34 yaş grupları sosyal medya platformlarını öncelikli olarak kullanırken 35-44 ve 45-55 yaş grupları daha geleneksel yol olan televizyondan erişmeyi tercih etmektedir. Bununla birlikte 35-44 ve 44-55 yaş arası her 2 katılımcıdan 1'i günde en az bir kez akıllı telefonları üzerinden haber uygulamalarını kullanmaktadır.

Akıllı telefonların pek çok amaçla kullanılması olumlu etkilerin yanında olumsuz sonuçlara da yol açmaktadır (Şata, Çelik, Ertürk ve Taş, 2016). Yeni teknolojiyi, eskisinden ayıran en önemli yönü güncelliğidir. Kullanıcıyı kesintisiz bir şekilde küresel ölçüde doyurabilmektedir (Ünal ve Arslan, 2013). Toplumda hızlı şekilde kabul alan bu teknolojinin etkisi günümüzde insanların uyanır uyanmaz ilk olarak akıllı telefonlarını kontrol etmelerinde görülmektedir. Bu durum yalnızca günün ilk saatleriyle sınırlı kalmamaktadır. Gün içerisinde sürekli olarak yapılan bu

kontroller insanların arkadaşlarıyla yapabilecekleri sohbetlerin, keyfini çıkarabilecekleri manzaraların ya da olağanüstü olaylara müdahale edebilme becerilerini engellemektedir (Çakmak Karapınar ve Fidan, 2019).

Akıllı telefonların haberleşmeyi sağlama amacını sağlamasının ardından insanların sosyalleşmesini sağlamıştır. Ancak bu sosyalleşme, sosyal medyada “sözde sosyalleşme” olarak kalmasının yanında gerçek yaşamda kişileri daha çok bireyselleştirmeye sürüklemiştir (Şata, Çelik, Ertürk ve Taş, 2016). Bu durumda bireyler sosyal ilişkilere eskisi kadar ihtiyaç duymamalarına yol açabilmektedir. Sosyal ilişkilerin sağlıklı düzeyde olmadığı durumlarda kişiler içe kapanarak yalnızlaşabilmektedirler (Mert ve Özdemir, 2018). Akıllı telefonların olumsuz etkileri yalnızca bunlarla sınırlı kalmamaktadır. Aşırı kullanım sonucunda gelişen akıllı telefon bağımlılığı anne çocuk ilişkisi ve çocuklardaki problemli teknoloji kullanımıyla ilişkilendirilebilir. Bu doğrultuda akıllı telefon kullanımını anlamak için öncelikle davranışsal bağımlılıklar incelenmelidir.

2.3.1.2. Davranışsal Bağımlılık

Bağımlılık, aşk ve adalet gibi soyut bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Somut kavramlarda olduğu gibi nesnel bir varlığı ve çizilmiş sınırları bulunmamaktadır. Sosyal açıdan tanımlanması sebebiyle kesin ve tek bir doğru ya da yanlış olduğu söylenemese de bazı tanımlar uzmanlar tarafından daha genel olarak kabul görmektedir (West ve Brown, 2013). Bağımlılık, farklı bireyler için farklı anlamlar taşımakla birlikte halk arasında bir maddenin aşırı kullanımı ya da bir davranışa aşırı katılım anlamlarıyla kullanılmaktadır. Klinik olarak bakıldığında ise kontrol kaybı ve işlevsellikte bozulma anlamında kullanıldığı görülmektedir. Bazı uzmanlar tarafından “bağımlılık” terimi, aşağılayıcı ve tıbbi olmayan anlamlarıyla anılabileceği gerekçesiyle reddedilse de uzmanların çoğunluğu terimin uygun şekilde kullanımını uygun görmüşler (Petry, 2016). Yeşilay’a (2023) göre bağımlılık, kişinin kullandığı bir nesne ya da yaptığı eylem üzerinde kontrolünü kaybetmesidir. APA’ya (2023) göre bağımlılık terimi genellikle madde bağımlılığı ile eş anlamlı bir kavram olarak kullanılmakla birlikte bazı durumlarda cinsel, internet ve kumar gibi davranış bozukluklarında da kullanılmaktadır.

İnsanlar, maddelere ek olarak davranışlara da bağımlılık geliştirmektedirler. Davranışsal bağımlılıkları olan bireyler sorunlarının farkında olabilirler ama isteseler

ve deneseler bile bırakamazlar. Bağımlılık, kişide fiziksel ve psikolojik sorunlarla birlikte aile üyeleri ve arkadaşlarıyla sorunlara neden olabilmektedir (APA, 2023).

Bağımlılık, davranışın getirdiği ödüle ulaşmak için güçlü bir motivasyonun olduğu ve istenmeyen davranışın önemli potansiyele sahip kronik bir durum olarak tanımlanabilecek sosyal bir yapıdır. Bu açıdan bakıldığında bağımlılığın temelinde motivasyonun yer aldığı görülmektedir (Davis, Patton, Jackson, 2017). Bu motivasyon davranışçı teoride (Guthrie, 1934; Papanek, 1958) bir davranışın sonucunda hoşagiden bir durum elde edilmesiyle birlikte o davranış artmasıdır. Bu yaklaşım açısından bakıldığında akıllı telefon kullanımı gibi davranışsal bağımlılıklar bireylere haz vermekte ve pekiştirme durumunda olduğu için bağımlılığa neden olmakta sonucuna ulaşıldığı söylenebilmektedir (Şar ve Işıklar, 2012). Bilişsel davranışçı modele göre teknolojinin ve sosyal ağların problemli kullanımı gerçek dışı inançlar ve uygun olmayan bilişlerden kaynaklanmaktadır (Davis, 2001; Satıcı, 2020; Şentürk, 2017). Sosyal bilişsel kurama göre problemli teknoloji kullanımı kişinin pozitif sonuçlar beklemesinden kaynaklanmaktadır (LaRose, Lin ve Eastin, 2003).

Davranışsal bağımlılıkların toplumda hızlı artış göstermesinin en büyük sebebi teknolojinin hızlı gelişmesidir (Karim ve Chauhri, 2012). Davranışsal bağımlılıklar içerisinde yer alan teknolojik bağımlılığın sebeplerinden birisi bireyin kişilerarası ilişkilerinde yaşadığı sorunlardır (Alison, Wahlde, Shochley ve Gabbard, 2006). Bunun yanında toplumun saldırganlığından uzaklaşmak amacıyla içe kapanan kişilerin çevrimiçi mecralara sığınması da davranışsal bağımlılıklara neden olmaktadır (Caplan, Williams ve Yee, 2009). Ayrıca bu bağımlılık türünün nedenleri arasında bireyin gerçek hayatta özsaygısının azalırken sosyal mecrada özsaygısının artması da bağımlılık sebeplerindendir (Jeong ve Kim, 2011). Davranışsal bağımlılıkların sebepleri incelendiğinde annelerin kişilerarası ilişkilerde yaşadığı sorunlar, gerçek yaşamdaki saldırganlığın artması ve özsaygılarının azalmasından kaynaklanabileceği göz önüne alındığında bu durumları yaşayan ve çalışan bir annenin çocuğuyla ve anneliğiyle ilgili suçluluk duyuyor olması olası bir sonuçtur. Teknolojik araçlara bağımlılık derecesinde sığınma ve bunun sonucunda gelişen suçluluk duygusuyla çocuğunun teknoloji kullanımına yönelik bilinçli kısıtlamalar koyması beklenemez.

Söz konusu davranışların sıklığı ve süresi arttıkça psikolojik sıkıntının yanında fiziksel bozulmaya da yol açabileceği gibi sosyal ve mesleki işlevselliği de azaltabilmektedir (Petry, 2016). Bağımlılıklar, kimyasal ve kimyasal olmayan

bağımlılık bozukluklarını içermektedir. Etiyoloji, tanımlama ve tedavi açısından birbirlerine benzemesi sebebiyle kimyasal olmayan bağımlılık bozukluklarının tanımlanmasında madde ile ilişkili bozuklukların özelliklerini kabul edildiği görülmektedir (Rasmussen, 2000). Davranışsal bağımlılıkların fenomenoloji, doğal öyküleri, genetik örtüşmeleri ve tedaviye verdikleri yanıt vb. açılardan madde kullanım bozukluklarıyla benzerlikleri bulunmaktadır (Petry, 2016).

Tarihsel olarak incelendiğinde geçmişte davranışsal bağımlılıklara ilişkin tedavilerin halk ve ruh sağlığı uzmanları tarafından ihmal edildiği görülmüştür. Son yıllarda ise bilimsel araştırma alanlarında önemli ilerlemeler davranışsal bağımlılıkların daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır (Sun, Ashley ve Dickson, 2013). Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı'nda (The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders - DSM 5, 2013) alkol, uyarıcılar, esrar, uçucu maddeler gibi madde kullanım bozuklukları yer almakla birlikte DSM 5, önceki revizyonlarından farklı olarak ilk defa bu el kitabında "Madde ile İlişkisi Olmayan Bozukluklar" bölümü ile davranışsal bağımlılıklara kapısını açmıştır (APA, 2013). Diğer davranışsal bağımlılıklar henüz resmi olarak psikiyatrik bozukluk olarak ele alınmamış olsa da davranışsal bir bağımlılık olan kumar bağımlılığı eskiden "Dürtü Kontrol Bozukluğu" altında ele alınırken DSM 5'te "Maddeyle İlişkisi Olmayan Bozukluklar" altında ele alınarak bağımlılıkla ilişkilendirilmiştir. Bu doğrultuda internet bağımlılığı, cinsel bağımlılık ve akıllı telefon bağımlılığı gibi davranışsal bağımlılıkların kriterleri DSM 5'te "Maddeyle İlişkili Olmayan Bozukluklar" başlığı altında bulunan "Kumar Oynama Bozukluğu" tanı kriterlerine benzer şekilde ilişkilendirilmektedir (Robbins ve Clark, 2015). Belirtiler aşağıdaki gibidir:

- İsteddiği coşkuyu elde edebilmek için giderek daha fazla madde kullanımına ihtiyacı duyar.
- Maddeyi bırakma ya da durdurma girişimleri sırasında huzursuz ya da kolay öfkelenen biri olur.
- Maddenin kullanımını denetim altına almak, bırakmak ya da durdurmak için yineleyen ve sonuç vermeyen girişimleri olmuştur.
- Sık sık madde kullanmayı düşünür.
- Sıklıkla, sıkıntılı durumdayken madde kullanır.
- Madde kullanımını gizlemek için yalan söyler.

- Madde kullanımı yüzünden önemli bir ilişkisini, işini, eğitim ya da iş olanağını tehlikeye atmış ya da yitirmiştir.

Griffiths (2003)'e göre teknolojik bağımlılıklar, davranışsal bağımlılıkların bir alt kümesidir ve davranışsal bağımlılıkların 6 bileşeni bulunmaktadır:

1.Belirginlik: Söz konusu davranış, bireyin hayatında önemli bir faaliyet haline geldiğinde; düşüncelerine, duygularına ve davranışlarına hakim olduğunda ortaya çıkmaktadır. Örneğin kişi eylemsel olarak bir davranışta bulunmasa bile bu davranışı ya da davranışı gerçekleştirebileceği ilk fırsatı düşünüyor olmasıdır.

2.Duygu Durum Değişikliği: Bireylerin faaliyete katılmaları yani davranışı gerçekleştirmeleri sonucunda sahip oldukları öznel deneyimlerini ifade etmektedir. Başa çıkma stratejisi olarak da görülmektedir.

3.Tolerans: Davranış sonucunda elde ettikleri eski etkilerin miktarının arttığı süreci ifade etmektedir. Örneğin kumar bağımlılığı olan bir kişinin başlangıçta çok daha küçük bir bahisle elde ettiği etkiyi deneyimlemek için bahsin boyutunu giderek arttırmasıdır.

4.Yoksunluk: Bağımlı olunan faaliyet tamamen kesildiğinde ya da aniden azaltıldığında ortaya çıkan olumsuz duygusal ve/veya fiziksel belirtilerdir.

5.Çatışma: Bağımlılığı olan kişi ve çevresindekiler arasında olabileceği gibi bireyin kendi içlerinde yaşadığı intrapsişik çatışmayı da ifade etmektedir.

6.Nüksetme: Kişinin bağımlı olduğu davranışı bırakmasının ardından tekrar geri dönme eğilimidir.

Heyecan verici şeylerin bağımlılık yaptıkları görüşünden yola çıkılacak olursa (Griffiths, 2003) akıllı telefonların da heyecan verici unsurlar taşıması sebebiyle bağımlılığa yol açtığı söylenebilmektedir. Bu doğrultuda çalışan annelerin ev ve iş sorumluluklarının getirdiği zorluklardan kaçarak heyecan elde edilebileceği akıllı telefonlar zamanla bağımlılık haline dönüşmektedir. Annede görülen akıllı telefon bağımlılığı ise çocuklarda model alma ve annenin teknolojik araçlara yönelik tutumu kaynaklı olarak problemli teknoloji kullanımına dönüşebilir. Tüm bu sebeplerle çocuklardaki problemli teknoloji kullanımını anlamak için akıllı telefon bağımlılığı incelenmelidir.

2.3.1.3. Akıllı Telefon Bağımlılığı

İçerisinde bulunduğumuz yüzyıl, yaşamın her alanında etkili olan ve toplumsal hayatta büyük dönüşümlere uğratan teknolojik gelişmeleri beraberinde getirmektedir (Güngör ve Koçak, 2020). İnsan beyninde bulunan haz alma, ödüle ulaşma gibi dürtülerine karşı koyamaması sonucunda insanların alkol, tütün ya da kumar gibi bağımlılıklara sahip oldukları bilinmektedir (Çakmak Karapınar ve Fidan, 2019). Teknolojinin gelişmesi, toplumda büyük değişime yol açmıştır. Bunun sonucunda davranışsal bağımlılıklar da artmıştır (Şata, Çelik, Ertürk ve Taş, 2016).

Dijital dünyanın yaygın hale gelmesiyle birlikte oyun, televizyon, akıllı telefon ve internet bağımlılığı gibi davranışsal bağımlılıklar ortaya çıkmıştır (Mustafaoğlu, Zirek, Yasacı, Özdiğerler, 2018). Teknoloji (Ertemel ve Aydın, 2018), facebook, oyun, internet ve akıllı telefon bağımlılıkları birbirlerinden farklı olarak anılmakla birlikte hepsinin pek çok benzerlikleri bulunmaktadır (Sigerson, Li, Luk, Cheung ve Cheung, 2017). Özellikle kullanıcıların yaşamına kolaylık getirmesi açısından benzerlik görülmektedir. Kolaydan zora tüm işlerin teknolojiyle rahatlıkla halledilebilir olmasından kaynaklı olarak dijital dünyaya alışılmıştır. Hayatı kolaylaştıran bu teknolojilerden anlık uzak kalma bireylerde yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkarmıştır. Yoksunluk, bağımlılık yapıcı maddelerden uzak kalınca ortaya çıkan belirtiler şeklindeyken dijital araç gereçlerden uzak kalınca ortaya çıkan benzer belirtiler davranış bağımlılığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağımlılık türü ise teknolojinin kolaylık sağladığı kadar karanlık tarafı olduğunu da görmemizi sağlamaktadır (Biricik, 2022).

Lin ve arkadaşları (2016) tarafından akıllı telefon bağımlılığının maddeyle ilişkili ya da davranışsal bağımlılık bozukluklarıyla benzer özelliklere sahip olduğu ancak akıllı telefonlarda bulunan kolay erişilebilirlik ve internet tabanlı uygulamaların varlığı bağımlılığa katkıda bulunmaktadır. Yapılan çalışma sonucunda akıllı telefon bağımlılığı için aşağıdaki tanı kriterleri önerilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Akıllı Telefon Bağımlılığı Tanı Kriterleri

Kriter Kategorisi	Açıklama
A Kriteri	3 aylık dönem içerisinde herhangi bir zamanda ortaya çıkan klinik olarak anlamlı bozulma ya da sıkıntıya yol açan akıllı telefon kullanımı. Aşağıdaki belirtilerin üçü ya da daha fazlasının bulunması: 1. Akıllı telefon kullanma dürtüsüne karşı koymada tekrarlayan başarısızlık 2. Yoksunluk: Akıllı telefon kullanılmayan bir dönemden sonra anksiyete ve/veya öfke kendini gösterir 3. Amaçlanandan daha uzun süreli akıllı telefon kullanımı 4. Akıllı telefon kullanımını bırakmak ya da azaltmak için ısrarlı istek ve/veya başarısız girişimler 5. Akıllı telefon kullanımı ve/veya kullanmayı bırakmak için aşırı zaman harcama 6. Akıllı telefonun aşırı kullanımından kaynaklanan kalıcı ya da tekrarlayan fiziksel ve/veya psikolojik bir sorun olduğunu bilmesine rağmen aşırı derecede akıllı telefon kullanımına devam etmek
B Kriteri	Fonksiyonel Bozukluk: Aşağıdaki belirtilerden iki ya da daha fazlasının bulunması: 1. Kalıcı ya da tekrarlayan fiziksel ya da psikolojik sorunlara yol açan aşırı akıllı telefon kullanımı 2. Fiziksel olarak tehlikeli durumlarda akıllı telefon kullanımı (araba kullanırken ya da karşıdan karşıya geçerken akıllı telefon kullanımı) 3. Sosyal ilişkilerde, okul başarısında ya da iş performansında bozulmaya neden olan akıllı telefon kullanımı 4. Aşırı akıllı telefon kullanımının öznel sıkıntıya ya da zaman kaybına sebep olması

C Kriteri	Dışlama Kriteri
	Akıllı telefon bağımlılığının, obsesif kompulsif bozukluk ya da bipolar bozukluk ile açıklanamaması

Kaynak: Lin ve arkadaşları (2016)

Lin ve arkadaşları'nın (2016) literatüre kazandırdığı akıllı telefon bağımlılığı kriterleri üç kategoriye ayrılmaktadır. A kriteri kategorisindeki belirtiler için üç aylık dönem içerisinde ortaya çıkmış olması ve klinik olarak anlamlı bir bozulmaya yol açması açısından değerlendirilmektedir. B kriteri kategorisi fonksiyonel bozukluk olarak tanımlanmakla birlikte herhangi bir süre sınırı olmaksızın kategori altında yer alan belirtilerden iki ya da daha fazlasının bulunma durumuna göre değerlendirme yapılmaktadır. C kriter kategorisinde ise dışlama kriterleri belirlenerek akıllı telefon bağımlılığı olduğu düşünülen kişide görülen belirtilerin obsesif kompulsif bozukluk ya da bipolar bozukluktan kaynaklanmaması gerektiği vurgulanmıştır.

Mail Online (2008)'ın haberine göre insanlar cep telefonlarına öylesine bağımlı haline gelmiştir ki şarjlarının bitecek olması düşüncesi, cep telefonu bağlantısının kesilmesi gibi olaylar stres seviyelerinin artmasına yol açmaktadır. Nomofobi (No Mobile Phone Phobia) başlığıyla atılan bu haberde ilk kez cep telefonundan mahrum kalma korkusuna değinilmiştir. Kişi, şebekenin olmadığı bir alanda ya da şarjı bitmişse endişelenmekte ve dikkat seviyesi de bu durumdan olumsuz etkilenmektedir (Dixit ve ark., 2010). Nomofobi, özgül fobi kriterleri içerisinde yer almaktadır. Buna göre nomofobi insanların yaşamında büyük tehlike arz etmemesinin yanında, kişinin cep telefonunun yanında olmadığı durumlardan orantısız şekilde korkması şeklindedir. Tanı kriterleri bakımından diğer bozukluklarla benzerlik ve farklılıkları arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Temelini, bebeğin bağlandığı figürle arasındaki ilişkide bu figürden uzak kaldığı zamanlarda ortaya çıkan ayrılık kaygısı oluşturmaktadır. Bununla birlikte ayrılık kaygısı, nomofobinin temelini tek başına oluşturmak için yeterli bir kavram değildir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013; Bekaroğlu ve Yılmaz, 2020; Bowlby, 1982).

Çocukların erken yaşlardan itibaren teknolojik araçlarla tanıştığı bu dönemde ebeveynlerin yaklaşımları çocukları etkilemektedir. Okul öncesi dönemdeki çocuklar ebeveynlerini model alarak olumlu ve olumsuz alışkanlıklar geliştirebilmektedirler. Özellikle ebeveynlerin teknolojiyi denetimsiz kullanması ve çocuklara bu konuda

örnek olması çocukların teknoloji kullanımlarının problem düzeyini belirlemede önem arz etmektedir (Akkoyunlu ve Tuğrul, 2002). Özellikle çalışan annelerin iş ve sosyalleşme amacıyla akıllı telefonları aşırı kullanmaları, duydukları suçluluğu arttırarak çocuklarına yönelik telafi edici davranışlara yol açabilmektedir. Günümüzde teknolojinin ilerlemesi ve her çocuğun erişim sağlayabilmesinden kaynaklı olarak bu telafi edici davranışlar annenin teknoloji kullanımında çocuğa yönelik kısıtlamaya gidememesi şeklinde kendini göstermektedir. Annenin teknolojiye ilişkin model olamaması ve hissettiği suçluluk sonucunda teknoloji kullanımına kontrolsüz izin vermesiyle çocuklarda problemli teknoloji kullanımının ortaya çıkması mümkündür. Bu doğrultuda ebeveynlerin yaşadığı suçluluğu incelemek gerekmektedir.

2.4. Ebeveyn Suçluluğu

Bu kısımda duygu kavramı, suçluluk duygusu ve türevi olan ebeveyn suçluluğu duygusundan bahsedilmiştir.

2.4.1. Duygu Kavramı

“Duygu” kavramını açık ve basit bir formülle tanımlamak mümkün olmasa da (Sloman, 2004) duygu, belirli nesne ve olaylara yönelik insanın içsel dünyasında uyanmış olan izlenim, ruhsal hareketlilik olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Duygu; çok boyutlu, zevk ve hoşnutsuzluk arasında derecelendirilebilen, kültürel faktörlerle çeşitlendirilen, kişisel ve kişilerarası ilişkilerle düzenlenebilen öznel deneyimlerdir. Duyguları deneyimleyebilmek temel bir insan özelliğidir (Hoffmann, 2015). Duygular insan yaşamının belirgin ve önemli bir yönünü oluşturmaktadır (Griffiths, 2017).

Duygular olayların çevresinde gerçekleşmektedir. Olaylar ise kişinin yaşadığı kaygılardan bir ya da birden fazlasına değindiğinde anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla duygular, bir olayın gerçek ya da beklenen sonuçlarıyla bireyin endişelerinin etkileşiminden kaynaklanmaktadır (Frijda, 1986). Duygular oldukça hızlı başlayabilmektedir. Öyle ki birey, duyguların başladığının farkına bile varmadan gerçekleşebilmektedir. Söz konusu hızlı başlangıç, önemli olaylara hızla yanıt vermemiz için insanı güdülemektedir. Bu noktada duyguların ne kadar sürdüğü de merak edilmektedir. Kesin yanıt verilemese de duyguların saatler ve günler yerine saniyeler ve dakikalar sürdüğünü söylemek daha doğru olacaktır. Yine de duyguların

uzun soluklu olduğunu söyleyenlere yönelik, duyguların çok hızlı, otomatik bir değerlendirme sonucu istemsizce ve çoğu zaman farkında olmadan ortaya çıktığı hatırlatılmalıdır. Duygular birey tarafından seçilmeyen davetsiz misafirdirler (Dalglish ve Power, 2000).

Yaşantılarımıza göre gösterdiğimiz olumlu ya da olumsuz içsel tepkiler olarak tanımlanan duygularımız, hayatımızdaki en önemli işlevlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hayatımızın odağında olan bu duygulara takılıp kalmak ya da olumlu işlevlere yönlendirememek kişiyi olumsuz etkilemeye devam etmektedir (Özdemir ve Düzgüner, 2020). Duygular lüks değil hayatta kalmayı sağlayan, akıl yürütmenin ve yaratıcılığın kaynağı olarak yaşamın temel mekanizmalarından bir tanesidir (Damasio, 2004).

İnsanlar, her biri farklı bilişsel, bedensel ve davranışsal bilgilerle donatılmış olumlu ve olumsuz henüz bilinmeyecek kadar çok sayıda duygu durumlarını gerçekleştirmeye gücü yeten canlılardır (Kagan, 1994). Olumlu ve olumsuz duygular arasında çizilmeye çalışılan ayrım, duygular üzerine konuşmaya başlamak kadar eskiye dayanmaktadır. Bu bağlamda olumlu duygular mutlu, erdemli, haklı, sağlıklı, huzurlu, konforlu, gururlu, umutlu, sakin gibi; olumsuz duygular kötü, acılı, üzgün, hatalı, reddedilmiş, sağlıksız, suçlu gibi duygulardır (Solomon ve Stone, 2002). İnsanlar kötü yaşantı deneyimlediği zamanlarda üzüntü, hayal kırıklığı ya da öfke gibi olumsuz duygulardan herhangi birini hissedebilirler. Ancak suçluluk duygusu kişinin kendi olumsuz özelliklerinin ya da içsel ve dışsal olarak değer yargılarına uymayan olumsuz davranışlarından kaynaklanmaktadır (Tangney, 1998).

Literatürde yapılan olumlu ve olumsuz duygular ayırımına rağmen duyguları tek başlarına iyi ya da kötü olarak sınıflandırmak mümkün değildir. Ancak kişinin deneyimlerine ve deneyimlerini yorumlama biçimine göre duygular hoş ya da nahos olarak adlandırılmaktadır. Yine de duygular tek bir adlandırma altında toplanmak yerine karmaşık yapılara sahiptirler. Örneğin, birey aynı anda kızgın ve korkmuş duygularının karışımını deneyimleyebilmektedir (Hoffmann, 2015). Bununla birlikte kişinin algısına göre anlamlandırılan olumlu ve olumsuz duygular günlük yaşamda sıklıkla deneyimlenmektedir. Suçluluk gibi olumsuz duygular herkes tarafından belirli zamanlarda yaşanmaktadır. Kişinin olumsuz olarak algıladığı bu duygular, tepkilerini de belirlemektedir (Özdemir ve Düzgüner, 2020).

2.4.1.1. Ebeveyn Suçluluğu

Suç, toplumca belirlenmiş ahlaki kurallara aykırı davranışlar olarak tanımlanırken suçluluk, suçlu olma durumudur (TDK, 2022). Suç, toplum tarafından kabul edilmiş ortak kurallar, değerler ve davranışlara ter düşen ve bunların dışına taşan faaliyetlerdir (Bakırcıoğlu, 2006). Dolayısıyla suçluluk, bireyin kötü bir şey yaptığı algısını içermektedir (Tangney, 1990). Suçluluk, kişinin kendisini sorumlu tuttuğu olumsuz değerlendirilen eylemler sebebiyle acı verici bir öz değerlendirmedir (Frijda, 1986). Suçluluk, başkalarına zarar veren davranışları iyileştirmeyi ya da bu zararlı davranışları engellemeyi amaç edinmiş ahlaki bir duygu olarak karşımıza çıkmaktadır (Janhunen ve Rotkirch, 2009). Suçluluk duygusu, bireyin dini ya da töreye uygun olan kuralları çiğnediğini fark etmesi sonucunda bilinçli ya da bilinçsiz olarak hissettiği, kendi değerlerini sarsan duygu olarak tanımlanmaktadır (Bakırcıoğlu, 2006). Başka bir tanıma göre suçluluk, kişinin kendisi ya da yaşadığı toplumun değer ve normlarına göre yaşamadığı ya da bu değer ve normların gerektirdiği standartları ihlal ettiği durumlarda ortaya çıkan duygudur (Harrow ve Amdur, 1971). Suçluluk bireyin davranışının, uymak zorunda hissettiği toplumca belirlenmiş ahlaki değerlerle çeliştiğini kabul etmesi durumunda ortaya çıkan olumsuz bir öz değerlendirme çeşididir. Bu tanımlamadan yola çıkarak suçluluk duygusunun vicdanla içselleştirilmiş tüm ahlaki değerlere uyma zorunluluğu hissine atıf yapıldığını söylemek mümkündür (Ausubel, 1955). Tüm bu suçluluk tanımlamaları incelendiğinde suçluluğun doğası gereği ahlaki bir boyutta yer aldığı söylenebilir (Tangney, 1990).

Suçluluğun oluşması için ilişkinin varlığı gerekse de tek başına yeterli değildir. Suçluluk duygusunun varlığından söz edebilmemiz için sorumluluk duygusu da mutlaka bulunmalıdır. Söz konusu sorumluluk kişinin hem kendisi hem de başkaları için hissettikleridir. Kişinin bir ilişkiye sahip olması ve sorumluluk duygusunu hissetmesi koşullarını birleştirecek olursak, suçluluk duygusu, kişinin kendini sorumlu hissettiği bir ilişkide sorumluluklarını yerine getirememesi şeklinde tanımlanabilmektedir (Elvin Nowak, 1999). Sorumluluk duygusunun getirdiği suçluluk, birey tarafından çok abartılmış olması sebebiyle bireyin ifade özgürlüğünü engelleyerek kendi kendine odaklanmasını engelleyecek duruma gelebilmektedir (Donenberg ve Weisz, 1998).

Suçluluk duygusu, kişinin gerçekleştirdiği eylemden ya da hiç gerçekleştirmediği eylemsizlikten kaynaklanmaktadır. Suçluluk hissiyatı, suçluluğu

tetikleyen eylem ya da eylemsizliğin yeniden yapılandırılıp zihinde yansıtılmasının ardından ortaya çıkmaktadır. Bazı durumlarda kadınlar, suçluluğu tetikleyen eylemi ya da eylemsizliği gerçekleştirmeden önce bile sonradan yaşayacağı olumsuz duyguyu önceden tahmin edebilmektedirler (Elvin Nowak, 1999). Bilişsel yaklaşıma göre suçluluk, bilişsel çarpıtmalardan kaynaklanmaktadır. Örneğin, “Ben beceriksizim”, “hiçbir şeyi düzgün yapamıyorum”, “kötü bir anneyim” vb. düşünce hataları olduğu oranda suçluluğun gerçek ya da geçerli olmasından bahsedilememektedir. Suçlu hissederken yapılan ilk potansiyel bilişsel çarpıtma yanlış şeyler yaptığını varsaymaktır. İkinci çarpıtma ise kişinin kendisini “kötü insan” olarak adlandırmasıdır. Suçluluk hissini uyandıran üçüncü çarpıtma ise kişiselleştirme. Yani kişinin, başkalarının üzülmelerinden kendisini sorumlu tutmasıdır (Burns, 2005)

Literatür incelendiğinde pek çok çalışmada suçluluk ve utanma bir arada ele alınmıştır (Sutherland, 2010; Tangney, 1998; Wicker ve ark., 1983). Suçluluk gibi utanç da pişmanlık ve rahatsızlık hissini hakimiyetinden söz edilebilmektedir ancak iki kavramın kaynağını oluşturan rahatsızlığın sebebi farklı olduğu gibi utancın sonucu da daha yıkıcı şekilde karşımıza çıkmaktadır (Sığı, Tabak ve Sağır, 2010).

Ausubel’e (1955) göre suçluluk duygusunun varlığından söz edebilmek için bireyde bazı koşulların geçerli olması gerekmektedir. Bu koşulların doğuştan gelmediğini, asgari düzeyde sağlanan imkanlar altında tüm insanların suçluluk duygusuna sahip olmasının beklendiğini belirtmektedir.

1. Birey doğru ve yanlış, iyi ve kötü hakkında belirli standartları kendisininmiş gibi kabul etmelidir.
2. Benimsediği bu standartlara uyacak şekilde davranışlarını düzenleyebileceğine dair sorumluluğu olduğunu kabul etmeli ve bu konudaki eksikliklerinden sorumlu hissetmelidir.
3. Benimsediği standartlar ve davranışları arasında tutarsızlık ortaya çıktığında farkındalık sahibi olabilmesi için yeterli öz eleştiri yapabilme becerisine sahip olmalıdır.

Suçluluk duygusu ebeveynin gerçeklerle ve başkalarıyla yüzleşmekten çekinmesine rağmen yüzleşmek zorunda olduğunu bilmek ve bunu yapmaya çalışmaktır (Frijda, 1986). Yoğunluğuna bağlı olarak sağlıklı bir şekilde baş edilebildiği sürece suçluluk duygusu da normaldir. Sağlıklı gelişim gösteren suçluluk duygusu bireyin büyüme ve gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Sığı, Tabak ve Sağır,

2010). Hatta Ausubel'e (1955) göre suçluluk duygusunun desteği olmadan çocuk yetiştirmek oldukça zorlayıcı olurdu ve suçluluk bireyin içinde bulunması gereken ve davranışlarıyla toplumun ahlaki değerleri arasında tutarlılık sağlamaya çalışan önemli bir duygudur. Normal olmayan suçluluğu ve sağlıklı suçluluğu ayırt etmek son derece önem arz etmektedir. Bu ayrımı yaparken olumsuz duyguların yoğunluğu, süresi ve suçluluk sonucunda gösterilen davranışların sonuçlarına dikkat edilmesi gerekmektedir (Burns, 2015).

Suçluluk duygusunun kişiyi sıklıkla özür dilemeye ve davranışlarını telafi edici yapıcı yeni davranışlar denemeye yönelttiği bilinmektedir (Hoffmann, 1996). Suçluluk başkalarının yargılarından bağımsız olarak kendini kınama, kendinden tikslenme, kendini hor görme, vicdan azabı, düşük benlik saygısı ve kaygı gibi öz tepkileri içermektedir (Ausubel, 1955). Suçluluk deneyiminden kaynaklanan motivasyonla bireyde itiraf etme, özür dileme, davranışı geri almaya çalışma gibi onarıcı eylemler görülmektedir (Tangney, 1990).

Suçluluk, kişinin yaşamını sürdüğü kültürün içerisinde sosyalleşmenin en önemli psikolojik mekanizmalarından biridir (Ausubel, 1955). Suçluluk durumu bir ilişki ya da oluşabilecek bir ilişki fikri üzerine kurulmaktadır ki söz konusu ilişki yakınlık içermektedir. Çoğu zaman bu ilişkilerde yer alan “mağdur edilen” suçluluk nesnesi çocuk, eş, anne, baba ya da arkadaşlar olabilmektedir (Elvin Nowak, 1999).

Toplum tarafından kadınlara yüklenen farklı sorumlulukların kendi aralarındaki çatışmasına dayalı olarak kadınlar sürekli olarak ahlaki sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar (Elvin Nowak, 1999; Gilligan, 1977). Annelere yüklenen kültürel talepler, kadınların sınırlarını aşmaktadır (Sutherland, 2010). Annelik suçluluğunun belirtileri kültüre duyarlı olsa da evrensel olarak benzer özellikler göstermektedir (Janhunnen ve Rotkirch, 2009). “İyi anne” kavramı “çağdaş” kültürlerde katı emirlerle çerçevelenmiştir. İş yeri ve aile içi normlar iş ile aile arasındaki dengesizliklerin temelini oluşturmaktadır (Sutherland, 2010). Toplumlarda çoğunlukla çocuk bakımından ve sağlığından sorumlu tutulan kişi anneler olmuştur (Sutherland, 2010). Kadınların erkeklere göre suçlu hissetmeye daha yatkın olması ve annelerin babalara göre çocuk bakımından daha fazla sorumlu olması sonucunda ebeveyn suçluluğunun annelerde daha fazla yaşanması da olasıdır (Janhunnen ve Rotkirch, 2009).

Anneler, günlerinin çoğunluğunda işle meşgul olmaları sebebiyle çocuklarını ihmal ettikleri düşüncelerine bürünmekte ve suçluluk hissetmektedirler (Aktaş, 1994). Suçluluk duygusu belirli utanç unsurlarını da içermektedir. Bu durum, çalışan kadınlarda yeterince iyi anne olamamaktan duyulan utanç şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Utanç unsurları bireyin kişisel özelliklerinde hissettiği eksikliklerle doğrudan bağlantılıdır. Örneğin kişinin “ben kötü bir anneyim” şeklinde kendi hakkında algıladığı zayıf özellik, olumsuz davranışlara yol açması sebebiyle suçluluk yaratmaktadır (Elvin Nowak,1999). Çalışan annelerde stres seviyesinin oldukça yüksek olduğu görülebilmektedir. Bu stres durumu annenin evdeki ilişkilerine de yansıyabilmektedir. İşe ve iş yerindeki görevlerin teslim tarihlerine zamanında yetişmesi, çocuğunu okula hazırlaması, çocuğun yemeği ve giyimi dahil tam zamanlı olarak (hala kadının görevi olarak görülen) ev işleriyle ve eş rolünün getirdiği görevlerle de ilgilenmektedir. Söz konusu durumları aynı yapmaya çalışan kadınların zaman sıkıntısı çekmesi de kaçınılmazdır (Poduval J ve Poduval M, 2009). Sorumluluklarını yerine getirmeye çalışırken stres seviyesi yükselen kadınlar kendi annelik becerilerine yönelik olumsuz duygular hissedebilirler ve olumsuz duygular suçluluğu ortaya çıkarabilir. Bunun sonucu olarak annenin çocuktaki teknoloji kullanımına karşı geliştirdiği tutum etkilenebilir.

3. YÖNTEM

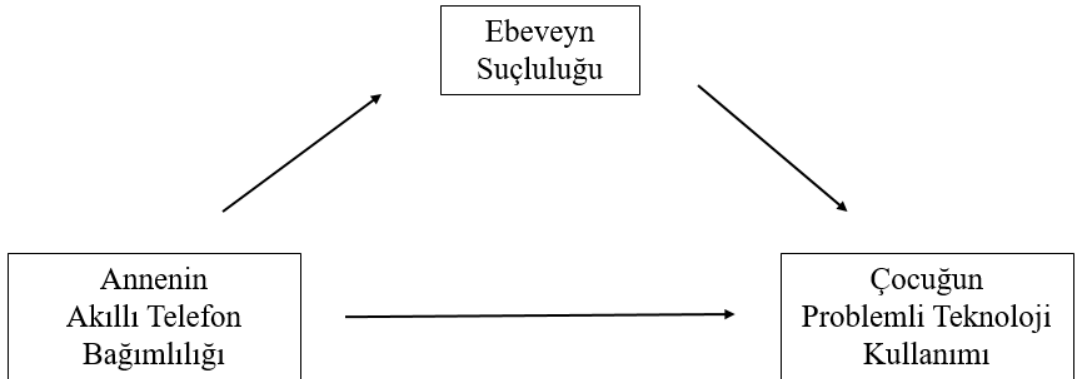
Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanma süreci ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Okul öncesi dönemdeki çocukların problemli teknoloji kullanım düzeylerinin çalışan annelerin akıllı telefon bağımlılığı ve ebeveyn suçluluğu ile ne derece ilişkili olduğunun araştırılmasının amaçlandığı bu çalışma ilişkisel modele uygun şekilde yürütülmüştür. İlişkisel model, literatür taraması yoluyla değişkenler arasındaki ilişkiye dair şüpheleri incelemek ve gerekçe sağlamak amacıyla kullanılmaktadır (Wood ve Brink, 1998). Bu model, kriter olarak alınan değişken ile en yüksek düzeyde ilişkili olan değişkeni belirleme girişimi olarak tanımlanmaktadır (McMillan ve Schumacher, 2006).

Bu araştırmada ilişkisel modele uygun olarak çalışan annenin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuğunun problemli teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun aracılığı incelenmektedir. Aracılık rolünü ortaya koymak için değişkenlere ait ilişkiler Şekil 4’de görülmektedir.

Şekil 4. Çocuklarda Problemli Teknoloji Kullanımına İlişkin Model

3.2. Araştırma Grubu

Araştırma grubunu okul öncesi dönemde çocuğu bulunan çalışan anneler oluşturmaktadır. Bu araştırmada gönüllü katılım sağlayan bireylerin belirli yer ve zamanda uygunluğu olduğu durumlarda tercih edilen kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Martella ve diğ., 2013). Kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle birlikte 22 ile 50 yaş aralığında olan ve okul öncesi dönemde çocuğu bulunan 260 çalışan anneye ulaşılmıştır. Çalışan anneler, akıllı telefon bağımlılığı ve ebeveyn suçluluğu düzeylerini belirlemek için kendilerini değerlendirmiş, çocukların problemli teknoloji kullanım düzeylerini belirlemek için ise ebeveynler çocuklarını değerlendirmiştir. Araştırmaya katılan her bir ebeveyn okul öncesi dönemde bulunan bir çocuğu için araştırmaya katılmıştır. Araştırmaya katılan annelerin yaşı, eğitim durumu, çalışma süresi, iş günlerinde anne-çocuk birlikte kaliteli vakit geçirme, anne-baba-çocuk birlikte vakit geçirme, çocuğun yaşı, cinsiyeti, çocuğun televizyon, akıllı telefon ve tablet kullanımı değişkenlerine ait bilgiler Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Araştırma Grubundaki Katılımcılara Ait Demografik Bilgilerin Frekans ve Yüzdelik Değerler

Değişken	f	%	Değişken	f	%
Anne Yaş			Çocuk Yaş		
35 altı	167	64,2	35 ay altı	83	32,4
35 ve üzeri	93	35,8	36-48 ay	59	23
Anne Eğitim Durumu			49-60 ay	57	22,3
Lisans öncesi	32	12,3	61 ay ve üzeri	57	22,3
Lisans	154	59,2	Çocuk Cinsiyet		
Lisansüstü	74	28,5	Kız	128	49,2
Haftalık Çalışma Süresi			Erkek	132	50,8
20 saatten az	52	20	Televizyon Kullanımı		
21-40 saat	109	41,9	Evet	179	68,8
41 saat ve üzeri	99	38,1	Hayır	81	31,2
İş Günlerinde Anne-Çocuk Birlikte Kaliteli Zaman Geçirme			Akıllı Telefon Kullanımı		
1 saatten az	57	21,9	Evet	141	54,2
1-2 saat	106	40,8	Hayır	119	45,8
3 saat ve üzeri	97	37,3	Tablet Kullanımı		
Anne-Baba-Çocuk Birlikte Vakit Geçirme			Evet	81	31,2
Bazen vakit geçiriyor	113	43,8	Hayır	179	68,8
Genellikle vakit geçiriyor	146	56,2			

Tablo 4’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan çalışan annelerin 167’si (%64,2) 35 yaşın altında ve 93’ü (%35,2) 35 yaşın üzerindedir. Eğitim düzeyleri incelendiğinde 32’si (%12,3) lisans öncesi, 154’ü (%59,2) lisans, 74’ü (%28,5) lisansüstü eğitimlerini tamamlamıştır. Katılımcıların haftalık çalışma süreleri 52’si (%20) 20 saatten az, 109’u (%41,9) 21-40 saat ve 99’u (%38,1) 41 saat ve üzeridir. Çalışmaya katılan annelerin 57’si (%21,9) 1 saatten az, 106’sı (%40,8) 1-2 saat ve 97’si (%37,3) 3 saat ve üzeri iş günlerinde çocuğu ile birlikte kaliteli zaman geçirdiğini belirtmiştir. Katılımcıların 113’ü (%43,8) bazen ve 146’sı (%56,2) genellikle olacak şekilde anne, baba ve çocuk birlikte geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan annelerin çocuklarının yaşı incelendiğinde 83’ü (%32,4) 35 ay ve altında, 59’u (%23) 36-48 ay arasında, 57’si (%22,3) 49-60 ay arasında ve 57’si (%22,3) 61 ay ve üzerindedir. Çocukların 128’i (%49,2) kız ve 132’si (%50,8) erkektir. Teknolojik araçlarla vakit geçirme durumları incelendiğinde çocukların 179’u (%68,8) televizyon izlerken 81’i (%31,2) televizyon izlememektedir. Bununla birlikte 141’i (%54,2) akıllı telefon kullanırken 119’u (%45,8) akıllı telefon kullanmamaktadır. Ayrıca 81’i (%31,2) tablet kullanırken 179’u (%68,8) tablet kullanmamaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında veri toplamak için katılımcıların demografik bilgilerine ulaşabilmek amacıyla “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin akıllı telefon bağımlılık düzeyini ölçmek için “Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği Kısa Formu”, ebeveyn suçluluk düzeyini ölçmek için “Ebeveyn Suçluluk Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışan anneler bu ölçme araçlarına verdikleri cevaplarda kendilerini değerlendirmiştir. Çocuklarının problemli teknoloji kullanımını değerlendirmek için “Çocuklar için Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği” kullanılmıştır. Bu araştırmada annelerin çocuklarından doğrudan veri toplanmamıştır. Çalışan anneler okul öncesi dönemde bulunan bir çocukları için ölçme aracını doldurmuştur. Ölçme araçları hakkında detaylı bilgiler aşağıda açıklanmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, araştırmaya gönüllü olarak katılım sağlayacak bireylerin demografik bilgilerini saptamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Hazırlanan formda katılımcıların yaş, eğitim durumu, haftalık çalışma süresi, iş

gününde çocuk ile kaliteli zaman geçirme, anne-baba-çocuk birlikte zaman geçirme, çocuğun yaşı, cinsiyeti, televizyon, akıllı telefon ve tablet kullanımı değişkenlerine ilişkin demografik özellikleri belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır.

3.3.2. Çocuklar için Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği

Çocuklar için Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği, küçük çocuklarda problemli teknoloji kullanımı düzeylerini belirlemek amacıyla teknoloji bağımlılığı, oyun bağımlılığı, internet bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı ve problemli internet kullanımı konularında detaylı literatür taraması ve tanı kriterlerinin incelenmesinin ardından okul öncesi gelişim dönemi çerçevesinde ebeveynlere uygulamaya yönelik olarak Konca, Baltacı ve Akbulut (2022) tarafından geliştirilmiştir. Geliştirilen ölçek, 5'li Likert derecelendirme olup 26 maddeden oluşmaktadır ve ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Ölçek geliştirme çalışmasında açımlayıcı faktör analizi için okul öncesi dönemde çocuğu olan 334 anne ve 23 babanın gönüllü katılımıyla toplamda 357 ebeveyne ulaşılmıştır. Geçerlik ve güvenirlik analizlerini gerçekleştirmek amacıyla okul öncesi dönemde çocuğu olan 402 gönüllü ebeveyne ulaşılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda 4 faktörlü yapı elde edilmiştir. Ortaya çıkan faktörler kullanım sürekliliği, kontrole karşı direnç, gelişime etki ve yoksunluk-kaçış olarak isimlendirilmiştir. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda kabul edilebilir uyum değerleri görülmüştür. Ölçeğin toplam Cronbach alfa değeri ise .93 şeklinde hesaplanmıştır. Bu çalışmanın verileriyle yapılan analiz sonucunda Cronbach alfa katsayısı .93 olarak bulunmuştur.

3.3.3. Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği Kısa Formu

Kwon ve arkadaşları (2013) tarafından ergenlerde akıllı telefon bağımlılığı riskini ölçmek amacıyla geliştirilen Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği'nin kısa formu 6'lı Likert derecelendirme olup 10 maddeden oluşmaktadır ve ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Noyan ve arkadaşları (2015) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Çalışmaya 367 üniversite öğrencisi gönüllü katılım sağlamıştır. Ölçek, günlük yaşam işlevselliği, yoksunluk, sanal ortam yönelimli ilişkiler, aşırı kullanım ve tolerans olarak 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum iyiliği indeks değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ölçekte yer alan maddelerin Cronbach alfa katsayısı .86 olarak bulunmuştur. Bu çalışmanın verileriyle yapılan analiz sonucunda Cronbach alfa katsayısı .90 olarak bulunmuştur.

3.3.4. Ebeveyn Suçluluk Ölçeği

Haslam ve arkadaşları (2020) tarafından ebeveynlik hakkında hissedilen suçluluk duygusunun bilişsel ve duygusal özelliklerini ölçmek amacıyla geliştirilen Ebeveyn Suçluluk Ölçeği 7'li Likert derecelendirmeyeyle oluşturulmuş 10 maddeyi içermektedir ve ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Ölçeğin Türkçe'ye çevirme, Türk kültürüne uyarlama, güvenirlik ve geçerlik çalışmaları Polat ve arkadaşları (2022) tarafından yapılmıştır. Çalışmanın grubu 2-12 yaş aralığında çocuğu olan 376'sı anne ve 54'ü baba olan 430 ebeveyninden oluşturmaktadır. Ölçeğin alt boyutu bulunmamaktadır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum iyiliği indeks değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Maddelerin Cronbach Alfa güvenirlik katsayı değeri .89 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmanın verileriyle yapılan analiz sonucunda Cronbach alfa katsayısı .90 olarak bulunmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında belirlenen ölçme araçları bir araya getirilerek veri seti oluşturulmuştur. Araştırmanın yapılabilmesi amacıyla Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu 2023.05 numaralı toplantı kararı sonucunda 20230502065 numaralı etik kurul onayı alınmıştır. Veri setinde öncelikli olarak bilgilendirilmiş onam kapsamında araştırmanın amacı, verilerin yalnızca bu araştırma için kullanılacağı ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacağı, soruların nasıl doldurulması gerektiği ve araştırmacı hakkında bilgiler açıklanmıştır. Bilgilendirilmiş onam ardından kişisel bilgi formu soruları, ölçme araçları yönergeleri ve maddelerine yer verilmiştir. Ölçek formları Google Form aracılığıyla çevrimiçi platform üzerinden paylaşılmıştır. Araştırmacının çevresinde bulunan uygun kişilere ulaşılarak gönüllülük esasına dayalı biçimde veri toplanmıştır. Çalışan annelerin okul öncesi dönemde bulunan birden fazla çocukları varsa çocuklarından sadece biri için ölçme aracını doldurmuşlardır. Ölçme araçlarının tamamlanması yaklaşık 10 dakika sürmüştür. Veriler Aralık 2022 ile Şubat 2023 tarihleri arasında toplanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında toplamda 313 kişiye ulaşılmıştır. Katılımcıların 53'ünün hedeflenen grubu temsil etmediği (annenin çalışmaması veya çocuğunun okul öncesi dönemde olmaması) için bu veriler analize dahil edilmeyerek toplam 260

alışan anneye ulaşılarak analizler yapılmıştır. İstatistiksel analizler için SPSS 23.0 paket programı ve SPSS PROCESS v.4.2 eklentisi kullanılmış ve .05 anlamlılık düzeyi referans alınmıştır.

Okul ncesi dönemde çocukların problemli teknoloji kullanım düzeylerinin annenin yaşı, eēitim durumu, ocuk cinsiyet, anne-baba-ocuk birlikte vakit geçirme, televizyon, akıllı telefon ve tablet kullanımı deēiřkenlerine göre anlamlı farklılıēı olup olmadıēını belirlemek amacıyla baēımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Okul ncesi dönemde çocukların problemli teknoloji kullanım düzeylerinin çalışma süresi, iş günlerinde çocukla birlikte kaliteli vakit geçirme ve ocuk yaş deēiřkenlerine göre anlamlı farklılıēı olup olmadıēını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır ve “varyansların homojenliēi” varsayımı için Levene testi kullanılmıştır. Her bir alt grupta normallik incelemeleri yapılmıştır. Normallik analizinde kolmogorov smirnov (K-S) deēerleri .05’ten büyük, arpıklık ve basıklık deēerlerinin -1.96 ile +1.96 aralıēında olması gerekmektedir. Bununla birlikte frekans daēılım grafiēi (histogram), normal Q-Q grafiēi ve eēiliminden arındırılmış Q-Q grafiēi deēerlendirilmelidir (Can, 2022).

Analizler incelendiēinde problemli teknoloji kullanımı puanlarının araştırmaya katılan annelerin yaşı, eēitim durumu, çalışma süresi, iş günlerinde anne-ocuk birlikte kaliteli vakit geçirme, anne-baba-ocuk birlikte vakit geçirme, ocuk yaş, cinsiyet, televizyon, akıllı telefon ve tablet kullanımı deēiřkenlerinde normal daēılımı karřıladıēı görülmüştür. Her bir grup için basıklık ve arpıklık deēerleri Tablo 5’de yer almaktadır.

Araştırmada okul öncesi dönemde ocuēu olan çalışan annelerin akıllı telefon baēımlılıklarıyla çocuklarında algıladıkları problemli teknoloji kullanımları arasındaki ilişkide ebeveyn sululuēu düzeylerinin aracılık rolü incelenmesi amaçlanmıştır. Bunun için her bir deēiřkenin normallik incelemeleri yapılmış ve tek deēiřkenli normalliēi saēladıēı görülmüştür. Ayrıca akıllı telefon baēımlılıēı, ebeveyn sululuēu ve çocuklarda problemli teknoloji kullanımı deēiřkenlerinin basıklık arpıklık deēerleri Tablo 5’de belirtilmiştir.

Tablo 5. Değişkenlerin Basıklık-Çarpıklık Değerleri

Değişken	Basıklık	Çarpıklık	Değişken	Basıklık	Çarpıklık
Çocuk Yaş			Anne Eğitim Durumu		
35 ay altı	.736	.403	Lisans	.409	-.488
36-48 ay	.876	.584	Lisansüstü	.807	.244
49-60 ay	.645	-.346	İş Günlerinde Anne-Çocuk Birlikte Kaliteli Zaman Geçirme		
61 ay ve üzeri	.777	.474	1 saatten az	.608	-.367
Çocuk Cinsiyet			1-2 saat	.437	-.115
Kız	.847	-.053	3 saat ve üzeri	.930	.491
Erkek	.683	.734	Televizyon Kullanımı		
Anne-Baba-Çocuk Birlikte Vakit Geçirme			Evet	.804	.535
Bazen vakit geçiriyor	.567	.037	Hayır	.853	-.257
Genellikle vakit geçiriyor	.920	.589	Akıllı Telefon Kullanımı		
Anne Yaş			Evet	.590	.193
35 yaş altı	.703	.039	Hayır	1.131	1.042
35 yaş ve üzeri	.795	.475	Tablet Kullanımı		
Haftalık Çalışma Süresi			Evet	.624	.093
20 saatten az	.873	.659	Hayır	.792	.278
21-40 saat	.500	.4-63	Problemli Teknoloji Kullanımı	.734	.186
41 saat ve üzeri	.676	.1-04	Akıllı Telefon Bağımlılığı	.766	.166
			Ebeveyn Suçluluğu	-.239	-.720

Doğrudan ve dolaylı etkileri ortaya çıkarmak için Preacher ve Hayes'in (2008) önerilerine uygun şekilde regresyon temelli aracılık makrosu kullanılmıştır. Aracılığın anlamlılığını test etmek amacıyla bootstrapping işlemi uygulanmıştır. Bootstrapping analizi uygulanmadan önce Mahalanobis uzaklık değerleri belirlenmiş ve 0.001'den küçük olan 3 örneklem verileri analizden çıkarılarak uç değerlerden arındırılmıştır. Bu araştırmada bootstrap tekniği kullanılırken, 5.000 örneklem %95 güven aralığı belirlenmiştir. Analizde 4. Model kullanılmıştır. Bu açıdan model, bağımsız değişken olan akıllı telefon bağımlılığı (X) → aracı değişken olan ebeveyn suçluluğu (Mi) → bağımlı değişken olan çocuklarda problemli teknoloji kullanımı (Y) şeklinde oluşturulmuştur. Hayes (2018) dolaylı etkilerin %95 güven aralığında alt ve üst limitlerin sıfır içermemesini dolaylı etkilerin anlamlı olduğu şeklinde kabul etmiştir. Bu araştırmada da akıllı telefon bağımlılığı ile çocuklarda problemli teknoloji

kullanımı arasındaki ilişkisinde ebeveyn suçluluğunun aracılık rolünün anlamlılığına bu öneri doğrultusunda karar verilmiştir. Bu çalışmada Mi Ebeveyn Suçluluğu olmak üzere aracı değişken ve X, akıllı telefon bağımlılığı; Y, problemli teknoloji kullanımıdır.

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amaçları kapsamında elde edilen istatistiksel çözümlemelerine ve elde edilen bulgulara yer verilmiştir. İlk olarak araştırmanın değişkenlerine ait ölçeklerden elde edilen ortalama puanlara, standart sapma, standart hata, ranj, minimum ve maksimum değerlerine yer verilmiştir.

Ardından okul öncesi dönemde çocukların problemli teknoloji kullanım düzeylerinin annenin yaşı, eğitim durumu, çalışma süresi, iş günlerinde anne-çocuk vakit geçirme, anne-baba-çocuk birlikte vakit geçirme, çocuk yaş, cinsiyet televizyon, akıllı telefon ve tablet kullanımı değişkenlerine göre anlamlı farklılığı olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Okul öncesi dönemde çocukların problemli teknoloji kullanım düzeylerinin çalışma süresi, iş günlerinde anne-çocuk birlikte kaliteli vakit geçirme ve çocuk yaş değişkenlerine göre anlamlı farklılığı olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Çocukların problemli teknoloji kullanımını belirlemek amacıyla “Çocuklar için Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği” kullanılmıştır ve çalışan annelerden veri toplanmıştır. Anneler çocuklarının problemli teknoloji kullanım düzeylerini Çocuklar için Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği’ne verdikleri cevaplarla değerlendirmişlerdir.

Annenin akıllı telefon bağımlılığı, ebeveyn suçluluğu ve çocuğun problemli teknoloji kullanımı değişkenleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Ardından çalışan annenin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuğunun problemli teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun aracılığı bootstrap yöntemiyle incelenmiştir.

4.1. Çalışan Annelerin Akıllı Telefon Bağımlılığı, Ebeveyn Suçluluğu ve Çocuklarında Problemli Teknoloji Kullanımına Yönelik Betimsel İstatistikler

Araştırmanın grubunu oluşturan çalışan annelerin akıllı telefon bağımlılığı ve ebeveyn suçluluğu düzeyleriyle çalışan anne çocuklarının annelerinin algılarına göre

çocuğun problemli teknoloji kullanım puanlarına ait ortalama puan, standart sapma, standart hata, ranj, minimum ve maksimum değerler Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Değişkenlerin Toplam Puanlarına Ait Standart Sapma, Standart Hata, Ranj, Minimum ve Maksimum Değerleri

	N	$\bar{X}$	SS	Shx	Ranj	Min	Max
Çocuğun Problemli Teknoloji Kullanımı	260	50.82	19.14	1.18	87	26	113
Annenin Akıllı Telefon Bağımlılığı	260	24.4	10.68	.66	48	10	58
Ebeveyn Suçluluğu	260	44.6	13.75	.85	58	12	70

Tablo 6’da Çocuklar için Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği, Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği ve Ebeveyn Suçluluk Ölçeği’nin toplam puanlarından elde edilen aritmetik ortalama ($\bar{X}$), standart sapma (SS), standart hata (Shx), ranj, minimum (Min) ve maksimum (Max) değerler verilmiştir. Tablo 6’da görüldüğü gibi çocuğun problemli teknoloji kullanımının toplam puan aritmetik ortalaması 50.82, standart sapması 19.14, standart hata değeri 1.18, ranj değeri 87, minimum değeri 26 ve maksimum değeri 113’tür. Annenin akıllı telefon bağımlılığı toplam puan aritmetik ortalaması 24.4, standart sapması 10.81, standart hata değeri .66, ranj değeri 48, minimum değeri 10 ve maksimum değeri 58’dir. Ebeveyn suçluluğu toplam puanın aritmetik ortalaması 44.6, standart sapması 13.75, standart hata değeri .85 ve ranj değeri 58’dir. Ölçekten edinilen en düşük puan 12 ve en yüksek puan 70’dir.

4.2. Çocuklarda Problemli Teknoloji Kullanımının Demografik Değişkenler Üzerindeki Farklılığının İncelenmesine Yönelik Bulgular

Çocuklar için Problemli Teknoloji Kullanımı Ölçeği’nden elde edilen ortalama puanların annenin yaşı, eğitim durumu, çocuk cinsiyet, anne-baba-çocuk birlikte vakit geçirme, televizyon, akıllı telefon ve tablet kullanımı değişkenlerine göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Okul öncesi dönemde çocukların problemli teknoloji kullanım düzeylerinin çalışma süresi, iş günlerinde anne-çocuk birlikte kaliteli vakit geçirme ve çocuk yaş değişkenlerine göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla ANOVA yapılmıştır.

4.2.1. Anne Yaşına Göre Çocuklarda Problemlili Teknoloji Kullanımı

Çocukların problemlili teknoloji kullanım düzeylerinin anne yaşına göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Çocukların Problemlili Teknoloji Kullanımının Anne Yaşına Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
35 yaş altı	167	50.2	18.99	258	- .69	.48
35 ve üzeri	93	51.93	19.47			

Tablo 7’de görüldüğü üzere 35 yaşın altındaki annelerin çocuklarının problemlili teknoloji kullanımı puan ortalamaları ($\bar{X}$ =50.2; SS=18.99), 35 yaş ve üzeri olan annelerin puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =51.93; SS=19.47) daha düşüktür. Ortalamalar arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-testi sonucunda annenin yaşına göre çocukların problemlili teknoloji kullanım düzeyleri puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t=-.69$; $p>.05$).

4.2.2. Anne Eğitim Durumuna Göre Çocuklarda Problemlili Teknoloji Kullanımı

Çocukların problemlili teknoloji kullanım düzeylerinin anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla lisans öncesi grubu analizden çıkarılarak bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Çocukların Problemlili Teknoloji Kullanımının Anne Eğitim Durumuna Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Lisans	154	50.86	17.63	226	-.016	.98
Lisansüstü	74	50.90	20.27			

Tablo 8’de görüldüğü üzere lisans mezunu olan annelerin çocukları için algıladıkları problemlili teknoloji kullanımı puan ortalamaları ($\bar{X}$ =50.86; SS=17.63), lisansüstü mezunu olan annelerin puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =50.90; SS=20.27) daha düşüktür. Ortalamalar arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-testi sonucunda annenin eğitim durumuna göre çocukların problemlili teknoloji kullanım düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t=-.016$; $p>.05$).

4.2.3. Çalışma Süresine Göre Çocuklarda Problemlili Teknoloji Kullanımı

Çocukların problemlili teknoloji kullanım düzeylerinin annenin haftalık çalıştığı süreye göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla ANOVA yapılmıştır ve elde edilen sonuçlar Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Çocukların Problemlili Teknoloji Kullanımının Anne Çalışma Süresine Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan ANOVA

Sonuçları									
Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Varyans Kaynakları	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
20 saatten az	52	49.71	19.35	Gruplar arası	3496.76	2	1748.38	4.91	.008
21-40 saat	109	47.23	16.73	Gruplar İçi	91483.098	257	355.96		
41 saat ve üzeri	99	55.35	20.73						

Tablo 9’da görüldüğü üzere ANOVA sonucunda annenin çalıştığı süreye göre çocukların problemlili teknoloji kullanımı puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur [$F(2,257) = 4.91$, $p<.05$]. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyansların eşit olduğu varsayımının karşılanması ve gruplar arasındaki örneklem sayıları arasında farkın olduğu göz önünde bulundurularak Sipahi ve arkadaşları’nın (2008) önerisiyle Post-Hoc testlerinden Scheffe analizi gerçekleştirilmiştir (Akt: Can, 2022). Scheffe analizi sonucuna göre haftada 41 saat ve üzeri çalışan annelerin puan ortalamaları ($\bar{X}$ =55.35, SS=20.73), 21-40 saat aralığında

çalışan annelerin puan ortalamalarından ($\bar{X}=47.23$, $SS=16.73$) anlamlı olarak daha yüksektir ($p<.05$). Bu bulguya göre haftada 41 saat ve üzeri çalışan annelerin çocuklarında 21 ile 40 saat aralığında çalışan annelerin çocuklarına göre anlamlı olarak daha fazla problemlili teknoloji kullanımı görülmektedir. Ayrıca haftada 20 saatten az süreyle çalışan annelerin puan ortalamaları ile diğer iki grup arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

4.2.4. İş Günlerinde Anne-Çocuk Birlikte Kaliteli Vakit Geçirmelerine Göre Çocuklarda Problemlili Teknoloji Kullanımı

Çocukların problemlili teknoloji kullanım düzeylerinin anne ile çocuğun iş günlerinde birlikte kaliteli geçirdiği zamana göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla ANOVA yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 10'da bulunmaktadır.

Tablo 10. Çocukların Problemlili Teknoloji Kullanımının İş Günlerinde Anne-Çocuk Birlikte Kaliteli Vakit Geçirmelerine Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan ANOVA Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Varyans Kaynakları	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
1 saatten az	57	56.66	22.03	Gruplar arası	5440.09	2	2720.04	7.80	.001
1-2 saat	106	50.68	16.76	Gruplar İçi	89539.76	257	348.40		
3 saat ve üzeri	97	46.36	18.49						

Tablo 10'da görüldüğü üzere ANOVA sonucunda annenin çalıştığı günlerde çocuğuyla kaliteli vakit geçirdiği zamana göre çocukların problemlili teknoloji kullanımı puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur [$F(2,257) = 7.80$, $p<.05$]. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla grup varyanslarının eşit olmadığı durumlarda Post Hoc testlerinden tavsiye edilen Dunnett C analizi yapılmıştır (Büyüköztürk, 2020). Bu analizin sonucuna göre iş günlerinde çocuğu ile 1 saatten az kaliteli zaman geçiren çocukların problemlili teknoloji kullanımına puan ortalamaları ($\bar{X}=56.66$, $SS=22.03$) 3 saat ve üzeri kaliteli zaman

geçirenlerin puan ortalamalarından ($\bar{X}=46.36$, $SS=18.49$) anlamlı olarak daha yüksektir ($p<.05$). Bu sonuca göre çocuğuyla 3 saatten fazla kaliteli vakit geçirdiğini değerlendiren annelerin çocuklarının problemli teknoloji kullanım düzeyleri annelerin algılarına göre çocuğuyla 1 saatten az vakit geçiren annelere göre daha azdır. Ancak araştırmanın diğer bir bulgusu olarak çocuğuyla 1 ile 2 saat arasında vakit geçiren anne grubuyla diğer gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

4.2.5. Anne-Baba-Çocuk Birlikte Vakıit Geçirmelerine Göre Çocuklarda Problemli Teknoloji Kullanımı

Araştırmaya katılan annelere her iki ebeveyn olarak çocuklarıyla birlikte vakıit geçirme durumlarına yönelik algıları sorulmuştur. Çocukların problemli teknoloji kullanım düzeylerinin anne-baba-çocuk birlikte vakıit geçirmelerine göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Çocukların Problemli Teknoloji Kullanımının Anne-Baba-Çocuk Birlikte Vakıit Geçirmelerine Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi

Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Bazen vakıit geçiriyor	113	55.50	19.56	257	3.58	.00
Genellikle vakıit geçiriyor	146	47.09	18.07			

Tablo 11’de görüldüğü üzere anne ve babasıyla bazen vakıit geçiren çocukların problemli teknoloji kullanımı puan ortalamaları ($\bar{X}=55.50$, $SS=19.56$) genellikle vakıit geçiren çocukların problemli teknoloji kullanımı puan ortalamalarından ($\bar{X}=47.09$, $SS=18.07$) daha yüksektir. Ortalamalar arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-testi sonucunda anne ve babasıyla vakıit geçirmesine göre çocukların problemli teknoloji kullanım düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t=3.58$; $p<.05$). Bu doğrultuda anne ve babasıyla daha az vakıit geçiren çocukların problemli teknoloji kullanımlarının annelerin algılarına göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.2.6. Çocuk Yaşına Göre Çocuklarda Problemli Teknoloji Kullanımı

Çocukların problemli teknoloji kullanım düzeylerinin çocuğun yaşına göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ANOVA sonuçları Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12. Çocukların Problemli Teknoloji Kullanımının Çocuk Yaşına Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan ANOVA Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Varyans Kaynakları	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
35 ay altı	83	49.71	18.35	Gruplar	755.50	3	251.83	.686	.56
36-48 ay	59	49.38	20.11	arası					
49-60 ay	57	50.80	19.34	Gruplar içi	9.248.411	252	367		
61 ay ve üzeri	57	53.87	19.10						

Tablo 12’de görüldüğü üzere ANOVA sonucunda 35 ay altı ($\bar{X}$ =49.71, SS=18.35), 36-48 ay ($\bar{X}$ =49.38, SS=20.11), 49-60 ay ($\bar{X}$ =50.80, SS=19.34), 61 ay ve üzeri ($\bar{X}$ =53.87, SS=19.10) çocuklarda problemli teknoloji kullanım puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır [F(3,252)=.686, p>.05].

4.2.7. Çocuk Cinsiyetine Göre Çocuklarda Problemli Teknoloji Kullanımı

Çocukların problemli teknoloji kullanım düzeylerinin çocuğun cinsiyetine göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 13’de gösterilmiştir.

Tablo 13. Çocukların Problemli Teknoloji Kullanımının Çocuk Cinsiyetine Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi

Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Kız	128	48.97	20.18	258	-1.53	.12
Erkek	132	52.61	17.99			

Tablo 13’de görüldüğü üzere erkek çocuklarının problemli teknoloji kullanımı puan ortalamaları ($\bar{X}$ =48.97, SS=20.18) kız çocuklarının problemli teknoloji kullanımı puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =52.61, SS=17.99) daha düşüktür. Ortalamalar arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-testi sonucunda çocuk cinsiyetine göre problemli teknoloji kullanım düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t=-1.53$; $p>.05$).

4.2.8. Çocuk Televizyon İzlemeye Göre Çocuklarda Problemli Teknoloji Kullanımı

Çocukların problemli teknoloji kullanım düzeylerinin çocuğun televizyon izlemesine göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-testi sonuçlarına Tablo 14’de yer verilmiştir.

Tablo 14. Çocukların Problemli Teknoloji Kullanımının Çocuk Televizyon İzleme Durumuna Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi

Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
İzliyor	179	53.59	18.54	258	3.54	.00
İzlemiyor	81	44.70	19.16			

Tablo 14’de görüldüğü üzere televizyon izleyen çocukların problemli teknoloji kullanımı puan ortalamaları ($\bar{X}$ =53.59, SS=18.54) televizyon izlemeyen çocukların problemli teknoloji kullanımı puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =44.70, SS=19.16) daha yüksektir. Ortalamalar arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-testi sonucunda çocuğun televizyon izlemesine göre problemli teknoloji kullanım düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t=3.54$; $p<.05$). Sonuç olarak annelerine göre televizyon izleyen çocukların, televizyon izlemeyen çocuklara göre problemli teknoloji kullanım düzeyleri daha yüksektir.

4.2.9. Çocuk Akıllı Telefon Kullanımına Göre Çocuklarda Problemlı Teknoloji Kullanımı

Çocukların problemlı teknoloji kullanım düzeylerinin çocuğun akıllı telefon kullanımına göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 15’de bulunmaktadır.

Tablo 15. Çocukların Problemlı Teknoloji Kullanımının Çocuk Akıllı Telefon Kullanımına Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi

Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Kullanıyor	141	55.80	18.46	258	4.74	.00
Kullanmıyor	119	44.92	18.32			

Tablo 15’de görüldüğü üzere akıllı telefon kullanan çocukların problemlı teknoloji kullanımı puan ortalamaları ($\bar{X}$ =55.80, SS=18.46) akıllı telefon kullanmayan çocukların problemlı teknoloji kullanımı puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =44.92, SS=18.32) daha yüksektir. Ortalamalar arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-testi sonucunda çocuğun akıllı telefon kullanımına göre problemlı teknoloji kullanım düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t=4.74$; $p<.05$). Sonuç olarak, annelerine göre akıllı telefon kullanan çocukların teknolojiyi daha fazla problemlı şekilde kullandıkları görülmüştür.

4.2.10. Çocuk Tablet Kullanımına Göre Çocuklarda Problemlı Teknoloji Kullanımı

Çocukların problemlı teknoloji kullanım düzeylerinin çocuğun tablet kullanımına göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-testi sonuçlarına Tablo 16’da yer verilmiştir.

Tablo 16. Çocukların Problemlili Teknoloji Kullanımının Çocuk Tablet Kullanımına Göre Anlamlı Farklılık Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-testi

Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Kullanıyor	81	56.18	19.84	258	3.08	.002
Kullanmıyor	179	48.39	18.37			

Tablo 16’da görüldüğü üzere tablet kullanan çocukların problemlili teknoloji kullanımı puan ortalamaları ($\bar{X}$ =56.18, SS=19.84) tablet kullanmayan çocukların problemlili teknoloji kullanımı puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =48.39, SS=18.37) daha yüksektir. Ortalamalar arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-testi sonucunda çocuğun tablet kullanımına göre problemlili teknoloji kullanım düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur (t=3.08; p<.05). Buna göre annelerine göre tablet kullanan çocukların problemlili teknoloji kullanım düzeyleri daha yüksektir.

4.3. Problemlili Teknoloji Kullanımına Yönelik Kurulan Modele İlişkin Bulgular

Çocuğun problemlili teknoloji kullanımı, annenin akıllı telefon bağımlılığı ve ebeveyn suçluluğu değişkenleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla öncelikle Mahalanobis uzaklık değerleri belirlenmiş ve 0.001’den küçük olan 3 örneklem verileri analizden çıkarılarak uç değerlerden arındırılmıştır. Ardından Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları ve betimsel istatistik değerleri Tablo 17’de sunulmuştur.

Tablo 17. Problemlili Teknoloji Kullanımı, Akıllı Telefon Bağımlılığı ve Ebeveyn Suçluluğu Arasındaki İlişkiyi Belirlemek İçin Yapılan Pearson Korelasyon Analizi Sonucu ve Betimsel İstatistikler

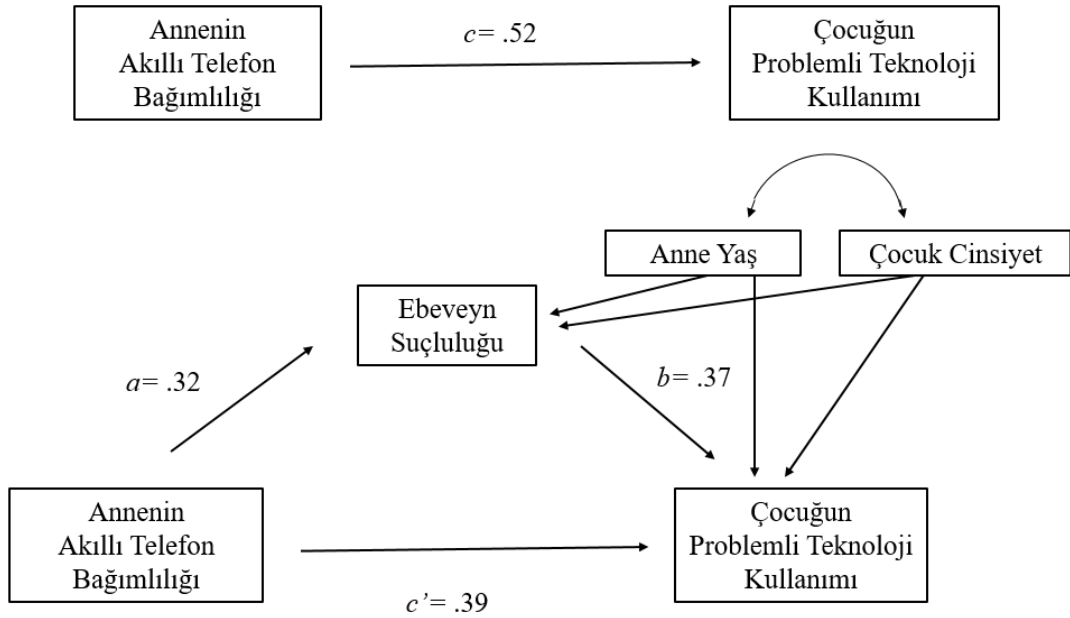
	Korelasyon			Betimsel İstatistikler	
	1	2	3	$\bar{X}$	SS
1. Çocuğun Problemlili Teknoloji Kullanımı	-			50.82	19,14
2. Annenin Akıllı Telefon Bağımlılığı	.25**	-		244	10,68
3. Ebeveyn Suçluluğu	.30**	.18**	-	44.6	13,75

**p<.01

Tablo 17’de görüldüğü üzere çocuğun problemli teknoloji kullanımı ile annenin akıllı telefon bağımlılığı ($r=.25$; $p<.01$) ve çocuğun problemli teknoloji kullanımı ile ebeveyn suçluluğu ($r=.30$; $p<.01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bunun yanında annenin akıllı telefon bağımlılığı ile ebeveyn suçluluğu arasında da pozitif yönde anlamlı ilişki görülmektedir ($r=.18$; $p<.01$).

Değişkenler arası pozitif yönde anlamlı ilişki bulunduğu için aracılık modelinin analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışan annelerin okul öncesi dönemdeki çocuklarının problemli teknoloji kullanımı ile annenin akıllı telefon bağımlılığı ilişkisinde ebeveyn suçluluğu aracılığını ortaya koymaya yönelik gerçekleştirilen analize ilişkin model Şekil 5’de sunulmuştur.

Şekil 5. Çocuklarda Problemli Teknoloji Kullanımına Yönelik Aracılık Modeli

Şekil 5’de annenin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuğunun problemli teknoloji kullanımı düzeyleri arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun aracılık rolü görülmektedir. Model sonucunda ortaya çıkan doğrudan etkiler incelendiğinde annenin akıllı telefon bağımlılığının ebeveyn suçluluğunu ($B=.32$, $p<.001$), annenin akıllı telefon bağımlılığının çocuklarda problemli teknoloji kullanımı ($B = .52$, $p < .001$) ve ebeveyn suçluluğu, çocuklarda problemli teknoloji kullanımı ($B = .37$, $p < .001$) doğrudan pozitif yönde anlamlı düzeyde yordamaktadır. Ebeveyn suçluluğu aracı değişken olarak modele eklenmeden önce annenin akıllı telefon bağımlılığının çocuklarda problemli teknoloji kullanımı doğrudan pozitif yönde anlamlı yordadığı

($B = .52$, $p < .001$), aracı değişken modele dahil edildiğinde yordama gücünün ($B = .39$, $p < .001$) azalmasıyla birlikte halen anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuç modelde dolaylı etkinin olduğunu, annenin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuklarda problemli teknoloji kullanımı arasındaki ilişkisinde ebeveyn suçluluğunun kısmi aracılık rolünün olduğunu göstermektedir. Kısmi aracılık rolünün anlamlılığını test etmek amacıyla dolaylı etkilere yönelik bootstrap sonuçları Tablo 18’de sunulmuştur.

Tablo 18. Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları

	Yol Katsayısı	%95 Güven Aralığı	
		Alt Limit	Üst Limit
Doğrudan Etkiler			
AAKB→ES	.393	.162	.482
ES→ÇPTK	.368	.206	.539
Dolaylı Etkiler			
AAKB→ES→ÇPTK	.118	.050	.204

AAKB: Annenin Akıllı Telefon Bağımlılığı, ES: Ebeveyn Suçluluğu, ÇPTK: Çocuğun Problemli Teknoloji Kullanımı

Tablo 18’de modele uygulanan bootstrapping analizi sonucunda oluşan bootstrapping katsayısı ve %95 güven aralıklarında üst ve alt değerler görülmektedir. Tablo 18 incelendiğinde annenin akıllı telefon bağımlılığının çocuklarda problemli kullanımını ebeveyn suçluluğu aracılığıyla yordamasının anlamlı olduğu görülmektedir (bootstrap katsayısı= .118 , %95GA = .05 , .20).

5. TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırmada ortaya çıkan sonuçlar literatür odağında tartışılmış ve yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda okul öncesi dönemde bulunan çocukların annelerinin değerlendirmeleri sonucunda ulaşılan problemli teknoloji kullanım ortalama puanlarının çalışma süresi, iş günlerinde çocukla birlikte kaliteli vakit geçirme, anne-baba-çocuk birlikte vakit geçirme, televizyon izleme, akıllı telefon ve tablet kullanımı değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca annenin yaşı, eğitim durumu, çocuğun yaşı ve cinsiyeti değişkenlerine göre çocukların problemli teknoloji kullanımlarına yönelik ortalama puanlarının anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın diğer sonucuna göre ebeveyn suçluluğu, çalışan annelerin akıllı telefon bağımlılığı ve çocuklarının problemli teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide aracılık göstermektedir.

Araştırma bulgularının ilk kısmında çocuklarda problemli teknoloji kullanımının demografik değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan analizlerdeki sonuçların tartışılması ve yorumlanması, ikinci kısmında ise ebeveyn suçluluğu, annenin akıllı telefon bağımlılığı ve problemli teknoloji kullanımına ilişkin aracılık rolü sonucunun tartışılması ve yorumlanması yer almaktadır.

5.1. Demografik Değişkenlerin Çocuklarda Problemli Teknoloji Kullanımları Üzerindeki Farklılığına Yönelik Tartışma ve Yorum

Bu araştırmada okul öncesi dönemde bulunan çocukların annelerinin değerlendirmelerine göre problemli teknoloji kullanımlarına yönelik ortalama puanlarının çalışma süresi, iş günlerinde çocukla birlikte kaliteli vakit geçirme, anne-baba- çocuk birlikte vakit geçirme, televizyon izleme, akıllı telefon ve tablet kullanımı değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği ancak annenin yaşı, eğitim durumu, çocuğun yaşı ve cinsiyeti değişkenlerine göre çocukların problemli teknoloji

kullanımlarına yönelik ortalama puanlarının anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Aşağıda araştırma sonuçları sırasıyla tartışılmıştır.

Araştırmada çocuklarda problemli teknoloji kullanımı düzeylerinin annenin yaşı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. 35 yaş altındaki annelerin çocukları için algıladıkları problemli teknoloji kullanımı puan ortalamalarının 35 yaş ve üzeri olan annelerin puan ortalamalarından daha düşük olduğu ancak bu farklılığın anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatüre bakıldığında, annenin yaşı ile çocukların teknoloji kullanımlarına ilişkin tutarlı sonuçlar bulunmaktadır. Arı Arat ve Gülay Ogelman'ın (2021) yaptığı araştırmada çocukların teknolojik araçları toplam kullanma sürelerinin anne yaşına göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Warren'in (2018) çalışmasında çocuğun medyada geçirdiği süre ile ebeveynin yaşı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Benzer şekilde Abdullah ve arkadaşları (2022) tarafından yapılan araştırmada annenin yaşına göre çocuğun problemli teknoloji kullanımında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Annelerin çocuklarının teknolojiyi problemli kullanıp kullanmadığına yönelik algılarının yaştan bağımsız şekilde değişkenlik gösterebileceği düşünülebilir. Annenin yaşı bu konuda belirleyici olmayabilir. Annenin kaç yaşında olduğundan ziyade ebeveyn olarak tutumunun problemli teknoloji kullanımında daha etkili olabileceği düşünülebilir. Örneğin, Cengiz Saltuk ve Erciyes'in (2020) çalışmasında demokratik tutuma sahip ebeveynlerin okul öncesi dönemdeki çocukların teknoloji kullanımları konusunda baskıcı tutum sergiledikleri, bunun yanında baskıcı ve gevşek tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarının televizyon, tablet ve akıllı telefon kullanımlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte Tezel Şahin ve Özyürek (2008) ve Aydoğdu ve Dilekmen (2016) tarafından yapılan araştırmalarda da annelerin ebeveyn tutumları ile yaşları arasında anlamlı fark bulunmamasının bu çalışmanın sonucunu destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Hangi yaşta olursa olsun annenin ebeveyn olarak kurduğu ilişkinin çocuğun problemli teknoloji kullanımı üzerinde etkisinin olduğu söylenebilir.

Yapılan araştırmada çocuklarda problemli teknoloji kullanımı düzeylerinin annenin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Lisans mezunu olan annelerin çocukları için algıladıkları problemli teknoloji kullanımı puan ortalamaları, lisansüstü mezunu olan annelerin puan ortalamalarından daha düşük olduğu ancak bu farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Bu araştırmanın sonucuna benzer şekilde Kim ve arkadaşları'nın (2021) yaptığı çalışmada okul öncesi dönemdeki çocuklarda akıllı telefon kullanım riskinin anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Abdullah ve arkadaşları (2022) tarafından yapılan çalışmada da ebeveynlerin eğitim durumlarının problemli teknoloji kullanımlarında 5 ve 6 yaşındaki çocukların anlamlı şekilde farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Annenin yaşına göre anlamlı fark bulunmamasına yönelik yapılan yorumlamanın bir benzeri annenin eğitim durumu değişkeni için düşünülebilir. Annenin eğitim düzeyi ne olursa olsun çocuğuna yönelik davranışlarını çocuğuyla kurduğu ilişki ve yaklaşımı belirlemektedir. Tezel Şahin ve Özyürek (2008) ve Seçer, Çeliköz ve Yaşa'nın (2008) tarafından yapılan çalışmalarda da ebeveyn tutumlarının anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda çocuğun problemli teknoloji kullanımında annenin eğitim düzeyinden ziyade anne çocuk ilişkisinin niteliğinin etkili olabileceği söylenebilir.

Araştırmanın sonucunda çocuklarda problemli teknoloji kullanımının annenin haftalık çalışma süresi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırma sonucunda anne çalışma süresine göre çocukların problemli teknoloji kullanımı puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Bu sonuca göre 41 saat ve üzeri çalışma süresine sahip olan annelerin çocuklarının problemli teknoloji kullanımı puan ortalamaları 21-40 saat çalışma süresine sahip olanların puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksektir. Bu sonuç, annenin yüksek çalışma saatine ve yoğun bir çalışma temposuna sahip olması neticesinde çocuğuna yeterli vakti ayıramamasına bağlı olarak çocuğun teknolojiyi problemli kullanması şeklinde yorumlanmıştır. Alanyazındaki çalışmalarda annelerin çalışıyor olma ya da olmama durumlarına göre çocukların teknoloji kullanımları incelenmiştir (Arı Arat ve Gülay Ogelman, 2021; Kim ve ark., 2021). Çalışmalarda odak annenin çalışıp çalışmama durumu olmakla birlikte çalışan annelerin çalışma sürelerinin çocuklarda problemli teknoloji kullanımıyla ilişkisine yönelik bir sonuç bulunmamaktadır. Bu araştırmanın bulgularına göre daha fazla çalışan (günde çalışma saati olarak) annelerin çocuklarının problemli teknoloji kullanımına yönelik değerlendirmelerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yüksek çalışma saatine ve yoğun çalışma temposuna sahip olan annelerin çocukları günün büyük çoğunluğunu okul, bakıcı, büyükanne ve/veya büyükbaba ile geçirebilmektedir. Anneler bu süreçte çocuklarının bakım vereni

tarafından teknolojiye maruz bırakılıp bırakılmadığına yönelik yaşadıkları kaygılar yüzünden ya da kendilerinin çocuklarıyla geçirmesi gerektiğini düşündükleri zamanda ev ya da iş sorumluluklarını yerine getirmekle meşgul olurlarken çocuklarının teknolojiye fazla maruz kaldıkları gibi bir değerlendirmede bulundukları şeklinde yorumlanabilir.

Bianchi (2000), annelerin çalışıyor olma durumları hakkında maddi kazancın yanı sıra vakit kazancını da değerlendirmek gerektiğinin önemini vurgulamıştır. Kaliteli zaman, bireyin karşısındaki kişiyi dinlemesi, onunla konuşması ve ilişkiyi güçlendiren paylaşımlarda bulunması yöntemleriyle tüm ilgisini ve dikkatini yöneltmesidir (Sayar ve Benli, 2020). Bu doğrultuda araştırma kapsamında çocuğun ebeveyn ile vakit geçirmesi odağında çocuklarda problemli teknoloji kullanımı düzeylerinin anne ile çocuğun iş günü birlikte kaliteli vakit geçirme ve anne-baba-çocuk birlikte vakit geçirme değişkenleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda anne ile çocuğun iş günlerinde birlikte kaliteli vakit geçirme değişkenine göre çocukların problemli teknoloji kullanımı puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Bu sonuca göre iş günlerinde çocuğu ile 1 saatten az kaliteli zaman geçiren annelerin çocuklarının problemli teknoloji kullanımına ilişkin algılarının puan ortalamalarının 3 saat ve üzeri kaliteli zaman geçirenlerin puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde yapılan analizler sonucunda çocukların anne-baba-çocuk birlikte vakit geçirmesine göre problemli teknoloji kullanım düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Anne ve babasıyla birlikte daha fazla vakit geçiren çocukların problemli teknoloji kullanım puanlarının anlamlı olarak daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Her iki bulgu da ebeveynlerin çocuklarıyla etkin olarak oyun oynayarak kaliteli zaman geçireceği vakitlerinin olmaması; çocuğun teknolojik cihazlara yönelmesini etkilediği yönündeki düşünceleri destekler niteliktedir (Mustafaoğlu, Zirek, Yasacı, Özdiñler, 2018). Ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları ilişkinin niceliğı kadar niteliğı de önemlidir. Özellikle yaşlarının küçük olduğu okul öncesi dönemde duygusal ihtiyaçları oldukça fazladır. Bu sebeple ebeveynlerin bu çağdaki çocuklarıyla kurdukları ilişkiye önem vermeleri gerekmektedir (Öngider, 2013). Bununla birlikte annelerin iş hayatına katılmalarının yanında ekonomik kaygıların artması sonucunda ebeveynlerin çalışma hayatında aktif olma durumları giderek artmaktadır. Bu durum, annelerin çocuklarıyla birlikte kaliteli zaman geçirmelerini kısıtlamaktadır (Kılıç, 2011). Literatürdeki bu düşüncely Li, Luo

ve He (2022) tarafından yapılan araştırma da desteklemektedir. Araştırma sonucuna göre çocukların ekran bağımlılığı ile ebeveyn çocuk ilişkisi arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Literatürde bu çalışmayı desteklemeyen bulgular da yer almaktadır. Örneğin, Hosokowa ve Katsura (2018) tarafından yapılan çalışmada annenin çocuğuyla konuşmak ya da oynamak için günlük harcadığı süre ve çocuğun mobil teknolojiyi düzenli kullanmasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Benzer şekilde babanın çocuğuyla konuşmak ya da oynamak için günlük harcadığı süre ve çocuğun mobil teknolojiyi düzenli kullanmasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Alanyazındaki bu farklılığın sebebinin Hosokowa ve Katsura'nın (2018) araştırmasında geçirilen vaktin niteliği yerine niceliğinin odağa alınmış olabileceği düşünülmektedir. Annelerin çalışma hayatına katılması ve işte geçirdikleri sürenin giderek artması sebebiyle uzmanlar çocuklarıyla geçirdikleri vakit ve bu vaktin niteliğine dikkat çekmektedir (Heiland ve arkadaşları, 2014). Bu çalışmada da nicelikten ziyade kaliteli vakit geçirdiğine yönelik algı anlaşılmaya çalışılmıştır. Annelerden çocuğuyla niteliksel olarak kaliteli vakti ne kadar geçirdiğini değerlendirmeleri istenmiştir. Sonuç olarak çalışan annelerin çocuğuyla çeşitli şekillerde birlikte geçirdiği nitelikli zamanın çocuğun problemli teknoloji kullanımını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Anne baba ve çocuğun daha az vakit geçirdiği, annenin daha yüksek saatlerde çalıştığı ve anneyle çocuğun daha az baş başa nitelikli zaman geçirdiği ailelerde bulunan okul öncesi dönemdeki çocuklarda problemli teknoloji kullanımına rastlamak daha olasıdır.

Araştırmada çocuklarda problemli teknoloji kullanımlarının çocuğun yaşına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Sonucunda 35 ay altı, 36-48 ay, 49-60 ay, 61 ay ve üzeri çocukların annelerinin algılarına göre problemli teknoloji kullanım puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Alanyazına bakıldığında, bu araştırmanın bulgularına benzer şekilde Wong ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan çalışmada çocukların yaşı ile problemli teknoloji kullanımları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Kim ve arkadaşları'nın (2021) yaptığı çalışmada okul öncesi dönemdeki çocuklarda akıllı telefon kullanım riskinin çocuk yaşına göre anlamlı şekilde farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Çocuğun problemli teknoloji kullanımı yaşına göre anlamlı şekilde farklılık göstermezken ekranda geçirdiği süre çocukların yaşına göre anlamlı şekilde farklılık göstermektedir. Örneğin, Lauricella, Wartella ve Rideout (2015)

tarafından 0-8 yaş aralığındaki çocukların anneleriyle yapılan araştırmada çocuğun yaşı ile televizyon, bilgisayar, akıllı telefon ve tablet ile geçirdikleri ekran süresi arasında anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. McKenney ve Voogt'un (2010) yaptığı çalışmada daha büyük olan çocukların bilgisayarı daha sık kullanma eğiliminde oldukları ve bu farkın anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Annelerin 35 aylık bir çocukla 61 aylık bir çocuğun ekranı kullandıkları sürenin aynı olmaması gerektiğini değerlendirmesi beklenen bir durumdur. Ancak çocuğun problemleri teknolojiyi kullanıp kullanmadığını değerlendirmek ayrı bir durumdur. Yeşilay'a (2022) göre 0-3 yaşındaki çocuklar ekrandan olabildiğince uzakta tutulmalıyken, 3-6 yaşında günde en fazla 20-30 dakika, 6-9 yaşlarında günde en fazla 40-50 dakika, 9-12 yaşları arasında günde en fazla 60-70 dakika ve 12 yaşından büyük çocuklarda günde en fazla 120 dakika teknoloji kullanım süresi önerilmektedir. Bu doğrultuda çocuğun yaşı arttıkça teknoloji ile geçirdikleri sürenin artması beklenen bir sonuç olmakla birlikte annelerin algılarına göre ekran süresi ile problemleri teknoloji kullanımının örtüşmeyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin, Kaya (2017) tarafından yapılan araştırmaya katılım sağlayan anne ve babaların algılarına göre okul öncesi dönemdeki çocuklarının bilgi/iletişim teknolojilerini haftalık kullanım süresi; çocuğun olumsuz etkilenmesi, teknolojinin ödül ve ceza olarak kullanılması, teknolojiye yönelik sınırlar, çocuğun gelişimine etkisi ve olumlu davranış kazandırma aracı olarak görme değişkenlerine göre anlamlı şekilde farklılık göstermemektedir. Bu doğrultuda problemleri teknoloji kullanımında önemli olanın çocuğun yaşı olmadığı, çocukta problemleri teknoloji kullanımının varlığını belirleyen etkenin gelişimsel olarak yaşına uygun bir şekilde teknolojik araçları kullanıp kullanmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmada çocukların problemleri teknoloji kullanım düzeylerinin çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Kız çocuklarının problemleri teknoloji kullanımı puan ortalamalarının erkek çocuklarınkine göre daha düşük olduğu ancak ortalamalar arasındaki bu farkın anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatür incelendiğinde, çocuk cinsiyeti ile çocukların teknoloji kullanımlarına ilişkin benzer sonuçlar bulunmaktadır. Kim ve arkadaşları'nın (2021) yaptığı çalışmada okul öncesi dönemdeki çocuklarda akıllı telefon kullanım riskinin çocuk cinsiyetine göre anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer olarak Wong ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan çalışmada çocuk cinsiyeti ile problemleri

teknoloji kullanımı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Park ve Park'ın (2021) yaptığı çalışmada okul öncesi dönemdeki çocuklarda problemli akıllı telefon kullanımı çocuk cinsiyetine göre anlamlı şekilde farklılık göstermemektedir. Bu doğrultuda çocukların problemli teknoloji kullanımı cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermemekle birlikte araştırmalarda çocuğun cinsiyeti ile ekran başında geçirdiği süre ile ilgili daha farklı sonuçlar bulunmaktadır. Bu kapsamda erkek çocuklarının daha fazla teknoloji kullanımına sahip olduğu bulgularına ulaşmış araştırmalar bulunmaktadır (Rathnasiri ve ark., 2022; Yıldız, Öztora ve Dağdeviren, 2022; Yıldız, 2020; Hosokawa ve Katsura, 2018; Wu ve ark., 2016). Araştırmaların bulguları arasındaki farklılık ebeveynlerin çocukların cinsiyetine yönelik algılarındaki farklılıktan kaynaklanıyor olabilir. Bu araştırmanın sonucunda çocuklardaki problemli teknoloji kullanımı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılan çalışmalardan elde edilen bulgular feminist bakış açısıyla açıklanabilir. Erkeklerin teknolojiyi daha fazla kullanmasını teknolojiye yönelik kadın ve erkeklerin yeteneklerine dayandıran görüşlere karşı feminizm bakış açısı, teknoloji ile erkekler arasında kurulan bu ilişkiyi eleştirmiştir. Bu görüşe göre kadınların araba kullanırken erkeklerin arabaları tamir etmesi, kadınların yaşadığı evlerdeki tamir işlerini erkeklerin yapması, kadınların kullandığı çamaşır makinesini erkeklerin icat etmesi gibi basmakalıp çağrışımlar kadınların teknolojiye duyduğu ilgi ve bu alandaki yeteneklerini gölgelemektedir (Van Zoonen, 1992). Bu bakış açısının yapılan araştırmadaki örneklem üzerinde ön plana çıkmış olabileceği düşünülmektedir. Örneğin, günümüzde kız ve erkek çocuklar için kullanılan renkler, verilen sorumluluklar ve oynatılan oyunlar oldukça ayrılmışken pek çok alanda kız ve erkek çocukları ortak yaşantılara sahip olacak şekilde yetiştirilmektedir. Bu yaşantıların alışkanlıkları da belirlediği düşünüldüğünde teknoloji kullanımına ilişkin cinsiyetler arasında anlamlı farklılık bulunmaması beklenen bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmada yapılan analizlerle çocuklarda problemli teknoloji kullanımının çocukların televizyon izleme, akıllı telefon ve tablet kullanımı değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırma sonucunda televizyon izleyen, akıllı telefon ve tablet kullanan çocukların problemli teknoloji kullanımı puan ortalamalarının, televizyon izlemeyen, akıllı telefon ve tablet kullanmayan çocukların problemli teknoloji kullanımı puan ortalamalarına göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Wong ve arkadaşlarının (2020)

yaptığı araştırmada çocukların ekran süresi ile problemli teknoloji kullanımları arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Park ve Park (2021) tarafından yapılan araştırmaya göre problemli akıllı telefon kullanımı olan beş okul öncesi çocuktan bir tanesinin problemli akıllı telefon kullanımı yaşadığı bulgusuna ulaşılırken aynı araştırmada anneler, ekrana maruz kalmayan çocuklara yönelik problemli teknoloji kullanımı belirtmemişlerdir. Bu doğrultuda ekrana maruz kalmanın annelerin algılarına göre problemli teknoloji kullanımının bir belirtisi olduğu söylenebilir. Bu araştırmada ekrana maruz kalan çocuklarda, ekran kullanımı olmayan çocuklara kıyasla problemli teknoloji kullanımının daha yüksek olması beklenen bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani okul öncesi dönemdeki çocuklarda televizyon izlemenin, akıllı telefon ve tablet kullanımının artması çocuklarda problemli teknoloji kullanımını arttıracak şekilde yorumlanır.

5.2. Akıllı Telefon Bağımlılığı ve Ebeveyn Suçluluğunun Çocukların Problemli Teknoloji Kullanımında Aracılık Rolüne Yönelik Tartışma ve Yorum

Bu araştırmada çalışan annenin akıllı telefon bağımlılığının ebeveyn suçluluğunu ve annenin akıllı telefon bağımlılığının çocuğun problemli teknoloji kullanımını, bununla birlikte ebeveyn suçluluğunun, çocuklarda problemli teknoloji kullanımını doğrudan pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışan annelerin değerlendirmelerine göre akıllı telefon bağımlılığı ile çocuklarında problemli teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun kısmi aracı etkisi olduğu ortaya konulmuştur.

İçinde bulunduğumuz çağda teknolojik araçların kullanımı vazgeçilmez bir konumda bulunmaktadır (Arisoy, 2009). Dijital dünyanın getirdiği araçların yaygın hale gelmesiyle birlikte akıllı telefon bağımlılığı gibi davranışsal bağımlılıklar artarak görülmeye devam etmektedir (Mustafaoğlu, Zirek, Yasacı, Özdiçler, 2018; Şata, Çelik, Ertürk ve Taş, 2016). Teknolojik araçlardaki son gelişmeleri yalnızca yetişkinlerin takip ederek kullanması beklenirken okul öncesi dönemdeki çocukların dahi pek çok teknolojik aracı kullandığı görülmektedir (Park ve Park, 2014). Çocuklardaki yaygın kullanım toplum içerisinde rahatlıkla fark edilmektedir. Örneğin, toplu taşıma araçlarında, aile ve arkadaş buluşmalarında, mağazalarda, bebek arabasında elinde akıllı telefon ya da tabletle oturmuş olan 2-3 yaşlarındaki çocuklara sıklıkla rastlanmaktadır (Cengiz Saltuk ve Erciyes, 2020). Özellikle bu kadar küçük

yaşıta yoğun teknoloji kullanımı sonucunda başlangıçta alışkanlık olarak görülen davranışların zamanla bağımlılığa dönüştüğü görülmektedir (Ertemel ve Aydın, 2018). Bu araştırmada çocukların bilişsel, fiziksel ve sosyal gelişimlerini tehlikeye atan (Gökel, 2020; Young, 2017) problemli teknoloji kullanımını yordayan değişkenleri belirleyebilmek amacıyla teknoloji kullanımında önemli bir rol model olan annelerin (Kurtoğlu Erden ve Uslupehlivan, 2021) akıllı telefon bağımlılıkları incelenmiştir. Araştırmanın sonucu olarak çalışan annenin akıllı telefon bağımlılığı, çocukların problemli teknoloji kullanımını yordamaktadır. Literatürde ebeveynin akıllı telefon bağımlılığı ile okul öncesi dönemdeki çocukların problemli teknoloji kullanımı değişkenlerine ilişkin bir çalışma bulunmamıştır. Bununla birlikte ebeveynlerin ve çocukların teknoloji kullanımları birbirleriyle yakın ilişki halindedir (Terras ve Ramsay, 2016). Özellikle okul öncesi dönemdeki çocukların tablet ve telefon gibi teknolojik araçları ailesiyle kullanma ihtimalleri, tek başlarına kullanma ihtimallerinden daha yüksektir (Marsh vd., 2015). Lauricella ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan araştırmada ebeveynin televizyon, bilgisayar, akıllı telefon ve tablet ile geçirdiği zaman ile çocukların ekran kullanım sürelerinin ilişkili bulunması da ebeveynlerin ve çocukların teknoloji kullanım alışkanlıklarının birbirleriyle ilişkili olduğunu doğrular niteliktedir. Gündelik hayatımıza televizyon ile başlangıç yapan ekran kullanımı akıllı telefonla birlikte çok daha büyük ölçüde yer kaplar hale gelmiştir. Teknolojinin yaygınlığından çocuklar ve gençler gibi ebeveynler de limitsizce faydalanmaktadır (Akbağ ve Sayiner, 2021). Akıllı telefonların böylesine yaygın hale gelmesi bağımlılığı da beraberinde getirmektedir (Cha ve Seo, 2018). Ebeveynlerdeki akıllı telefon kullanımı, tek başlarına oldukları zamanla sınırlı kalmamış ve çocuklarının bakımı sırasında da yaygınlaşmıştır (McDaniel, 2020). Bandura'ya (1978) göre öğrenmenin temel kavramlarını gözlem, model alma ve taklit oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çocukların davranışlarına yön veren özelliklerin önemli bir bölümünü yetişkinlerin davranışlarını gözlemleyerek öğrendikleri bilinmektedir (Aydın, 2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveynlerini teknoloji kullanımları açısından olumlu ya da olumsuz model alarak alışkanlıklar geliştirmesi sonucunda çocuklardaki problemli teknoloji kullanım düzeyi belirlenmektedir (Akkoyunlu ve Tuğrul, 2002). Karaboğa'ya (2019) göre rol model kişinin taklit ettiği kişilerdir. Özellikle çocuğun bu yaşlarda en fazla ailesiyle vakit geçirdiği düşünüldüğünde ebeveynlerin rol model olmadaki önceliği de anlaşılmaktadır. Okul öncesi dönemdeki çocukların öğrenme gerçekleştirirken en çok

model alabileceği kişiler ebeveynleridir. Günümüzde annelerin çalışma hayatında sıklıkla görülmelerinin yanında özellikle kültürün de etkisiyle anneler çocukların bakımlarına babalara kıyasla daha fazla zaman ayırmaktadırlar. Bu araştırma sonucunda çalışan annelerin akıllı telefon bağımlılıklarının çocuklardaki problemli teknoloji kullanımını direkt olarak etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla annelerin akıllı telefona olan bağımlılıkları sonucunda ortaya çıkan davranışlarının çocuklar tarafından gözlem yapılması ve model alınması onların teknoloji kullanımlarının problemli olup olmadığını belirlemektedir. Bu çalışmada annelerin kendilerinin telefonlarını ve çocuklarının teknolojiyi kullanmalarına yönelik algıları incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre akıllı telefonu yoğun bir şekilde kullandığına yönelik farkındalığı yüksek olan annelerin çocuklarının teknolojiyi yoğun bir şekilde kullandıklarını fark edebildikleri düşünülebilir. Bu doğrultuda kendisinin yoğun bir şekilde telefonu kullanması sonucu bağımlılık oluştuğunu değerlendirilen annelerin çocuklarının da teknolojiyi problemli kullanımın arttığı şeklinde değerlendirme yapılabilir. Ayrıca ebeveyn olarak telefon kullanımı konusunda kendisine sınır koyamayan bir annenin çocuğuna sınır koyarken zorlanacağı söylenebilir (Lermi ve Afat, 2020). Ailesi tarafından teknoloji kullanımına yönelik sınır koyulmayan çocuklarda teknolojik bağımlılıkların gelişmekte olduğunu ifade edilmektedir. Tüm bu açıklamalar sonucunda çalışan annenin akıllı telefon bağımlılığının çocukların problemli teknoloji kullanımını açıklayabileceği söylenebilir.

Kadınların iş hayatına katılımlarındaki artış, anne istihdamının çocuklar üzerindeki etkilerine yönelik olan tartışmaların artmasına sebep olmuştur (Heiland, Price ve Wilson, 2014). Bu etkilerden biri çalışan anne ile çocuğun teknolojiyi kullanma biçimleri konusundadır. Örneğin, Ersöz ve Özmen'e (2020) göre iş yaşamında internetin sağladığı alt yapının gelişmesiyle birlikte çalışanlar işlemleri akıllı telefonlarına indirdikleri uygulamalar sayesinde kolaylıkla yapabilmektedirler. Akıllı telefonlar yalnızca iş amaçlı kullanımla sınırlı kalmamış ve youtube, instagram whatsapp gibi sosyal medyalar da iş dışında sıklıkla kullanılır hale gelmiştir. Mail Online'ın (2008) haberine göre insanlar cep telefonlarına öylesine bağımlı haline gelmiştir ki şarjlarının bitecek olması düşüncesi, cep telefonu bağlantısının kesilmesi gibi olaylar stres seviyelerinin artmasına yol açmaktadır. Annenin yaşadığı stres ise ebeveynlik rolünü ve çocuğu etkilemektedir (Meighan, 2017). Bağımlılığın yarattığı

stresin yanı sıra çalışan annelere yüklenen roller de stres faktörü oluşturmaktadır. Örneğin, Korkmaz'a (2020) göre çalışan annelerden kariyerinde hedeflediği konuma gelmesi amacıyla verdiği emeğin yanında iş, eş, çocuk ve aile dengesini de sağlaması beklenmektedir. Özellikle çalışan annelerde iş, ev ve ebeveynlik rollerinin getirdiği sorumlulukların birbirleriyle çatışması sonucunda stres seviyesi oldukça yüksek hale gelmektedir (Poduval J ve Poduval M, 2009). Stres seviyesi yükselen ebeveynlerde ise suçluluk duygularının yaşanılması kaçınılmaz bir durumdur (Simon, 1995). Suçluluk, kişinin kuralları çiğnediğine yönelik bilinçli ya da bilinçsiz olarak hissettiği duygudur (Bakırcıoğlu, 2006). Blatt ve arkadaşları'na (1984) göre suçluluk, bağımlılığın temel unsurlarından biridir. Aşırı akıllı telefon kullanımıyla suçluluk duygusu ilişkilendirilmektedir (Chatterjee ve Kar, 2021). Bu doğrultuda yapılan araştırmalar bağımlılığın suçlulukla ilişki olduğunu göstermektedir (Çam ve Ayakdaş Dağlı, 2017; Kalyoncu vd, 2002). Bireyler bağımlı olmaları sebebiyle yaşadıkları bu suçluluğun yanı sıra akıllı telefon kullanımı sonucunda elde edilen avantajların getirdiği olumlu duyguları barındırmaktan dolayı da suçluluk duymaktadırlar (Lanette ve Mazmanian, 2018). Akıllı telefon bağımlılığının yarattığı stres ve suçluluk duygularının çocukla olan ilişkide belirleyici etken olmasının yanı sıra Kol'a (2021) göre akıllı telefonu daha yoğun kullanan annelerin çocukları küçük yaşlarda teknolojiyi kolayca öğrenen pozisyonda bulunmaktadır. Bu araştırmada çalışan annelerin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuklarında problemlili teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun aracı etkisi olduğu bulunmuştur. Aktaş'a (1994) göre anneler odağında bakıldığında bireyin çalışıyor olması ve günlerinin büyük çoğunluğunda iş ile meşgul olmaları sonucunda çocuklarını ihmal ettikleri düşünceleri annelerin suçluluk hissetmelerine yol açmaktadır. Suçluluk duygusunu sonucunda kişi aynı durumu bir daha yaşamamak adına telafi edici davranışlarda bulunmaktadır (Özdemir ve Düzgüner, 2020). Hissedilen suçluluk duygusuyla ebeveynler çocuklarından sıklıkla özür dileme, lezzetli atıştırmalıklar sunma ve daha sık sarılma telafi edici davranışlara başvurmaktadırlar (Aarntzen ve ark, 2019). Suçluluk duygusu sonucunda yetersiz hissedilen anneler çocuklarının yanında değillerken onlara telefon vererek ihtiyaç durumlarında aramasını tembih etmektedir. Bu şekilde hissedilen suçluluk azaltılmaya çalışılsa da çocuk teknoloji kullanımına denetimsiz bir şekilde teşvik edilmektedir (Seagram ve Daniluk, 2002). Annelerin akıllı telefonları ile geçirdikleri sürenin fazla olması sonucunda suçluluk hissediyor olduğu ve çocuğa yönelik izin verici tutumun odakta olduğu, suçluluğu telafi edici davranışlar sergiledikleri düşünülebilir. İzin

verici tutumda kuralların net olmaması, denetimsizlik ve üst düzeyde hoşgörünün varlığı sonucunda çocuklar canları istediği zaman yemek yiyebilir, uykuya gidebilir ve teknolojiyi kullanabilirler (Baumrind, 1966; Çetinkaya, 2020). Bu doğrultuda suçlu hissedilen annenin izin verici ebeveyn tutumunu benimseyerek suçluluğunu telafi edici davranışlarda bulunuyor olabileceği düşünülmektedir. Bu araştırmanın sonucuna göre annelerdeki akıllı telefon bağımlılığının ebeveyn suçluluğuyla ve hissedilen suçluluğun çocuklarda problemli teknoloji kullanımıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocuklarda problemli teknoloji kullanımına ilişkin elde edilen model sonucunda, çalışan annelerin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuklarında problemli teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun kısmi aracı etkisi olduğu ortaya konulmuştur.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu araştırmada okul öncesi dönemdeki çocukların ve çalışan annelerin demografik değişkenleri ile çocuklarda problemlili teknoloji kullanımlarının ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca çalışan annelerin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuğunun problemlili teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun aracılığı araştırılmıştır. Araştırmanın sonuçları aşağıda sıralanmıştır:

1. Okul öncesi dönemde çocukların problemlili teknoloji kullanım düzeylerinin annenin yaşına göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.
2. Okul öncesi dönemde çocukların problemlili teknoloji kullanım düzeylerinin annenin eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.
3. Okul öncesi dönemde çocukların problemlili teknoloji kullanım düzeylerinin annenin haftalık çalışma süresine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur.
4. Okul öncesi dönemde çocukların problemlili teknoloji kullanım düzeylerinin annenin iş günlerinde çocukla kaliteli zaman geçirmesine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur.
5. Okul öncesi dönemde çocukların problemlili teknoloji kullanım düzeyleri çocuğun anne ve babasıyla birlikte vakit geçirmesine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur.
6. Okul öncesi dönemde çocukların problemlili teknoloji kullanım düzeylerinin çocuğun yaşına göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.
7. Okul öncesi dönemde çocukların problemlili teknoloji kullanım düzeylerinin çocuğun cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.
8. Okul öncesi dönemde çocukların problemlili teknoloji kullanım düzeylerinin çocuğun televizyon izlemesine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur.

9. Okul öncesi dönemde çocukların problemli teknoloji kullanım düzeylerinin çocuğun akıllı telefon kullanımına göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur.
10. Okul öncesi dönemde çocukların problemli teknoloji kullanım düzeyleri çocuğun tablet kullanımına göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur.
11. Annenin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuğunun problemli teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun kısmi aracılık ettiği bulunmuştur.

6.2. Öneriler

Araştırma sonucunda okul öncesi dönemdeki çocuklarda problemli teknoloji kullanımlarının annenin haftalık çalışma süresine, iş günlerinde çocukla kaliteli zaman geçirmesine, anne-baba-çocuk birlikte vakit geçirmelerine, çocuğun televizyon, akıllı telefon ve tablet kullanımına göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Ayrıca okul öncesi dönemdeki çocuklarda problemli teknoloji kullanımlarının annenin yaşı, eğitim durumu, çocuğun yaşı ve cinsiyeti değişkenlerine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bunun yanında annenin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuğunun problemli teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun aracılık ettiği bulunmuştur. Bu sonuçlar dahilinde aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

6.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

Bu araştırmanın bulgusuna göre annenin haftalık çalışma süresi, iş günlerinde çocukla geçirdiği vakit ve çocuğun anne babasıyla geçirdiği vakit değişkenlerinin çocuklarda problemli teknoloji kullanımıyla ilişkili olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda çalışan annelerin haftalık çalışma saatlerini mümkün olduğunca düzenleyebilmeleri, çocuklarıyla geçireceği zamanları etkili ve kaliteli planlamaları ve anne-baba-çocuk birlikte geçirilen kaliteli zamanın artırılması önerilebilir. Bu doğrultuda okulöncesi eğitim kurumlarında çalışan psikolojik danışmanlar, ebeveynlere rehberlik edebilir.

Araştırmanın diğer bulgularına göre televizyon, akıllı telefon ve tablet kullanan çocukların problemli teknoloji kullanımlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu kapsamda özellikle okul öncesi dönemdeki çocukların teknolojik araçlarla tanışma yaşlarının olabildiğince ertelenmesi, bu araçlarla geçirilen vaktin sınırlandırılması

mümkün olduğunca teknoloji yerine alternatif oyun, spor faaliyetlerinin uygulanması önerilebilir.

Çalışan anneler ile ebeveyn tutumlarına yönelik rehberlik programları ve çocuğuyla kaliteli vakit geçirmelerine yönelik psikoeğitim programları düzenlenerek deneysel araştırma odağında çocukların problemlili teknoloji kullanımı azaltılması hedeflenebilir.

Çocuklardaki problemlili teknoloji kullanımını azaltmaya yönelik düzenlenen psikoeğitim programlarına dijital ebeveynlik eklenerek ailelerin teknolojiyi kendileri ve çocukları için bilinçli şekilde kullanmaları hususunda çalışmalar yapılabilir.

Özellikle çalışan annelerle çalışan uzmanlar tarafından suçluluk duygusu ve beraberinde gelen yetersizlik hissi ile çalışmalar yaparak annenin suçluluk hissini ve telafi edici davranışlarını azaltarak daha sağlıklı anne çocuk ilişkisi geliştirmek için çalışmalar yapılabilir.

Bağımlılıkla alanında çalışan uzmanlar danışanlarının bağımlılıklarını tedavi etme konusunda suçluluk duygusunu ele alarak bu duyguyu azaltmaya yönelik çalışmalar yapılabilir.

Çocuğun teknolojiyi bilinçli kullanması için ebeveynlerin teknoloji konusunda bilinçlendirilmesi konusunda eğitimler verilerek teknolojinin uygun kullanılması sağlanabilir.

6.2.2. Gelecekte Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

Bu araştırma, çocuklardaki problemlili teknoloji kullanımıyla çalışan annelerdeki akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun aracılık rolünü ortaya koyan bir araştırma niteliğindedir. Bu araştırma kapsamında dahil edilen değişkenlerin ilişkisi başka betimsel araştırmada incelenebilir. Farklı özellikteki ebeveynlerle (Çalışmayan anneler, babalarında katıldığı ebeveyn grupları gibi) araştırmalar planlanabilir.

Bu araştırmada elde edilen bulgular okul öncesi dönemdeki çocukların problemlili teknoloji kullanımıyla ilgilidir. Yapılacak benzer araştırmalarda ilkökul, ortaokul ve lise dönemlerindeki problemlili teknoloji kullanımı çalışan anneler odağında incelenebilir.

Bu araştırmada çocuklardaki problemli teknoloji kullanımı toplam puan üzerinden değerlendirilmiştir. Gelecekte yapılacak araştırmalarda çocuklarda problemli teknolojinin alt boyutları olan kullanım sürekliliği, kontrole karşı direnç, gelişime etki ve yoksunluk-kaçış ile akıllı telefon bağımlılığının alt boyutları olan günlük yaşam işlevselliği, yoksunluk, sanal ortam yönelimli ilişkiler, aşırı kullanım ve tolerans arasındaki ilişkiler incelenebilir.

Bu araştırmada çocuklardaki problemli teknoloji kullanımıyla çalışan annelerdeki akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun aracılık rolü olduğu bulunmuştur. Çocuklarda problemli teknoloji kullanımı ve çalışan annelerde akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişkide farklı değişkenlerin de etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Yeni yapılacak araştırmalarda çocuklarda problemli teknoloji kullanımı ve çalışan annelerde akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişkide stresin, ebeveyn tutumlarının, ebeveyn-ocuk ilişkisinin ve evlilik doyumu gibi değişkenlerin ebeveyn suçluluğuyla birlikte aracılık rolü incelenebilir.

Çocuklarda problemli teknoloji kullanımının çalışan annelerde akıllı telefon bağımlılığı ve ebeveyn suçluluğu düzeylerindeki değişimlerin incelendiği boylamsal araştırmalar planlanabilir.

Bu araştırmanın sonuçları, nicel araştırma kapsamında çalışan annelerin lme araçlarına verdikleri yanıtlar doğrultusunda oluşturulmuş ve ilişki ortaya konulmuştur. Çocuklardaki problemli teknoloji kullanımına ilişkin çocuklarda görülen davranışlar, annelerin problemli teknoloji kullanımına ilişkin algıları, annelerin akıllı telefon bağımlılıklarının çocuklardaki teknoloji kullanımını etkilemesine yönelik inançları, annelerin yoğun çalışma temposunda olmalarının suçluluk duygularını ortaya çıkarmada nasıl bir etkisinin olduğu gibi sorular sorularak nitel araştırma yöntemleri ile derinlemesine incelenebilir. Nitel araştırmalar kapsamında görüşme, gözlem gibi farklı tekniklerden yararlanılarak ayrıntılı bilgilere ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

- Aarntzen, L., Derks, B., van Steenbergen, E., Ryan, M., & van der Lippe, T. (2019). Work-family guilt as a straightjacket: An interview and diary study on consequences of mothers' work-family guilt. *Journal of Vocational Behavior*, 115, 103336.
- Abdullah, N. N., Mohamed, S., Abu Bakar, K., & Satari, N. (2022). The influence of sociodemographic factors on mobile device use among young children in putrajaya, Malaysia. *Children*, 9(2), 228.
- Akbağ, M., & Sayiner, B. (2021). Dijital teknolojinin yansımaları: Ebeveyn teknoloferansı ve sosyotelizmi. *Humanistic Perspective*, 3(3), 753-778.
- Akbaş, Ö. Z., & Dursun, C. (2020). Teknolojinin aileye etkisi: Değişen ailenin dijital ebeveyn ve çocukları. *Turkish Studies-Social*, 15(4), 2245-2265.
- Akbulut, Y. (2013). Çocuk ve ergenlerde bilgisayar ve internet kullanımının gelişimsel sonuçları. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2).
- Akkoyunlu, B., & Tuğrul, B. (2002). Okulöncesi çocukların ev yaşantısındaki teknolojik etkileşimlerinin bilgisayar okuryazarlığı becerileri üzerindeki etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(23).
- Aksoy, N., Felek, Ş., Yayla, N., & Çeviş, İ. (2019). Türkiye’de kadın istihdamı ve etkileyen faktörler. *Journal of Management and Economics Research*, 17(3), 146-163.
- Akşit, M. A., Kuşku, M., Oktay, G., Demirsoy, N., & Şaylıgil, Ö. (2017). Ana/anne olmak. *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yenidoğan Dergisi*, 2(2), 4-40.
- Aktaş, H., & Yılmaz, N. (2017). Üniversite gençlerinin yalnızlık ve utangaçlık unsurları açısından akıllı telefon bağımlılığı. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(1), 85-100.
- Aktaş, Y. (1994). Çalışan anne ve çocuğu. *Yaşadıkça Eğitim*, 36, 7-11.
- Aktürk F.M. (2015). *Çocukları okul öncesi eğitime devam eden (5 yaş grubu) ebeveynlerin ana-baba tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi
- Allison, S. E., Von Wahlde, L., Shockley, T., & Gabbard, G. O. (2006). The development of the self in the era of the internet and role-playing fantasy games. *American Journal of Psychiatry*, 163(3), 381-385.
- American Psychological Association (2023, 30 Mart). *Dictionary*. <https://dictionary.apa.org/addiction>

- American Psychological Association (2023, 30 Mart). *What is a substance use disorder?* <https://www.psychiatry.org/patients-families/addiction/what-is-addiction>
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2013). *ruhsal bozuklukların tanısai ve sayımsai elkitabı, beşinci baskı (dsm-5), tanı ölçütleri başvuru elkitabı*. (Çev., E. Köroğlu), Hekimler Yayın Birliği.
- Arı Arat, C. & Gülay Ogelman, H. (2021). Küçük çocukların COVID 19 sürecinde teknolojik araç kullanımının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 15-32.
- Arısoy, Ö. (2009). İnternet bağımlılığı ve tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1(1), 55-67.
- Ausubel, D. P. (1955). Relationships between shame and guilt in the socializing process. *Psychological Review*, 62(5), 378.
- Avcı, D. & Gençoğlu, C. (2020). *Okul öncesi eğitimde rehberlik*. (Ed., H. Demircioğlu & C. Gençoğlu). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aydın, A. (2016). *Eğitim psikolojisi*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aydoğdu, F., & Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2).
- Bacanlı, H. (2021). *Eğitim psikolojisi*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bagozzi, R. P. (1981). Attitudes, intentions, and behavior: A test of some key hypotheses. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41(4), 607–627. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.41.4.607>
- Bakırcioğlu, R. (2006). *Ansiklopedik psikoloji sözlüğü*. Anı Yayıncılık
- Bandura, A. (1978). On paradigms and recycled ideologies. *Cognitive Therapy and Research*, 2(1), 79-103.
- Bard, P. (1934). On emotional expression after decortication with some remarks on certain theoretical views: Part I. *Psychological review*, 41(4), 309.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child development*, 887-907.
- Bedük, A. (2005). Türkiye'de çalışan kadın ve kadın girişimciliği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi (elektronik)*, 3(12), 106-117.
- Bekaroğlu, E., & Yılmaz, T. (2020). Nomophobia: Differential diagnosis and treatment. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12(1), 131-142.
- Bianchi, S. M. (2000). Maternal employment and time with children: Dramatic change or surprising continuity?. *Demography*, 37(4), 401-414.
- Biricik, Z. (2022). Yeni iletişim teknolojileri ile değişen çocukluk kültürü: dijital çocukluk. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(Dijitalleşme), 108-124.

- Blatt, S. J., Rounsaville, B., Eyre, S. L., & Wilber, C. (1984). The psychodynamics of opiate addiction. *The Journal of nervous and mental disease*, 172(6), 342-352.
- Bodur, E. (2022). *Okul öncesi çocuklarda ekran bağımlılığı ile öz bakım becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: retrospect and prospect. *American journal of Orthopsychiatry*, 52(4), 664.
- Boz, İ., Özçetin, E., & Teskereci, G. (2018). İnfertilitede anne olma: Kuramsal bir analiz. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(4), 506-521.
- Bronfenbrenner, U. (1979 a). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, Harvard University Press
- Bronfenbrenner, U. (1979). Contexts of child rearing: Problems and prospects. *American psychologist*, 34(10), 844.
- Brown, A. (2011). Media use by children younger than 2 years. *Journal of the American Academy of Pediatrics*, 128(5), 1040–1045.
- Brown, T. T., & Jernigan, T. L. (2012). Brain development during the preschool years. *Neuropsychology review*, 22(4), 313-333.
- Burger, J. M. (2016). *Kişilik*. Kaknüs Yayıncılık.
- Burns, D. (2005). *İyi hissetmek yeni duygudurum tedavisi*. (Çev., H.A. Karaosmanoğlu, E. Tuncer, Ö. Mestçioğlu, İ.E. Atak & G. Atak), Psikonet Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2020). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: istatistik, araştırma deseni, spss uygulamaları ve yorum*. Pegem Akademi Yayıncılık
- Can Yaşar, M & Kaya, Ü (2020). *36-72 ay erken çocukluk döneminde gelişim*. (Ed: Aysel Köksal Akyol). Anı Yayıncılık.
- Can, A. (2022). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Canbek, G., & Sağıroğlu, Ş. (2007). Çocukların ve gençlerin bilgisayar ve internet güvenliği. *Politeknik Dergisi*, 10(1), 33-39.
- Cannon, W. B. (1927). The James-Lange theory of emotions: A critical examination and an alternative theory. *The American journal of psychology*, 39(1/4), 106-124.
- Cha, S. S., & Seo, B. K. (2018). Smartphone use and smartphone addiction in middle school students in Korea: Prevalence, social networking service, and game use. *Health psychology open*, 5(1), 2055102918755046.
- Chatterjee, S., & Kar, S. K. (2021). Smartphone addiction and quality of sleep among Indian medical students. *Psychiatry*, 84(2), 182-191.
- Chesley, N. (2011). Stay-at-home fathers and breadwinning mothers: Gender, couple dynamics, and social change. *Gender & society*, 25(5), 642-664.

- Cryder, C. E., Springer, S., & Morewedge, C. K. (2012). Guilty feelings, targeted actions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(5), 607-618.
- Çakmak-Karapınar, D. ve Fidan, B. (2019). *Teknolojinin gelişimiyle ortaya çıkan teknoloji bağımlılığı ve teknoloji (dijital) detoksu* [Bildiri sunumu]. Iksad 4. International Congress Of Social Sciences Kongresi, Erzurum.
- Çam, O. & Ayakdaş Dağlı, D. (2017). Alkol bağımlılarında içselleştirilmiş damgalama, suçluluk ve utanç duyguları. *Bağımlılık Dergisi*, 18(4), 145-151.
- Caplan, S., Williams, D., & Yee, N. (2009). Problematic Internet use and psychosocial well-being among MMO players. *Computers in human behavior*, 25(6), 1312-1319.
- Çelikkaleli, Ö. (2010). Ergenlerin arkadaş bağlılığı ve internet bağımlılığının cinsiyet ebeveyn tutumu ve anne baba eğitim düzeylerine göre incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 225-240.
- Çetinkaya, B. (2020). *Çocuğun kişilik gelişiminde anne baba rolü*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çolak, B., Demirbağ, B. C., & Kahriman, İ. (2020). Ramona thieme mercer'ın annelik rolü yeteneği ve anne olma kuramını anlamak: planlanmamış adölesan gebelik örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(4), 416-426.
- Dahl, R. W. (1989). *Maternal depression and its relationship to maternal role-taking, infant-related stressors, and spousal support* [Master's Thesis]. The University of Arizona.
- Dalglish, T., & Power, M. (Eds.). (2000). *Handbook of cognition and emotion*. John Wiley & Sons.
- Damasio, A. R. (2004). *Emotions and feelings*. In *Feelings and emotions: The Amsterdam symposium* (Vol. 5, pp. 49-57). Cambridge: Cambridge University Press.
- Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS quarterly*, 319-340.
- Davis, P., Patton, R., & Jackson, S. (Eds.). (2017). *Addiction: Psychology and treatment*. John Wiley & Sons. <https://www.google.com.tr/books/edition/Addiction/tpiLBgAAQBAJ?hl=tr&gbpv=1&dq=addiction&printsec=frontcover>
- Davis, R. A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological Internet use. *Computers in human behavior*, 17(2), 187-195.
- Deloitte (2022, 1 Şubat). *Dijital tüketici trendleri 2021: Türkiye*. <https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/consumer-business/articles/dijital-tuketici-trendleri-2021.html>
- Dixit, S., Shukla, H., Bhagwat, A. K., Bindal, A., Goyal, A., Zaidi, A. K., & Shrivastava, A. (2010). A study to evaluate mobile phone dependence among students of a medical college and associated hospital of central India. *Indian journal of community medicine: official publication of Indian Association of Preventive & Social Medicine*, 35(2), 339.

- Donenberg, G. R., & Weisz, J. R. (1998). Guilt and Abnormal Aspects of Parent—Child Interactions. *Guilt and children*, 245-267.
- Ekinci Vural, D. (2018). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. (Ed., Ç. Gür). Pegem akademi.
- Ekman, P., & Oster, H. (1979). Facial expressions of emotion. *Annual review of psychology*, 30(1), 527-554.
- Elvin-Nowak, Y. (1999). The meaning of guilt: A phenomenological description of employed mothers' experiences of guilt. *Scandinavian journal of psychology*, 40(1), 73-83.
- Erbaş, Y. H. (2020). *Erken çocukluk eğitiminde dijital teknoloji ve öğrenme*. (Ed., R. F. Ağmaz & F. Ergüleç). Pegem akademi.
- Kurtoğlu Erden, M., & Uslupehlivan, E. (2021) Dijital çağda değişen ebeveynlik rolleri: teknoloji kullanımında anne babalar rehber mi engel mi olmalı?. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(51), 447-474.
- Ergin, B. & Koçak, N. (2018). *Erken çocukluk döneminde gelişim (36-72 ay)*. (Ed., Ç. Gür). Pegem Yayıncılık.
- Ergin, B., & Koçak, N. (2018). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. (Ed: Ç. Gür). Pegem akademi.
- Erikson, E. H. (1984). Reflections on the last stage—and the first. *The psychoanalytic study of the child*, 39(1), 155-165.
- Eroğlu M. (2014). *0-6 yaş arası çocuğa sahip anne babaların sosyo ekonomik durumlarının ve benlik saygılarının çocuk yetiştirme tutumlarına etkisi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Toros Üniversitesi
- Ersoy, M. (2020). *Erken çocukluk eğitiminde dijital teknoloji ve öğrenme*. (Ed., R. F. Ağmaz & F. Ergüleç) Pegem akademi.
- Ersöz, B., & Özmen, M. (2020). Dijitalleşme ve bilişim teknolojilerinin çalışanlar üzerindeki etkileri. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 11(42), 170-179.
- Ertemel, A. V., & Aydın, G. (2018). Dijital ekonomide teknoloji bağımlılığı ve çözüm önerileri. *Addicta-The Turkish Journal on Addictions*.
- Evans, P., & Bartolomé, F. (1984). The changing pictures of the relationship between career and family. *Journal of Organizational Behavior*, 5(1), 9-21.
- Frijda, N. H. (1986). *The emotions*. Cambridge University Press.
- Frone, M. R., Russell, M., & Cooper, M. L. (1992). Antecedents and outcomes of work-family conflict: testing a model of the work-family interface. *Journal of applied psychology*, 77(1), 65.
- Gençtanırım Kurt, D. (2020). *Okul öncesi eğitimde rehberlik*. (Ed., H. Demircioğlu & C. Gençoğlu). Pegem Akademi.
- Gilligan, C. (1977). In a different voice: Women's conceptions of self and of morality. *Harvard educational review*, 47(4), 481-517.

- Gökel, Ö. (2020). Teknoloji bağımlılığının çeşitli yaş gruplarındaki çocuklara etkileri hakkındaki ebeveyn görüşleri. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 2(1), 41-47.
- Gözübüyük, M. (2010). *Anaokulunda çocuğu olan çalışan ve çalışmayan annelerden rol memnuniyetine göre depresyon ve kaygı belirtileri düzeylerinin karşılaştırılması*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Greenhaus, J. H., & Beutell, N. J. (1985). Sources of conflict between work and family roles. *Academy of management review*, 10(1), 76-88.
- Griffiths, M. (2003). Internet gambling: Issues, concerns, and recommendations. *CyberPsychology & Behavior*, 6(6), 557-568.
- Griffiths, P. E. (2017). Emotions. *A Companion to cognitive science*, 197-203.
- Guthrie, E. R. (1934). Discussion: Pavlov's theory of conditioning. *Psychological Review*, 41(2), 199-206. <https://doi.org/10.1037/h0071458>
- Güngör, A. B., & Koçak, O. (2020). Üniversite öğrencilerinin akıllı telefon bağımlılığı ve akademik erteleme davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 397-419.
- Günüç, S., & Atli, S. (2018). 18-24 aylık bebeklerde teknolojinin etkisine yönelik ebeveyn görüşleri. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5(2), 1-22.
- Gür, Ç. (2018). *Erken çocukluk döneminde gelişim (36-72 ay)*. (Ed., Ç. Gür). Pegem Akademi.
- H.M. Alfawareh, S. Jusoh. Smartphones usage among university students: Najran University case. *International Journal of Academic Research Part B*, 6(2), 321-326. DOI: 10.7813/2075-4124.2014/6-2/B.48
- Harrow, M., & Amdur, M. (1971). Guilt and depressive disorders. *Archives of General Psychiatry*, 25(3), 240-246. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.1971.01750150048007>
- Haslam, D., Filus, A., & Finch, J. (2020). The guilt about parenting scale (GAPS): development and initial validation of a self-report measure of parenting guilt, and the relationship between parenting guilt and work and family variables. *Journal of Child and Family Studies*, 29, 880-894.
- Hayes, A. F. (2018). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: a regression-based approach*. The Guilford Press.
- Hayes, A.F. (2022). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis*. The Guilford Press.
- Heiland, F., Price, J., & Wilson, R. (2014). Maternal employment and time investments in children. *Review of Economics of the Household*, 15(1), 53-67.
- Hillman, M., & Marshall, J. (2009). Evaluation of digital media for emergent literacy. *Computers in the Schools*, 26(4), 256-270.
- Hoffer, J. A., & Alexander, M. B. (1992). The diffusion of database machines. *Acm Sigmis Database: The Database for Advances in Information Systems*, 23(2), 13-19.

- Hoffman, M. L. (1996). Empathy and moral development. *The Annual Report Of Educational Psychology In Japan*, 35, 157-162.
- Hoffmann, S. G. (2015). *Emotion in therapy: From science to practice*. Guilford Publications.
- Hosokawa, R., & Katsura, T. (2018). Association between mobile technology use and child adjustment in early elementary school age. *Plos one*, 13(7), e0199959.
- Hsin, A., & Felfe, C. (2014). When does time matter? Maternal employment, children's time with parents, and child development. *Demography*, 51(5), 1867-1894.
- Hüseyinli, N., & Hüseyinli, T. (2016). Çocuk bakımının kadın işgücü üzerinde etkileri ve hukuki düzenlemeler. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 16(34), 108-137.
- Işıkoğlu, N. & Ergenekon, E. (2021). Bebeklerin teknolojik araçları kullanmalarıyla ilgili anne görüşleri. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 54(1), 117-140.
- James, W. (1890). *The Principles Of Psychology Volume II By William James*.
- Janhunen, K., & Rotkirch, A. (2009). Maternal Guilt. *Evolutionary Psychology*, 8(1), 90-106.
- Jeong, E. J., & Kim, D. H. (2011). Social activities, self-efficacy, game attitudes, and game addiction. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 14(4), 213-221.
- Jin, B. S., Yoon, S. H., & Ji, Y. G. (2013). Development of a continuous usage model for the adoption and continuous usage of a smartphone. *International Journal of Human-Computer Interaction*, 29(9), 563-581.
- Kagan, J. (1994). On the nature of emotion. *Monographs Of The Society For Research In Child Development*, 7-24.
- Kahn, R. L., Wolfe, D. M., Quinn, R., Snoek, J. D., & Rosenthal, R. A. (1964). *Organizational stress*. Wiley,
- Kalyoncu, Ö. A., Mırsal, H., Özkan Pektaş, D., Gümüş, Ö., Tan, D., & Beyazyürek, M. (2002). Alkol bağımlılarında suçluluk ve utanç duyguları. *Journal of Dependence*, 3(3), 160-164.
- Kanter, A. (2020). Dijital bağımlılığın okul öncesi dönemdeki çocuklarda problem davranışlarına etkisi. *Researcher*, 8(2), 207-221.
- Kapız, S. Ö. (2002). İş-aile yaşamı dengesi ve dengeye yönelik bir yaklaşım: sınır teorisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 141
- Karaaslan, İ.A. ve Budak, L. (2012). Üniversite öğrencilerinin cep telefonu özelliklerini kullanımlarının ve gündelik iletişimlerine etkisinin araştırılması. *Journal of Yasar University*, 26(7): 4548-4525,
- Karaboğa, M. T. (2019). Lise öğrencilerinin rol model tercihlerine ilişkin bir çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 363-391.

- Karim, R, & Chaudhri, P, Behavioral addictions: An overview, *Journal of Psychoactive Drugs*, 2012, 44(1), 5–17, p.5.
- Kartal, G., & Güven, D. (2006). Okulöncesi eğitimde bilgisayarın yeri ve rolü. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 23(1), 19-34.
- Kaya, İ. (2017). Anne babaların çocuklarının bilgi/İletişim teknolojilerini (BİT) kullanımına yönelik yaklaşımları İle çocukların bu teknolojileri kullanım alışkanlıkları arasındaki İlişki. *Electronic Turkish Studies*, 12(23).
- Kılıç, M. (2015). Aile ve serbest zaman ilişkisi: Düzce örneği. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 27-49.
- Kim, B., Ra Han, S., Park, E. J., Yoo, H., Suh, S., & Shin, Y. (2021). The relationship between mother's smartphone addiction and children's smartphone usage. *Psychiatry investigation*, 18(2), 126.
- Kol, S. (2021). *Erken çocuklukta teknoloji kullanımı*. Pegem akademi.
- Konca, A. S., Baltacı, Ö., & Akbulut, Ö. F. (2022). Problematic technology use scale for young children (ptus-yc): Validity and reliability study. *International Journal of Assessment Tools in Education*, 9(2), 267-289.
- Koniak-Griffin, D. (1993). Maternal role attainment. *The Journal of Nursing Scholarship*, 25(3), 257-262.
- Korkmaz, E.V. (2020). *İş hayatında kadın çalışanlara uygulanan destekler perspektifinde kadın çalışanların psikolojik sahiplenme ve yılmazlık durumları*. Gazi Kitabevi
- Kucirkova, N., Littleton, K., & Kyparissiadiis, A. (2018). The influence of children's gender and age on children's use of digital media at home. *British Journal of Educational Technology*, 49(3), 545-559.
- Kuyucu, M. (2017). Gençlerde akıllı telefon kullanımı ve akıllı telefon bağımlılığı sorunsalı: "Akıllı telefon (kolik)" üniversite gençliği. *Global Media Journal TR Edition*, 7(14), 328-359.
- Kuzu, A. (2011) İnternet ve aile. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 27(27): 9-32.
- Kwon, M., Kim D.J., Cho H., & Yang S. (2013). The smartphone addiction scale: development and validation of a short version for adolescents. *PloS One* 2013; 8:e83558
- Lanette, S., & Mazmanian, M. (2018, April). The smartphone" addiction" narrative is compelling, but largely unfounded. In *Extended Abstracts of the 2018 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 1-6).
- LaRose, R., Lin, C. A., & Eastin, M. S. (2003). Unregulated Internet usage: Addiction, habit, or deficient self-regulation?. *Media psychology*, 5(3), 225-253.
- Lauricella, A. R., Wartella, E., & Rideout, V. J. (2015). Young children's screen time: The complex role of parent and child factors. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 36, 11-17.

- Lauricella, A. R., Wartella, E., & Rideout, V. J. (2015). Young children's screen time: The complex role of parent and child factors. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 36, 11-17.
- Lee, S. J., Bartolic, S., & Vandewater, E. A. (2009). Predicting children's media use in the USA: Differences in cross-sectional and longitudinal analysis. *British Journal of Developmental Psychology*, 27(1), 123-143.
- Lermi, U., & Afat, N. (2020). Ortaokul öğrencilerinde bilgisayar oyun bağımlılığının ebeveyn davranışları açısından incelenmesi. *İZÜ Eğitim Dergisi*, 2(3), 122-136.
- Li, H., Luo, W., & He, H. (2022). association of parental screen addiction with young children's screen addiction: A chain-mediating model. *International journal of environmental research and public health*, 19(19), 12788.
- Lin, Y. H., Chiang, C. L., Lin, P. H., Chang, L. R., Ko, C. H., Lee, Y. H., & Lin, S. H. (2016). Proposed diagnostic criteria for smartphone addiction. *PloS one*, 11(11), e0163010.
- Maccoby, E. E. ve Mnookin, R. H. (1992). *Dhiding the child: Social and legal dilemmas of custody*. Harvard University Press.
- Mail Online, (2008, 1 Şubat). *Nomophobia*. <https://www.dailymail.co.uk/news/article-550610/Nomophobia-fear-mobile-phone-contact--plague-24-7-age.html>
- Manap, A. ve Durmuş, E. (2021). Dijital ebeveynlik farkındalığının çeşitli değişkenler, aile içi roller ve çocukta internet bağımlılığı açısından incelenmesi, *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12 (1), 2021, ss. 141-156, DOI: 10.19160/ijer.837749
- Marsh, J., Plowman, L., Yamada-Rice, D., Bishop, J., Lahmar, J., Scott, F., ... & Winter, P. (2015). Exploring Play and Creativity in Pre-schooler's use of apps: Final Project Report.
- Martella, R. C., Nelson, R.C., Morgan, R. L. & Marchand Martella, N. E. (2013). *Understanding and interpreting educational research*. Guilford Press.
- McDaniel, B. T. (2020). Technoference: Parent mobile device use and implications for children and parent-child relationships. *Zero To Three*, 41(2), 30-36.
- McKenney, S., & Voogt, J. (2010). Technology and young children: How 4–7 year olds perceive their own use of computers. *Computers in Human Behavior*, 26(4), 656-664.
- McMillan, J.H., & Schumacher, S. (2006). *Research in Education Evidence-Based Inquiry*. Person Education
- Meighan, M. (2017). *Maternal role attainment becoming a mother*. Nursing Theorists and Their Work-E-Book, 432-444.
- Mercer, R. T. (2004). Becoming a mother versus maternal role attainment. *Journal of nursing scholarship*, 36(3), 226-232.
- Mert, A., & Özdemir, G. (2018). Yalnızlık duygusunun akıllı telefon bağımlılığına etkisi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 8(1), 88-107.

- Mertol, (2021). *Erken çocuklukta dijital eğitim*. (Ed., E. Ömeroğlu, R. Karabulut & E. Türksoy). Anı Yayıncılık
- Milli Eğitim Bakanlığı (2013). *Okul öncesi eğitimi programı*. Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2021, 1 Aralık). *Milli eğitim bakanlığı okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği*. <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=19942&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeliği&mevzuatTertip=5>
- Mustafaoğlu, R., Zirek, E., Yasacı, Z., & Özdiñler, A. R. (2018). Dijital teknoloji kullanımının çocukların gelişimi ve sağlığı üzerine olumsuz etkileri. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5(2), 1-21.
- Netemeyer, R. G., Boles, J. S., & McMurrian, R. (1996). Development and validation of work–family conflict and family–work conflict scales. *Journal of applied psychology*, 81(4), 400.
- Noyan, C. O., Enez Darçın, A., Nurmedov, S., Yılmaz, O., & Dilbaz, N. (2015). Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeğinin Kısa Formunun üniversite öğrencilerinde Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16(Özel sayı.1): 73-81
- Nye, F. I., & Hoffman, L. W. (1963). *The employed mother in America*. IICA.
- Oğuz, B. N., & Kutluca, A. Y. (2020). Okul öncesi dönemde çocukları olan ebeveynlerin teknoloji kullanımına yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 39(2), 252-268.
- Ok, S. (2016). Öğretmen ve ailelere göre okul öncesi eğitimde okul-aile işbirliğinin önemi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 8(32), 61-80.
- Oktay, A. (1990). Türkiye'de okul öncesi eğitim. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2(2), s. 151-160.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2022). *Mental health*. <https://www.oecd.org/health/mental-health.htm>
- Organisation for Economic Co-operation and Development Data (2023). *Foreign-born employment*. <https://data.oecd.org/migration/foreign-born-employment.htm#indicator-chart>
- Organisation for Economic Co-operation and Development Data (2023). *Native-born employment*. <https://data.oecd.org/migration/native-born-employment.htm>
- Özdemir, N., & Düzgüner, S. (2020). Suçluluk, pişmanlık ve günahkarlığın kapsamı ve diğer yakın kavramlarla ilişkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (49), 497-529.
- Özdevecioğlu, M., & Aktaş, A. (2007). Kariyer bağlılığı, mesleki bağlılık ve örgütsel bağlılığın yaşam tatmini üzerindeki etkisi: İş-aile çatışmasının rolü. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (28).
- Özer, M., Biçerli, K. (2003). Türkiye’de kadın işgücünün panel veri analizi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 55-86. <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423869751.pdf>

- Özgüngör, S. (2021). *Psikolojiye giriş*. (Ed.,Ş. Işık). Pegem Akademi.
- Özkılıç Kabul, N.D. (2019). *Üç yaş çocuklarda teknolojik alet kullanımının sosyal beceri, oyun becerisi ve dil gelişimi üzerindeki etkilerinin incelenmesi*. [Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi
- Papanek, E. (1958). The role of reward and punishment in education and correction. *Fed. Probation*, 22, 41.
- Park, C., & Park, Y. R. (2014). The conceptual model on smart phone addiction among early childhood. *International Journal of Social Science and Humanity*, 4(2), 147.
- Park, J. H., & Park, M. (2021). Smartphone use patterns and problematic smartphone use among preschool children. *PLoS One*, 16(3), e0244276.
- Peake, A., & Harris, K. L. (2002). Young adults' attitudes toward multiple role planning: The influence of gender, career traditionality, and marriage plans. *Journal of Vocational Behavior*, 60(3), 405-421.
- Petry, N. (2016). *Behavioral addictions: DSM-5 and beyond*. Oxford University Press.
- Plowman, L. (2016). Learning technology at home and preschool. *Wiley handbook of learning technology*, 6, 96-112.
- Plowman, L., McPake, J., & Stephen, C. (2010). The technologisation of childhood? Young children and technology in the home. *Children & Society*, 24(1), 63-74.
- Poduval, J & Poduval, M. (2009), Poduval J, Poduval M. Working mothers: How much working, how much mothers, and where is the womanhood? *Mens Sana Monographs*, 7(1):63-79.
- Polat, M., Eryiğit, D., Aydoğdu, B. N., Ekşi, F., & Ekşi, H. (2022). Adapting the Guilt About Parenting Scale (GAPS) to Turkish culture: Validity and reliability study. *Current Psychology*, 1-9.
- Preacher, K. J. ve Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods*, 40(3), 879-891.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants part 2: Do they really think differently?. *On the horizon*, 9(6), 1-6.
- Presser, H. B. (1974). Early motherhood: Ignorance or bliss? *Family Planning Perspectives*, 6(1), 8-14. <https://doi.org/10.2307/2133616>
- Rasmussen, S. (2000). *Addiction treatment: Theory and practice*. Sage. https://www.google.com.tr/books/edition/Addiction_Treatment/eyE5DQAAQBAJ?hl=tr&gbpv=1&dq=addiction&printsec=frontcover
- Rathnasiri, A., Rathnayaka, H., Yasara, N., & Mettananda, S. (2022). Electronic screen device usage and screen time among preschool-attending children in a suburban area of Sri Lanka. *BMC pediatrics*, 22(1), 1-8.
- Rizzo, J. R., House, R. J., & Lirtzman, S. I. (1970). Role conflict and ambiguity in complex organizations. *Administrative science quarterly*, 150-163.

- Robbins, T. W., & Clark, L. (2015). Behavioral addictions. *Current opinion in neurobiology*, 30, 66-72.
- Rogers, E. M. (1987). The diffusion of innovations perspective. *Taking Care: Understanding And Encouraging Self-Protective Behavior*, 79-94.
- Rubin, R. (1967a). Attainment of the maternal role: Part I. Processes. *Nursing research*, 16(3), 237-245.
- Rubin, R. (1967b). Attainment of the maternal role: Part II. Models and referents. *Nursing research*, 16(4), 342-346.
- Saltuk, M. C., & Erciyes, C. (2020). Okul öncesi çocuklarda teknoloji kullanımına ilişkin ebeveyn tutumlarına dair bir çalışma. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 4(2), 106-120.
- Satıcı, B. (2020). *Tüm yönleriyle bağımlılık*. (Ed., A. Eryılmaz & M. E. Deniz). Pegem Akademi.
- Sayan H. (2016). Okul öncesi eğitimde teknoloji kullanımı. *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(13).
- Sayar, K., & Benli, S. (2020). *Dijital çocuk*. Kapı Yayınları.
- Schwartz, F. N. (1989). Management women and the new facts of life. *Women in Management Review*, 4(5).
- Seagram, S., & Daniluk, J. C. (2002). "It goes with the territory" The meaning and experience of maternal guilt for mothers of preadolescent children. *Women & Therapy*, 25(1), 61-88.
- Seçer, Z., Çeliköz, N., & Songül, Y. A. Ş. A. (2008). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların annelerinin ebeveynliğe yönelik tutumları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 413-428.
- Selwyn, N., (2022). *Dijital yaşamda çocuk*. (Ed., H. F. Odabaşı & Çec., H. F. Odabaşı). Pegem Akademi.
- Selwyn, N. & Odabaşı, H.F. (2022). *Dijital yaşamda çocuk*. (Ed., H. F. Odabaşı). Pegem Akademi.
- Sığrı, Ü., Tabak, A., & Sağır, A. (2010). Çalışanlarda suçluluk ve utanç duygusunun cinsiyet-yaş durumuna göre mukayesesi ve örgütlerde utanç yönetiminin kullanılması. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 71-85.
- Sigerson, L., Li, A. Y. L., Cheung, M. W. L., Luk, J. W., & Cheng, C. (2017). Psychometric properties of the Chinese internet gaming disorder scale. *Addictive Behaviors*, 74, 20-26.
- Simon, R. W. (1995). Gender, multiple roles, role meaning, and mental health. *Journal of Health and Social behavior*, 182-194.
- Sipahi, B., Yurtkoru, E.S. & Çinko, M. (2008). *Sosyal bilimlerde SPSS'le veri analizi*. Beta Yayınları.

- Sloman, A. (2004). What are emotion theories about. In *Invited talk at cross-disciplinary workshop on Architectures for Modeling Emotion at the AAAI Spring Symposium at Stanford University in March*.
- Solomon, R. C., & Stone, L. D. (2002). On "positive" and "negative" emotions. *Journal for the theory of social behaviour*.
- Sun, A. P., Ashley, L., & Dickson, L. (2013). *Behavioral addiction: Screening, assessment, and treatment*. Central Recovery Press. https://www.google.com.tr/books/edition/Behavioral_Addiction/Q3bJBwAAQBAJ?hl=tr&gbpv=1&dq=behavioral+addiction&printsec=frontcover
- Super, D. E. (1975). Career education and career guidance for the life span and for life roles. *Journal of Career education*, 2(2), 27-42.
- Super, D. E. (1980). A life-span, life-space approach to career development. *Journal Of Vocational Behavior*, 16(3), 282-298.
- Sutherland, J. A. (2010). Mothering, guilt and shame. *Sociology Compass*, 4(5), 310-321.
- Şalcı, O., Karakaya, K., & Tatlıeşme, S. (2018). Akıllı cihaz kullanımının 3-6 yaş çocukların gelişimine etkisinin okul öncesi öğretmenleri görüşleri açısından değerlendirilmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 53-63.
- Şar, A. H., & Işıklar, A. (2012). Problemlı mobil telefon kullanım ölçeğinin Türkçeye uyarlaması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(2).
- Şata, M., Çelik, İ., Ertürk, Z., & Taş, U. E. (2016). Akıllı telefon bağımlılığı ölçeğinin (ATBÖ) Türk lise öğrencileri için uyarlama çalışması. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 7(1), 156-169.
- Şentürk E. (2017). *Sosyal medya bağımlılığının, depresyon, anksiyete bozukluğu, karışık anksiyete ve depresif bozukluk hastaları ile kontrol grubu arasında karşılaştırılması ve kullanıcıların kişilik özellikleriyle ilişkisinin araştırılması* [Uzmanlık Tezi]. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Tangney, J. P. (1990). Assessing individual differences in proneness to shame and guilt: development of the Self-Conscious Affect and Attribution Inventory. *Journal of personality and social psychology*, 59(1), 102.
- Tangney, J. P. (1998). *How does guilt differ from shame?*. In *Guilt and children*. Press.
- Taşbaş, K. (2010). *Emniyet teşkilatında çalışan kadın polislerin iş ve yaşam koşullarının değerlendirilmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi
- Taylor, S., & Todd, P. A. (1995). Understanding information technology usage: A test of competing models. *Information systems research*, 6(2), 144-176.
- Terras, M. M., & Ramsay, J. (2016). Family digital literacy practices and children's mobile phone use. *Frontiers in psychology*, 7, 1957.
- Tezel Şahin, F., & Özyürek, A. (2008). 5-6 yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 395-414.

- Thompson, R. L., Higgins, C. A., & Howell, J. M. (1991). Personal computing: Toward a conceptual model of utilization. *MIS quarterly*, 125-143.
- Topçu, S. (2018). Çocuk ve sanal ortam. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 19(1), 27-33.
- Topçuoğlu, R. A. (2012). Küreselleşme ve üretimin esnekleşmesi sürecinde kadın emeği. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 12(44).
- Türk Dil Kurumu (2022). Türk Dil Kurumu Sözlükleri: Güncel Türkçe Sözlük <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu (2023). Türk Dil Kurumu Sözlükleri: Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkan, F. (2018). *Üniversite öğrencilerinin mobil teknolojiyi kullanım amaçlarının akademik erteleme durumları ile ilişkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2022). *Nüfus ve konut sayımı*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-ve-Konut-Sayimi-2021-45866>
- Türkiye İstatistik Kurumu (2023). *Toplumsal Cinsiyet istatistikleri*. <https://www.data.tuik.gov.tr>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *İstatistik Veri Portalı*. <https://www.data.tuik.gov.tr>
- Tüzün, Ü. (2002). Gelişen iletişim araçlarının çocuk ve gençlerin etkileşimi üzerine etkisi. *Düşünen Adam*, 15(1), 46-50.
- Ünal, A. T., & Arslan, A. (2013). Devlet ve vakıf üniversiteleri eğitim fakültesi öğrencilerinin cep telefonu kullanım sıklıklarının ve marka tercihlerinin karşılaştırılması comparison of cell phone usage frequencies and brand preferences of public and private university education. *Gaziantep University journal of social sciences*, 12(1), 1-19.
- Van Zoonen, L. (1992). Feminist theory and information technology. *Media, Culture & Society*, 14(1), 9-29.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (35), 29-56.
- Veziroğlu Çelik, M., Acar, İ. H., Bilikci, C. A., Şahap, G., & Yalvaç, B. M. (2018). Çocuk, teknoloji ve medya: okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin görüşleri üzerine bir çalışma. *Turkish Studies* 13(3).
- Warren, K. D. (2018). Exploring preschooler mobile media use and relationships with physical activity, executive functioning, and sleep [Master's thesis, Graduate Studies].
- West, R., & Brown, J. (2013). *Theory of addiction*. Addiction Press. https://www.google.com.tr/books/edition/Theory_of_Addiction/sWtwAAAAQBAJ?hl=tr&gbpv=1&dq=addiction&printsec=frontcover
- Wicker, F. W., Payne, G. C., & Morgan, R. D. (1983). Participant descriptions of guilt and shame. *Motivation and emotion*, 7(1), 25-39.

- Wilson, D. S. (2006). Postgraduate Essay Prize Winner for 2005 A new look at the affluent worker: the good working mother in post-war Britain. *Twentieth Century British History*, 17(2), 206-229.
- Wong, R. S., Tung, K. T., Rao, N., Leung, C., Hui, A. N., Tso, W. W., ... & Ip, P. (2020). Parent technology use, parent–child interaction, child screen time, and child psychosocial problems among disadvantaged families. *The Journal of pediatrics*, 226, 258-265.
- Woo, E. H., White, P., & Lai, C. W. (2016). Impact of information and communication technology on child health. *Journal Of Paediatrics And Child Health*, 52(6), 590-594.
- Wood, M. J., & Brink, P. J. (1998). Correlational designs. *Advanced design in nursing research*, 2.
- Wu, X., Tao, S., Rutayisire, E. et al. The relationship between screen time, nighttime sleep duration, and behavioural problems in preschool children in China. *Eur Child Adolesc Psychiatry* 26, 541–548 (2017). <https://doi.org/10.1007/s00787-016-0912-8>
- Yeşilay (2023). *Türkiye bağımlılıkla mücadele eğitim programı: Uygulayıcı eğitimi*. <https://uygulayici.tbm.org.tr/>
- Yeşilay. (2022). *Yeşilay Bağımlılıkla Mücadele Merkezi*. <https://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik>.
- Yıldız, H. (2020). *Edirne il merkezindeki anaokullarına kayıtlı çocukların teknolojik alet ve internet kullanımı ve ebeveynlerinin bu konudaki tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi* [Tıp Fakültesi Uzmanlık Tezi, Trakya Üniversitesi].
- Yıldız, H., Öztora, S., & Dağdeviren, H. N. (2022). Anaokulu çocuklarının teknolojik alet kullanımı, ebeveynlerinin tutum ve davranışları. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 26(3), 108-115.
- Young, K. (2015). The evolution of internet addiction disorder. *Internet addiction: Neuroscientific approaches and therapeutical interventions*, 3-17.
- Yüksel, R., Kocairi, C., Arslantaş, H., & Söylemez, B. (2020). Ergenlerde internet bağımlılığını etkileyen faktörler. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(1), 19-28.
- Zincirkıran, M., & Tiftik, H. (2014). Work-family conflicts of practitioners of accountancy: Practice of Diyarbakir. *Sosyoekonomi*, 21(21).

EKLER

Ek 1. Gönüllü Katılım Formu

....../....../20..

KATILIMCILARIN GÖNÜLLÜLÜĞÜ VE AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma, Yıldız Teknik Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Fatma Miray Sarıyıldız tarafından, yüksek lisans tezi kapsamında Dr. Öğr. Üyesi Seher Merve Erus danışmanlığında yürütülmektedir.

Bu anket, araştırmacı tarafından okul öncesi dönemdeki teknoloji kullanımları hakkında bilimsel çalışma yapmak amacıyla düzenlenmiştir.

Ölçeklerden elde edilen veriler toplu olarak değerlendirilecek olup yalnızca yüksek lisans tezi çalışmasında kullanılacaktır.

Soruları yanıtlarken kimlik bilgileriniz istenmemektedir. Çalışmaya katılmada tamamen gönüllülük esastır. Araştırma hakkındaki sorularınızı, görüş ve önerilerinizi aşağıda yer alan mail adresine iletebilirsiniz. İstedığınız zaman araştırmaya katılmaktan vazgeçme hakkınız bulunmaktadır.

Ankette bir dizi ifade ve sorular yer almaktadır. Soruların doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Her soruyu dikkatli şekilde okuyup dürüstçe cevaplamanızı rica ederim.

Katkılarınız için teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Fatma Miray Sarıyıldız, Yıldız Teknik Üniversitesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

Dr. Öğretim Üyesi Seher Merve Erus, Yıldız Teknik Üniversitesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı

Araştırmaya katılmayı ve sonuçlarının bilimsel çalışmalarda kullanılmasını,

☐ Kabul ediyorum

☐ Kabul etmiyorum

Ek 2. Kişisel Bilgi Formu

Yaşınız:

En son mezun olduğunuz eğitim kademesi

☐ İlköğretim

☐ Lise

☐ Ön Lisans

☐ Lisans

☐ Yüksek Lisans

☐ Doktora

Haftalık ortalama kaç saat çalışıyorsunuz?

☐ 20 saatten az

☐ 21-40 saat

☐ 41 saat ve üzeri

Çalıştığınız günlerde çocuğunuz sizinle birlikte 1 günde ortalama ne kadar kaliteli zaman geçirir? (oyun oynama, sohbet etme gibi etkileşimli iletişim kurarak)

☐ 1 saatten az

☐ 1-2 saat

☐ 3 saat ve üzeri

Çocuğunuzun babası, siz ve çocuğunuz boş zamanlarınızda birlikte vakit geçiriyor musunuz?

☐ Hiç vakit geçirmiyoruz

☐ Bazen vakit geçiriyoruz

☐ Genellikle vakit geçiriyoruz

Araştırmaya katılım sağladığınız çocuğunuzun yaşı (ay/yıl)

...../.....

Araştırmaya katılım sağladığınız çocuğunuzun cinsiyeti

☐ Kız

☐ Erkek

Çocuğunuzun kullandığı teknolojik araçları işaretleyiniz.

☐ Akıllı Telefon

☐ Bilgisayar

☐ Tablet

☐ Televizyon

☐ Playstation

☐ Diğer: ...

Ek 3. Çocuklar için Problemlı Teknoloji Kullanımı Ölçeği

Madde No	Aşağıda yer alan ölçekteki maddelerin okul öncesi düzeyinde eğitim gören çocuğunuzun teknolojik araçları (bilgisayar, tablet, akıllı telefon, televizyon vb.) kullanım sıklıklarını düşünerek değeriendiriniz. Lütfen her madde için yalnızca bir seçeneği işaretleyiniz.	Hiç Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
1	Çocuğum gün içerisinde ortalama 1,5 saatten fazla teknolojik araçlarla vakit geçirir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2	Çocuğum teknoloji kullanımı konusunda belirlediğimiz süre sınırını aşar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3	Çocuğum teknolojik araçlarla vakit geçirme isteğini sıklıkla dile getirir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

Ek 4. Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği Kısa Formu

Yönerge: Aşağıda akıllı telefon kullanımı ile ilgili çeşitli duygu ve düşünceleri içeren anlatımlar verilmiştir. Lütfen her anlatımın size ne kadar uyduğunu değerlendirerek en uygun seçeneği yuvarlak içine alınız.

1-Kesinlikle katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kısmen katılmıyorum, 4-Kısmen katılıyorum, 5-Katılıyorum, 6-Kesinlikle katılıyorum

1 Akıllı telefon kullanmaktan dolayı planladığım işleri aksatırım.	1	2	3	4	5	6
2 Akıllı telefonu kullanmaktan dolayı derslerime odaklanmakta, ödevlerimi yapmakta ve işlerimi tamamlamakta güçlük çekerim.	1	2	3	4	5	6
3 Akıllı telefon kullanmaktan dolayı el bileğimde veya ensemdede ağrı hissederim.	1	2	3	4	5	6

Ek 5. Ebeveyn Suçluluk Ölçeği

Bu form ebeveyn olma konusunda neler düşündüğünüzü ve nasıl hissettiğinizi anlamak amacıyla geliştirilmiştir. Lütfen her bir ifadeyi dikkatle okuyunuz. Her soru için, o ifadeye ne kadar katıldığınızı en iyi tanımlayan sayıyı yuvarlak içine alınız. İfadeler üzerinde çok fazla zaman harcamayınız. Lütfen hiç bir cevabı atlamayınız. Doğru ya da yanlış cevap bulunmamaktadır.

1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Ne katılıyorum Ne katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum

Kesinlikle
katılmıyorum

Kesinlikle
katılıyorum

1. Olmam gerektiği kadar iyi bir ebeveyn olamadığım için çoğu zaman endişelenirim.	1	2	3	4	5	6	7
2. Kendi ihtiyaçlarımı çocuğumun ihtiyaçlarının önüne koyduğumda kötü hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
3. Çocuğumla daha fazla vakit geçirmeliyim.	1	2	3	4	5	6	7